

Літаратура і мастацтва

Выдаецца з 1932 г.
№ 27 (2553)
ПЯТНІЦА
2
ліпеня 1971 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАУЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕНІКАЎ БССР

ВЫХОДЗІЦЬ РАЗ У ТЫДЗЕНЬ НА ШАСНАЦЦАЦІ СТАРОНКАХ

Цана 8 кап.

У МАСКВЕ

ПРАЦУЕ

ПЯТЫ З'ЕЗД

ПІСЬМЕНІКАЎ

СССР

Прэзідыум з'езда. З дакладам выступае Г. Маркаў.

У зале пасяджэння. На першым плане (справа налева): М. Калачынскі, П. Панчанка, П. Каваляў.

П. Пестрак, Я. Брыль (ніжні здымак злева), І. Шамякін, А. Макаёнак, І. Грамовіч (іранні справа) у зале пасяджэння.

РАЗАМ З ПАРТЫЯЙ, РАЗАМ З НАРОДАМ

Высокая і ганаровая місія савецкага пісьменніка. На працягу ўсёй гісторыі нашай шматнацыянальнай літаратуры мастацтва слова заўсёды выступае актыўнымі памочнікамі партыі ў камуністычным выхаванні людзей. Літаратура заўсёды была часткай партыйнай справы, выражала спадзяванні народа. І таму з законай гордасцю ўспрымаюць пісьменнікі словы Л. І. Брэжнева, сказаныя на XXIV з'ездзе КПСС: «Работнікі савецкай літаратуры і мастацтва выхаваны Камуністычнай партыяй; яны жывуць справай і думкамі свайго народа, іх творчы лёс неаддзельны ад інтарэсаў сацыялістычнай Радзімы».

Аб'яднанні агульнасцю мэт з народам і партыяй, савецкія пісьменнікі ўносяць дастойны ўклад у будаўніцтва камунізму. З году ў год павышаецца грамадска-палітычная роля літаратуры, усё больш актыўна ўдзельнічаюць пісьменнікі ў будаўніцтве новага грамадства.

З гэтымі думкамі сабраліся савецкія літаратары на свой Пяты ўсесаюзны з'езд. Яго ўрачыста адкрыўце адбылося 29 чэрвеня ў Вялікім Крамлёўскім палацы.

...10 гадзін раніцы. Залу пасяджэнняў палаца запоўнілі дэлегаты і госці з'езда, дзеячы культуры, прадстаўнікі грамадскасці.

Бурнымі апладысмантамі сустрэлі прысутныя таварышы Л. І. Брэжнева, Г. І. Воранава, В. В. Грышына, А. М. Касягіна, А. П. Кірыленку, Ф. Д. Кулакова, Д. А. Кунаева, К. Т. Мазурава, М. В. Падгорнага, А. Я. Пельшэ, П. Я. Шалеста, У. В. Шчарбіцкага, П. Н. Дземічану, П. М. Машарава, В. П. Мжаванадзе, Ш. Р. Рашыдава, Д. Ф. Усцінава, І. В. Канітонава, К. Ф. Катухава, Б. М. Панамарова, М. С. Саломеянава.

З'езд адкрыў старэйшы савецкі пісьменнік. Герой Сацыялістычнай Працы М. С. Ціханаў. Ён паведаміў, што ў Маскву прыбыло больш чым 500 дэлегатаў, выбравых на рэспубліканскіх з'ездах і агульных сходах у абласцях, краях і аўтаномных рэспубліках РСФСР.

На прапанову С. С. Нараўчатава выбіраецца прэзідыум з'езда. Слова атрымлівае А. А. Суркоў. Ён прапануе выбраць ганаровы прыздым з'езда ў саставе Палітбюро ЦК КПСС. У зале чуецца бурныя, праніжлівыя апладысменты.

Дэлегаты выбіраюць сакратарыят, мандатную і рэдакцыйную камісіі. Затым завярдаецца парадак дня: справаздачы дэлегатаў праўлення Саюза пісьменнікаў СССР; даклад цэнтральнай рэвізійнай камісіі Саюза пісьменнікаў СССР; даклад «Аб некаторых змяненнях у Статуце Саюза пісьменнікаў СССР»; выбары кіруючых органаў Саюза пісьменнікаў СССР.

М. С. Ціханаў паведамае, што на з'езд прыбылі дэлегаты саюзаў пісьменнікаў брацкіх сацыялістычных краін, а таксама пісьменнікі з многіх краін Еўропы, Азіі, Афрыкі і Амерыкі. Ён адракамендуе зарубежных гасцей.

Прысутныя ўшанавалі ўстававаннем і мінутай маўчанні паміць пісьменнікаў, якія памерлі за перыяд паміць IV і V з'ездамі.

Затым М. С. Ціханаў гаворыць усуннае слова.

Мы прыйшлі ў гэту гістарычную залу, гаворыць ён, пад незабыўным уражаннем зямлянальнай падзеі ў жыцці краіны—XXIV з'езда Камуністычнай партыі Савецкага Саюза. Велізарны перспектывы развіцця Краіны Савецкай, абвешчаныя гэтым з'ездам, заклікаюць нас, пісьменнікаў, быць актыўнымі ўдзельнікамі вялікіх спраў савецкага народа; усмяерна садзейнічаць сваёй работай, усёй сваёй творчасцю ажыццяўленню бліжэйшых і перспектывных планаў камуністычнага будаўніцтва.

Пяты з'езд пісьменнікаў будзе вялікай падзеяй у жыцці краіны. Мы прыходзім да гэтага з'езда дружна, згуртавана, гатовыя правесці свае творчыя сілы перад задачамі, пастаўленымі самім жыццём, каб крытычна акінуць вокам шлях, пройдзены нашай літаратурай за апошнія чатыры гады. Наша творчая размова на з'ездзе будзе шырока ўжо таму, што гэта тэма пойдзе аб творах на ўсіх мовах, створаных у нашай краіне за апошнія гады, добра вядомых нашаму шматмільённаму чытачу.

З'езд пераходзіць да першага пункта парадыку дня. Са справаздачным дакладам выступіў сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў СССР Г. М. Маркаў.

Прайшло чатыры гады з таго часу, як адбыўся Чацвёрты з'езд пісьменнікаў СССР, сказаў Г. М. Маркаў. Адной з самых павялічаных падзей гэтага перыяду стаў XXIV з'езд КПСС. Ён падаў вынікі гістанцыйнага барацьбы партыі і народа за камунізм і памешчу шырокую праграму на будучае. Апрацоўчы на ленынскія ідэі, з'езд яна асвятліў складанейшыя праблемы сучаснай эпохі, адказаў на самыя актуальныя пытанні практыкі і тэорыі камуністычнага руху.

XXIV з'езд партыі выклікаў глыбокі водгук у чалавецце і несумненна зробіць велізарны ўплыў на ўсёе наступны ход жыцця людзей нашай планеты.

XXIV з'езд КПСС удзяліў вялікую ўвагу літаратуры і мастацтву. У справаздачным дакладзе ЦК дзеячы дэлегаты аналізавалі стан сучаснай савецкай літаратуры і мастацтва, перад імі пастаўлены новыя задачы. Палымная мара мастакоў мінулага аб служэнні мастацтва народу атрымала ў нашай краіне рэальнае ўвасобленне.

Ад імя ўсёй шматнацыянальнай сямі савецкіх літаратараў мы, дэлегаты V з'езда пісьменнікаў СССР, прыносім Камуністычнай партыі Савецкага Саюза, яе ленынскаму Цэнтральному Камітэту сьмялоўнае ўдзячнасць за бацькоўскія клопаты аб савецкай літаратуры.

Заўсёды, ва ўсім, усюды савецкія пісьменнікі былі і будуць са сваёй роднай партыяй. Карынная асаблівасць шматнацыянальнай савецкай літаратуры—у яе адзінай ідэіна-мастацкай скіраванасці, надрэслы дакладчык. Савецкая літаратура—увабленне маральна-палітычнага адзінства нашага грамадства, непарыўнага брацтва народаў СССР. Ленынскія ідэі інтэрнацыяналізму пранізваюць нашу літаратуру, пасмяюць яе святлом гуманізму, робяць яе дарагой і блізкай усім людзям працы.

На XXIV з'ездзе партыі Генеральны сакратар ЦК КПСС Леанід Ільіч Брэжнеў гаварыў:

«За гады сацыялістычнага будаўніцтва ў нашай краіне ўзнікла новая гістарычная супольнасць людзей—савецкі народ. У сумеснай працы, у барацьбе за сацыялізм, у баях за яго абарону нарадзіліся новыя, гарманічныя адносіны паміж класамі і сацыяльнымі групамі, нацыямі і нацыянальнасцямі—адносіны дружбы і супрацоўніцтва. Нашы людзі згуртаваны агульнасцю марксісцка-ленынскай ідэалогіі, высокіх мэт будаўніцтва камуністычнага грамадства. Гэту маналітычную згуртаванасць шматнацыянальна савецкі народ дэманструе сваёй працай, сваім аднадушным адабрэннем палітыкі Камуністычнай партыі».

З пачуццём велізарнага задавальнення мы бачым, што народнае брацтвам саюзам народаў нашай краіны савецкая шматнацыянальная літаратура, сама з'яўляючыся істотнай рысай гэтага новага гістарычнага супольніцтва людзей, актыўна выступае за яго ўсталяванне як жывой і дзейснай рэальнасці. І сваё будучае развіццё яна цялкам і поўнасцю звязвае з далейшым умацаваннем адзінства нашага грамадства.

Кожная з літаратур народаў СССР уносіла і ўносіць свой уклад у агульнае развіццё савецкай шматнацыянальнай літаратуры. І наш з'езд мае права з удачнасцю адзначыць нахлону працы ўсіх літаратараў, якія ствараюць нацыянальна-рэвалюцыйны і на мовах сямідзесяці і пяці нацыяў і нацыянальнасцей нашай Радзімы.

У рэчыніцы мэтаду сацыялістычнага рэалізму ўсе брацкія літаратуры творча ўзнаўлялі жывую сучаснасць у не разнастайнасці, істотных рысах і канкрэтных гістарычных месцах.

Нашы брацкія літаратуры вырабляюць агульныя задачы, адзіныя ў сваім сацыялістычным нарэсе. Але разам з тым яны маюць і канкрэтыя асаблівасці. Менавіта аб гэтым гаварыў Генеральны сакратар Цэнтраль-

нага Камітэта КПСС Леанід Ільіч Брэжнеў на XXIV з'ездзе партыі: «Вынікае вялікае задавальненне той факт, што пэўнае развіццё літаратуры і мастацтва адбываецца ва ўсіх нашых рэспубліках, на дзесятках моў народаў СССР, у прыватнасці нацыянальных форм».

Г. М. Маркаў на матэрыяле літаратурна-брацкіх саюзных і аўтаномных рэспублік ахарактарызаваў сваёасаблівасці іх творчага жыцця. Ён закрэпіў шэраг прынцыповых праблем, актуальных пытанняў развіцця літаратурных жанраў.

Далей ён адзначыў, што сродкам міжнацыянальнай сувязі нашых народаў стала руская мова. У сферы мастацтва перакладу асабліва яркава праяўляюцца найценнейшыя сувязі і творчае ўзаемадзеянне нашых літаратур. Нездарма ў нашай шматнацыянальнай сацыялістычнай краіне майстэрства перакладу ўсерпешна ўсёе набывае шырокае грамадска-палітычнае гучанне і служыць яркім сведчаннем непарыўнага брацтва, адзінства і дружбы народаў.

У справаздачным дакладзе адзначыў, што савецкая літаратура з першых крокаў зрабіла сваім героем чалавеча рэвалюцыю—барацьбіта, воіна, будаўніцка. На мастацкіх тыпах, створаных савецкай шматнацыянальнай літаратурай, цялкам моцна ўзнялі гісторыю нашага грамадства, прасяццё асноўныя лініі яго развіцця, паказаць грамадскія і пераходы людзей, праніжнуць у іх унутраны свет.

Уся гісторыя савецкай шматнацыянальнай літаратуры—гэта гісторыя няспыннага пазнання жыцця народа, пазнання галоўнага героя сучаснасці, пошукаў мастацкіх сродкаў і прыёмаў, здольных з найбольшым праніжненнем адлюстраваць час. Гэтым намаганні літаратуры вечныя. Вечныя таму, што жыццё няспыннае.

Савецкая літаратура моцна ясным усведамленнем свайго абавязку перад народам і партыяй, разуменнем свайго месца ў грамадстве і сваіх задач, якія вынікаюць з нашых камуністычных ідэалаў.

І вопыт паказаў, што чым мацней і ценней звязана літаратура з практыкай камуністычнага будаўніцтва, тым яна больш шырока, глыбока, непасрэдна выяўляе дух нашага часу, тым больш ярыя маюцца адностронавая літаратурнай рэвалюцыі, тым больш моцнае яе ўздзеянне на сучаснікаў.

Які б ні быў значны талент нашага пісьменніка, ён можа выявіцца поўна і ярыя толькі ў атмасферы барацьбы за ажыццяўленне тых вялікіх сацыяльных пераўтварэнняў, якія выдэ савецкі народ на чале са сваім баявым авангардам—Камуністычнай партыяй.

У апошнія гады мы напісалі сотні і тысячы твораў пра савецкага чалавеча індывідуальнасці—шасцідзесятых гадоў. Усё большая ўвага народа да сваёй літаратуры, зацікаўлены адносіны грамадства да працы пісьменніка—гэта важнейшыя прыкметы аўтарытэту літаратуры і правільнасці яе імкненняў. Аднак прызнанне народам і партыяй нашых дасягненняў не можа і не павінна назабавіць нас дварозай крытычнай самаацэнкі. Да таго ж наша незадаволенасць дасягнутымі вынікамі, пра якую сур'ёзна і дзелавіта гаварылася на ўсіх пісьменніцкіх з'ездах і сходах, у розных формах выказваецца і чытацкай грамадскасцю. На гэта ж ўказвалася і ў выступленнях на XXIV з'ездзе КПСС.

Калі звесці ў адно розныя адценні незадаволенасці станам сучаснай літаратуры, то яны, на наш погляд, галоўным чынам заключаюцца ў наступным: савецкі чалавек шасцідзесятых—пачатку сямідзесятых гадоў не атрымаў яшчэ мастацкага адностравання ва ўсёй паўпаце свайго гістарычнага дзеяння, сваіх высокіх імкненняў.

Грамадскасць ўжо многа гаварыла пра цэнтральнага героя літаратуры—чалавеча працы. Бясспрэчна, што пісьменнікі будуць паглыбляць сваю цікавасць да дзейнасці вытворчых калектываў, да быцця рабочых заводаў і фабрык, будоўляў і электрастанцый. Будучы уважліва вывучаць пераўтварэнне сельскай рэвалюцыі, фарміраванне новых рыс у характары сельскага працаўніка, гістарычны працэс абліжэння горада і вёскі, пераўтварэнне працы селяніна ў разнавіднасць індустрыяльнай працы. Лі-

таратура будзе і далей, працякаць у вядлікі і складаныя праблемы развіцця савецкай навуцы, дзяля паставіла нашу літаратуру на шэрагу важнейшых галін на першае месца ў свеце.

Развіццё шматнацыянальнай савецкай літаратуры цесна звязана з гісторыяй нашых Узброеных Сіл. Не аслабляючы ўвагі да сваяцкай тэмы нашай літаратуры—падвигу савецкага народа ў гады Вялікай Айчыннай вайны, літаратура будзе пільна, крок за крокам ўзнаўляць малодзых воінаў арміі і флоту на ўмовах мірнага становішча.

Значна больш разнастайна, чым раней, а галоўнае больш нахлону і ярыя абавязаны мы раскаваць аб нашым савецкім жыцці, аб працы і грамадстве савецкага чалавеча дзеянні і юнацтву.

Апрацоўчы на свае лепшыя заваяванні, шматнацыянальная савецкая літаратура будзе і далей паглыбляць і развіваць сваю «Ленынскую напоўненую ў апошнія гады поўнае творчым пра вялікага правядыра».

Літаратура завянкана быць чутым і смелым разведчыкам усёго новага. Разам з тым, як і раней, яна будзе палымным крытыкам таго, што тармозіць ход нашага жыцця, затрымае вае рух савецкага грамадства наперад.

Мы перакананы, што толькі на гэтым шляху літаратура напоўніць сапраўды чалавечым зместам і вяртальнай рэвалюцыйнага нафаза формулу быцця як дзеяння, дасць прасяццё і ўражлівы вобраз савецкага чалавеча нашага часу. Безумоўна, літаратура будзе з вялікай увагай адносіцца да ўсіх новых зрухаў і вобразе жыцця сацыялістычнага чалавеча, яго быту, сям'і, маралі і маральнасці.

Павышэнне народнага дабрабыту—гэта не проста колькаснае павелічэнне ліку прадпрыемстваў і устаноў, зацікаўленых абслугоўваць насельніцтва,—гэта новы этап у развіцці савецкага грамадства, задача сацыяльнага значэння, якая адностроўвае грамадзкія зрухі, што адбыліся ў краіне. Гэта новая ступень удасканалення чалавечых адносін у нашым грамадстве, якое ідзе да камунізму. І кожнаму ясна, што і савецкая літаратура не можа стаць у баку ад гэтай вялікай справы, у якой роўна зацікаўлены мільёны людзей.

Саюз пісьменнікаў СССР, як і іншыя творчыя саюзы, апрацоўчы разінямі партыі, палешчыў ідэіна-выхаваўчую работу ў сваіх арганізацыях. Яна стала больш мэтанакіраванай і змястоўнай. Больш дзейна працяюць партыйныя арганізацыі, што аб'ядноўваюць пісьменнікаў-камуністаў, колькасць якіх у саюзе павялічыла 63 праценты. Узрос уплыў нашых партыйных арганізацый на літаратурны працэс, умацавалі сувязі пісьменнікаў з працоўным.

Усім вядома, якой магутнай сілай валодае літаратура ва ўмацаванні дружбы паміж народамі, супрацоўніцтва і міру ва ўсім свеце. Вялікія намаганні ўкладу Саюз пісьменнікаў СССР у развіццё сувязей з пісьменнікамі сацыялістычных краін і прагрэсіўнымі пісьменнікамі краін капіталізму. За чатыры гады больш чым 1.800 савецкіх літаратараў выяздзілі ў 62 краіны і больш за 2.100 пісьменнікаў з 87 краін свету прыяздзілі да нас.

Далей дакладчык гаварыў аб умацаванні супрацоўніцтва з саюзамі пісьменнікаў брацкіх сацыялістычных краін. Саюз пісьменнікаў СССР паслядоўна праводзіў лінію на супрацоўніцтва з усімі пісьменнікамі сацыялістычных краін, якія змагаюцца за мір, дэмакратыю і сацыялізм.

Мінулае гады адзіначы зважэнным узростаннем сувязей Саюза пісьменнікаў СССР з літаратурамі краін Азіі і Афрыкі. Мы зацікаўлены адносімае да гэтага і ачым гэты ўстаеак дзейнасці і важным і перспектывным.

Затым Г. М. Маркаў спыніўся на пытаннях развіцця літаратурнага друку. Ён надрэслы, што менавіта ў стварэнні шырокага, даступнага масам літаратурнага друку перш за ўсё ўвасобілася ленынскае думка аб узніжненні такой літаратуры, якая разлічана на мільёны працоўных.

Цяпер Саюз пісьменнікаў і яго арганізацыі выпускаюць каля 100 часопісаў і газет, маюць усёагульнае шырокае выдавецтва і шэраг рэспубліканскіх.

У закінченні Р. М. Маршау ад іл делегатаў з'езда заўважыў, што Цэнтральны Камітэт Камуністычнай партыі ў тым, што пісьменнікі не пашадуюць сваіх сіл, энергіі і зростаў усе, каб іматэрыяльна сававацца літаратура стала значна больш ірдай і моцнай, таб не ўклад у агульнанародную барацьбу за перамогу камунізму стаў значна больш значным і важкім.

На вяртанні пасяджэнні 29 чэрвеня выступіў з дакладам старшыня Цэнтральнай рэвізійнай камісіі Саюза пісьменнікаў СССР Георгій Гуля. Адна з важнейшых і высакародных задач нашага пісьменніцкага саюза, сказаў ён, заключаецца ў тым, каб назваць літаратуру творчю дапамогу, каб у яго заўсёды быў добры творчы настрой. Рэвізійная камісія, аналізуючы гаспадарчую, фінансавую, арганізацыйную дзейнасць пісьменніцкага саюза, заўсёды мела на ўвазе іх дапамогу літаратарам — творчю і матэрыяльную. Менавіта пад гэтым пунктам гледжанні разглядала яна дзейнасць пісьменніцкага саюза.

За чатыры гады грашовая сума, якой распараджалася праўленне Саюза пісьменнікаў СССР, значна вырасла. Грошы выдаткоўваліся пераважна ашчадна, на гаспадарскую, на панах.

Саюз пісьменнікаў СССР кіруе дзейнасцю творчых і гаспадарчых арганізацый, з якіх 87 саюзаў пісьменнікаў і аддзяленняў у саюзных і аўтаномных рэспубліках, краях і абласцях фінансуюцца за кошт дзяржаўнага бюджэту. З году ў год расце пісьменніцкая гаспадарка, створаны новыя аддзяленні Саюза пісьменнікаў у абласцях.

Пісьменніцкая арганізацыя СССР за чатыры мінулыя гады вырасла, зараз яна налічвае 7 290 членаў.

Дакаладчы паведамліў, што літаратурны фонд Саюза пісьменнікаў СССР фінансуе творчых камадзіроў, аказвае дапамогу пісьменнікам у наляццэнні іх культурна-бытавога і матэрыяльнага становішча, стварае пачаўныя ўмовы для росту мазадой творчай змены.

Нямала сродкаў літаратурнага фонду выдаткавана за апошні чатыры гады на жыллёвае будаўніцтва.

У сістэму Саюза пісьменнікаў СССР уваходзяць два буйныя выдавецтвы: «Літне» — «Советский писатель» і «Литературная газета». За чатыры гады «Советский писатель» выдаў тры 1359 назваў, з іх амаль адна трэць — пераклады з братніх моў.

З кожным годам больш зладжана і лепш працуюць апараты творчых пісьменніцкага саюзаў, працягваў дакладчы. У гэтых адносінах іматэрыяльна праўленне Саюза пісьменнікаў СССР і яго сакратарыят. Цэнтральная рэвізійная камісія ацэньвае гэтую работу як здавальняючую.

На гэтым жа пасяджэнні з дакладам аб некаторых зменах у статуте Саюза пісьменнікаў СССР выступіў сакратар праўлення саюза Сяргей Сартакоў. Прапановы аб некаторых зменах у статуте, якія ўносяцца на разгляд з'езда, гаворыць дакладчык, маюць на мэце: — пашырэнне круга дзейнасці саюзаў, у тым ліку ў адносінах з аўтаномнымі рэспублікамі і краямі, што адкрыў сабою новы этап у руху краіны на пераможым шляху да камунізму.

Большая частка паправак, падрыхтаваных С. Сартакоў, носіць чыста рэдацыйны характар. Далей ён гаворыў аб зменах, якія маюць больш істотнае значэнне.

І на ўводнай частцы статута, і ў яго першым раздзеле «Задачы Саюза пісьменнікаў СССР» прыведзены ў аднаведнасць з усёй практычнай грамадскай і творчай дзейнасцю сававацца пісьменніцкай статутныя вызначэнні, якія датычацца паняццяў класнасці, народнасці, партыйнасці літаратуры і мастацтва. Іх грамадска-педагагічная роля.

Таму, напрыклад, у ранейшую фармулёўку «ўмацаванне сувязі пісьменнікаў з практыкай камуністычнага будаўніцтва» ўносяцца ўдакладненне, якое натуральна працягвае гэтую думку: «ўмацаванне сувязі пісьменнікаў з жыллем народа, з практыкай камуністычнага будаўніцтва; выхаванне пачуцця высокай адказнасці літаратуры перад грамадствам за сваю творчю працу».

Уносяцца ўдакладненні і ў фармулёўку задач, якія ставяць перад Саюзам пісьменнікаў у галіне ўдасканалвання мастацкай крыткі. Гэтаму роду літаратуры, якому самой яго прыродай дадзена істотна ўплываць на творчы працэс, надаецца большае значэнне. І ў новай рэдацыі гэта гучыць так: «саадаваць развіццё аўтаномнай партыйна-прыватнай

крыткі, якая валодае майстэрствам марксісцка-ленінскага ідэяла і эстаэтычнага аналізу, якая спалучае пэрабававацца з беражлівымі адносінамі да творцаў мастацкіх каштоўнасцей».

Там, дзе гаварылася аб ідэянай барацьбе супраць рознага роду чужых буржуазных уплываў, супраць дагматызму і вульгарызатуры ў культуры і мастацтве, уводзіцца вызначэнне «наступнальна» — «наступнальна ідэянай барацьба», бо гэта вызначэнне адпавядае нашаму светапогляду, усёй нашай творчай практыцы. На ідэялагічным фронце пісьменнікі не могуць знаходзіцца ў абароне.

У раздзел дзюгі статута «Члены Саюза пісьменнікаў СССР, іх абавязкі і правы» ўводзіцца ўдакладненне, якое арганічна вынікае з агульных задач Саюза пісьменнікаў увогуле і датычыцца асабістага абавязку кожнага члена саюза: «бераць гонар і годнасць сававацца пісьменніка — грамадзяніна Сававацца Саюза».

«Парадак прыёму ў Саюз пісьменнікаў СССР» — гэты раздзел вынікаў найбольш ажыўлены абмен думкамі ў ходзе надрыхтоўкі праекта паправак да статута. Асабліва настойліва і адпаведна падымалася пытанне аб пашырэнні пэрабававацца пры прыёме ў саюз. Менавіта імпланем, з аднаго боку, стварыць найлепшыя ўмовы для больш свабоднага прытоку ў Саюз пісьменнікаў новых літаратурных імёнаў, спрасіць сістэму разгляду прыёмных спраў, з другога боку — усямерна павысіць пэрабававацца ў ацэнках творчасці таварышаў, якія ўступаюць у саюз — талант, талант, воль асноўны крытэрыі! — і прадыктаны пэрабавацца на працягу раздзела статута.

Хоць галасаванне ў прыняцце паправак застаецца звычайным, у працэсе статута ў заўвагах да пункта 5-га здымаецца фармулёўка «за ўсіх інстанцый». Маецца на ўвазе, што павінна быць распараджана і зацверджана на пленумам праўлення Саюза пісьменнікаў СССР спецыяльная інструкцыя, якая будзе вызначаць парадак разгляду заяў аб прыёме ў саюз, а ў гэтай інструкцыі могуць быць ўключаны пачаўныя аб захаванні тайнага галасавання на пачатковых стадыях разгляду заяў, пачатковае ж іх зацверджанне сакратарыятамі праўлення саюзаў пісьменнікаў саюзных рэспублік праводзіць адкрытым галасаваннем.

Пры захаванні дзеючага парадак галасавання ў апошняй інстанцыі ўстаўляецца, што на пачатковых стадыях разгляду заяў аб прыёме ў саюз рашэнні павінны прымацца дзюма трэцімі галасоў ад поўнага складу гэтай інстанцыі.

Няправільным бачыцца і такое становішча, працягваў дакладчык, таў на літары цэрапацыя статута рэкамендацыі наступнаюча ў саюз могуць даваць пісьменнікі, якія не абавязкова асабіста ведаюць саавацца рэкамендуемага, а толькі — яго творчасць. Але як жа ў адказнай справе прыёму ў саюз можна адрываць асобу пісьменніка ад яго творчасці? Прымаецца ж у саюз пісьменнікі, а не імя.

У пункт 9-ы статута, у якім гаворылася, што «за ўчыні, якія ганьбяць гонар і годнасць пісьменніцкай арганізацыі, і за парушэнне статута член Саюза пісьменнікаў можа быць падвергнуты грамадскаму ганьбаванню альбо вымоўе», прапануецца дапаўненне, пасля якога гэта фармулёўка будзе гучаць так: «за ўчыні, якія ганьбяць асабіста гонар і годнасць сававацца літаратура, а таксама гонар і годнасць пісьменніцкай арганізацыі, і за парушэнне статута член Саюза пісьменнікаў можа быць пад-

вергнуты грамадскаму ганьбаванню альбо вымоўе».

Увядзення таксама правільным прадугледзець у інструкцыі таў парадак разгляду прыёмных спраў, пры якім была б ліквідавана пэрабавацца пэрабавацца інстанцый, быў бы ўключаны высокі творчы аўтарытэт нашых буйнейшых пісьменніцкіх арганізацый і для аўтаномных рэспублік была б вырашана праблема ацэнкі на роднай мове мастацкіх твораў, якія прадстаўляюцца наступнаюча ў саюз.

Уносяцца прапановы, на прыкладзе перагледу іншых творчых арганізацый, павялічыць міжз'ездаўскія тэрміны да яны гадоў як для ўсесаюзнага, так і для рэспубліканскіх з'ездаў. Аднаведна з гэтым заключную частку другога абзаца пункта 16-га, які датычыцца мясцовых пісьменніцкіх арганізацый, выкладзі ў наступнай рэдацыі: «выбары бюро альбо адказнага сакратара праводзіцца адзін раз у два-тры гады на агульных сходах пры тайным галасаванні».

Пункт 13-ы статута сфармулюваць так: «Праўленне Саюза пісьменнікаў СССР выбірае са свайго складу адкрытым галасаваннем сакратарыят праўлення, старшыню праўлення і першага сакратара». Істотнае значэнне мае і таў асабістасць, адзначыў дакладчык, што пры ўсё большай ролі Саюза пісьменнікаў СССР, уключаючы і нашы міжнародныя сувязі, вельмі неабходна мець дастатковую колькасць таварышаў, надзеленых вольнай усесаюзнага з'езда пісьменнікаў правам адказа прадстаўляць свой вышэйшы кіруючы орган.

Разам з тым для аператыўнага вырашэння паўсядзённых пытанняў узнікае неабходнасць вылучыць са складу сакратарыята рабочае званне — статутнае бюро сакратарыята ў колькасці, устанавіваемай самім сакратарыятам.

Таму дакладчык унёс прапанову дапоўніць пункт 14-ы статута наступным абзацам: «Для аператыўнага вырашэння паўсядзённых пытанняў і пытанняў, якія вынікаюць з зацверджанага праўленнем плана работы, сакратарыят са свайго складу ўтварае бюро, паставы якога, у рамках яго кампетэнцыі, пачынаюць сававацца сакратарыята абавязковы для ўсіх пісьменніцкіх арганізацый і надведамакных Саюзаў пісьменнікаў устаноў».

Адкрываючы ранішняе пасяджэнне 30 чэрвеня, В. Калжубінаў сказаў:

— З пачуццямі глыбокага смутку даведаліся мы аб гібельных чужоўных нашых адважных даследававацца космасу таварышаў Г. Ц. Дабравольскага, У. М. Воллага, В. І. Пацаева. Толькі ўчора мы чулі іх хвалеючыя словы, звернутыя да нас, у іх вобразе навечна ўвасоблены тыя слаўныя гераічныя рысы, якія ўласцівы нашаму народу і таў высока выяўляюцца, калі наш народ адзіліснае падвіг у імя ўсіх людзей свету...

На ранішнім пасяджэнні адкрыў спрэчку першы сакратар праўлення СН Грузіі Г. Абашыдзе.

Народ нашай рэспублікі, сказаў Г. Абашыдзе, назваў сваю літаратуру мастацкім жыццём Сававацца Грузіі. За апошнія гады былі створаны чужоўныя творы, якія ўмацавалі добрую рэпутацыю грузінскай літаратуры.

Аб ганаровай і адказнай ролі сававацца літаратуры гаворыў першы сакратар праўлення Ленінградскай пісьменніцкай арганізацыі А. Шацінскі.

К. М. Сімацаў прысвяціў сваё выступленне пытанням сававацца нацыяналізму і інарацыяналізму, іх адно-

страванню ў творчасці сававацца пісьменнікаў.

У дні Вялікага Кастрычніка, падкрэсліў першы сакратар праўлення СН Казахстана А. Алімжанав, нарадзілася не толькі новае грамадства, але і адбылося станаўленне новай культуры, якая стала здабыткам усіх народаў нашай неабдымнай Радзімы. Сёння мы дзелімся на нацыянальна-літаратурны толькі на мове, а што датычыць галоўнага — нашых ідэяў і імкненняў, дык мы адзіны.

Стварэнне шырокіх карцін нашай рэалістасці, сказаў першы сакратар праўлення СН Азербайджана М. Ібрагімаў, імкненне пранікнуць у яе глыбіні можа быць дасягнута толькі на аснове з'яднання сілы мастацкай думкі з высокім майстэрствам.

М. Аляксееў прысвяціў сваё выступленне неабходнасці пастаяннага паліявання якасці ствараемых пісьменнікамі духоўных каштоўнасцей, павышэння мастацкага ўзроўню сучаснай літаратуры.

М. Байжан прысвяціў сваё выступленне праблемам мастацкага перакладу. Ён нагадаў, што Сававацца Саюз, згодна дадзенаму ЮНЕСКА, займае першае месца ў свеце па колькасці перакладной літаратуры. У нашай краіне інігі выдаюцца на 145 мовах.

Справа мастацкага перакладу, па думку паэта, патрабуе развіцця сваёй тэорыі, заснаванай на прыпынках марксісцка-ленінскай эстаэтыкі. У гэтай сувязі ён прапанаваў стварыць цэнтр сававацца тэарэтычнай думкі ў галіне перакладу, заснаваць пры ўніверсітэтах кафедры тэорыі і практыкі мастацкага перакладу.

В. Озераў (Масква) нагадаў, што сававацца літаратура даўно набыла сусветна-істарычнае значэнне.

Разам з тым не спыняюцца ідэялагічныя напады нашых ідэяных ворагаў на творчы прыпынкі сававацца пісьменнікаў, асабліва на метады сававацца ступняга рэалізму. В. Озераў заявіў, што іпсому не ўдавалася і не ўдасца паслабць міжнародны ўплыў сававацца літаратуры.

Туркменская сававацца літаратура адкрывае актыўную ролю ў выхаванні людзей, сказаў старшыня праўлення СН Туркменіі Р. Эсенаў. Усё лепшае, што створана ў нацыянальнай прозе, паэзіі і драматургіі, вылучаюцца жыццёвымі лініямі ідэямі.

На вяртанні пасяджэнні 30 чэрвеня, якое праходзіла пад старшыняствам А. Янсана і М. Турсынзада, у спрэчках выступілі Ч. Айтматаў (Кіргізія), першы сакратар праўлення СН Арменіі Э. Тапчан, М. Грыбачоў (Масква), Л. Каюмаў (Узбекістан), старшыня Камітэта па друку пры Сававацца Міністраў СССР Б. Стукалін, С. Залыгін (Масква), першы сакратар праўлення СН Эстоніі В. Беэман, сакратар ВЦСНС Л. Зямлінішкіна, Р. Ракдэстэнескі (Масква).

З'езд віталі дэпта сустрагтыя дэлегатамі старшыня галоўнага праўлення Саюза польскіх пісьменнікаў Яраслаў Івашкевіч, намеснік генеральнага сакратара Саюза пісьменнікаў ДНВ То Хоай, пісьменнік з Паўднёвага В'етнама Тху Бон, старшыня Саюза магольскіх пісьменнікаў Сапанаман Удвал, старшыня Асацыяцыі пісьменнікаў і дзеячоў культуры Кубы Мікалас Гільен, намеснік старшыні Саюза нямецкіх пісьменнікаў Герман Кант (ГДР), паўднёва-афрыканскі пісьменнік Алексан Гума, старшыня Таварыства чылійскіх пісьменнікаў Луіс Мерына Рэес.

Старшыняваючы паведамліў, што ў адрае з'езда наступіла прывітанне ад Саюза пісьменнікаў Карэйскай Народна-Дэмакратычнай Рэспублікі.

На ранішнім пасяджэнні і лічэня першым выступіў А. Чыльвічкін (Масква). А. Сальніскі (Масква) узняў пытанне аб неабходнасці аднастравання ў драматургіі галоўных праблем сучаснасці: Я. Бутушэна (Масква) гаворыў аб пераамажэнні наамажэнняў у сававацца літаратуры; Б. Паліявоў (Масква) — аб адказнасці мастаца перад грамадствам. Значэнне мастацкіх заваў сававацца рэалізму, неабходнасці тэарэтычнага абатульнення дасягненняў нашай літаратуры адрысваціў выступленне Б. Сучоў (Масква); В. Калжубінаў (Масква) адначасна наватарскі ўклад сававацца пісьменнікаў у сусветную літаратуру; Л. Цвічэпа (Украіна) зрабіў аналіз развіцця іматэрыяльна-нацыянальнай сававацца літаратуры.

У спрэчках выступілі 35 прамоўцаў. Дадатковы прымаюць рашэнне спрэчкі.

Сёння, 2 ліпеня, з'езд працягне работу.

РОЗДУМ ДЭЛЕГАТА

ВЯЛІКІ ПІСЬМЕННІЦКІ ФОРУМ

Даўно павяляся, што конны з'езд пісьменнікаў нашай краіны — гэта шырока прадстаўнічы форум нашых нацыянальных літаратур, на якім выдзецца вялікая і зацікаўленая размова аб праблемах і задачах сававацца мастацтва. Справадачны даклад, спрэчка, у якіх удзельнічаюць дэлегаты ад розных літаратур, даюць багаты матэрыял для доўгага і дэталёвага вывучэння.

Апроч таго, як і кожны з'езд, у з'езд Саюза пісьменнікаў СССР цікава разнастайным і жыццём абменам паміж

Васіль БЫКАЎ

пісьменнікамі — вольтам іх працы і жыцця ў рэспубліках і гарадах краіны. Мы сустракаемся з лепшымі майстрамі літаратуры Масквы і Ленінграда, Новасібірска і Далёкага Усходу, і ў слэроўскіх гутарках выяўляецца шмат чаго важнага і цікавага як у жыцці, так і ў літаратуры. Мы пасцігаем вопыт іншых, а іншыя ў нейкай меры выкарыстоўваюць наш вопыт і такім чынам адбываецца каштоўны працэс усякага развіцця — уза-

маўзабагачэння і ўзаема-пракнінення ідэй і літаратуры.

У той жа час паміж пасяджэннямі адбываюцца сустрачкі дэлегатаў з'езда з працоўнымі калектывамі сталіцы, што спрыяе прапагандзе лепшых дасягненняў нацыянальных літаратур.

Карацкае жанучы, ёсць усё падаставы меркаваць, што у з'езд Саюза пісьменнікаў СССР з'явіцца новым крокам на шляху далейшай кансалідацыі літаратурных сіл нашай краіны.

НА ВЫСОКІМ УЗДЫМЕ

Таварышы!

Напярэдадні нашага Пятага ўсесаюзнага форуму пісьменнікаў прайшлі рэспубліканскія з'езды, на якіх мы падвялі вынікі зробленаму і створанаму нам за мінулы перыяд. І хоць чатыры гады — не такія вялікія адрэзкі часу, але гады гэтыя былі выключна багатыя многімі гістарычнымі падзеямі і славутымі гадавінамі, як 50-годдзе Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі, 25-годдзе перамогі над нямецка-фашысцкімі захопнікамі, 100-годдзе з дня нараджэння Уладзіміра Ільіча Леніна і наядуні XXIV з'езд партыі, які падвёў вынікі нашых дасягненняў, намяціў далейшыя шляхі развіцця эканомікі, навукі, культуры, павышэння ўзроўню дабрабыту савецкага народа, яго духоўнага росту, яго гарманічнага развіцця.

Нас глыбока радуе высокая ацэнка, дадзеная таварышам Л. І. Брэжневым у Справаздачным дакладзе ЦК дасягненням савецкай літаратуры, бурнае развіццё якой мы назіраем ва ўсіх братніх рэспубліках, на ўсіх мовах народаў СССР у іх арыянай разнастайнасці нацыянальных форм.

Гэта ў поўнай меры адносіцца і да нашай беларускай літаратуры, якая з'яўляецца неад'емнай часткай вялікай іматэрыяльнай савецкай літаратуры.

Я не буду спыняцца на асобных творах, таму што пра іх ужо гаварылася на нашым рэспубліканскім з'ездзе пісьменнікаў. Хацелася б толькі адзначыць, што беларуская літаратура за справаздачны перыяд значна ўзбагацілася ва ўсіх жанрах — прозе, паэзіі, драматургіі, крытыцы — творамі, прысвечанымі рэвалюцыі і напарыўна з ёй звязанай ленінскай тэме, твораў, якія раскрываюць слаўныя старонкі гісторыі станаўлення Савецкай ўлады, герызм нашага народа ў Айчынай вайне, а таксама твораў, дзе ўсё шырэй і глыбей адлюстроўваецца наш сённяшні дзень.

Аб гэтым перакаваўча гаворыць той факт, што за апошнія гады лепшыя творы нашых прызанцаў, паэтаў і драматургаў часта з'яўляліся на старонках цэнтральных часопісаў і газет, былі перакладзены на рускую мову, на мовы братніх народаў Савецкага Саюза і нашых зарубешных сяброў.

Мы ўсе ведаем, якое вялікае значэнне маюць пераклады твораў нашых нацыянальных літаратур на мову Пушкіна, Таццяна, Горкага, на мову Леніна. Руская мова была і з'яўляецца галоўным наўпрадам усёй нашай іматэрыяльнай літаратуры на сусветным форуме, мовай нашых сувязей, братняй дружбы, мовай, якая дапамагае пераадолець многія бар'еры, што стаяць на нашым шляху.

Праўда, гэта ўскладае на нашых сяброў-перакладчыкаў вялікую адказнасць за якасць перакладаў, таму што рускія пераклады часта з'яўляюцца, можна сказаць, другімі арыгіналамі, з якога, у сваю чаргу, перакладаюць іншыя. Хацелася б адзначыць выбітны ўзровень сучасных рускіх перакладаў і выказаць нашу сардэчную ўдзячнасць усім, хто сваёй патхнёнай працай і майстэрствам няспынна да-

ПРАМОВА МАКСІМА ТАНКА

памагае пракладаць дарогі нашай дружбы.

Велізарную ролю ў прапагандзе дасягненняў братніх нацыянальных літаратур адгрывае часопіс «Дружба народаў» і дадаткі да часопіса «Бібліятэка савецкага рамана і апавесці». За апошнія гады яны назіраюць мільёны людзей, якія чытаюць на рускай мове, з лепшымі эпічнымі творамі савецкага народаў. Мы спадзіёмся, што гэтак добрае пачынанне будзе прадоўжана.

Але, калі праблема перакладу на рускую мову, можна сказаць, вырашаецца на высокім узроўні, дык нас, беларускіх пісьменнікаў, непакоіць тое, што ў выдавецкіх планах — гэта, здаецца, не толькі ў нас, — для перакладной літаратуры з году ў год адводзіцца больш чым сціплае месца. Аб гэтым невypadкова ў нас гаварылася на прайшоўшым з'ездзе пісьменнікаў. І, мяне здаецца, цяжка не пагадзіцца з заўвагамі Сяргея Баруздына, што лепш рэспубліканскім выдавецтвам выдаваць добрыя творы сярэдняй літаратуры, чым без канца перавыдаваць сярэднія і першыя творы сваіх пісьменнікаў толькі таму, што яны — свае.

Мы ведаем, што сёння не настолькі багатыя паперай, каб выдаваць усё, што заслугоўвае ўвагі, але мы не настолькі бедныя, каб лепшыя творы савецкай і сусветнай літаратуры, неабходныя для развіцця нашай культуры і літаратуры, не выдаваліся на нашай роднай мове. Справа не толькі ў прэстыжы. Пераклады даюць магчымасць часцей бачыць у нашым доме сваіх жадаемых сяброў, адчуваць іх поцелі рук. Яны дапамагаюць нам больш пранікліва і аб'ектыўна ацаніць і свае дасягненні.

А галоўнае — у выдавецкіх планах мастацкай літаратуры мы павінны ўлічваць, што нашы ініцыялы — гэта боепрыпасы на тым участку ідэалагічнага фронту, на якім пясчына ідуць баі, і што мець уплыў нашай іматэрыяльнай літаратуры з кожным годам усё больш пашыраюцца.

Як вядома, кожная з нашых нацыянальных літаратур адчувае на сабе дабрачынны уплыў вялікай рускай літаратуры, і ў той жа час кожная з гэтых літаратур, развіваючы лепшыя, прагрэсіўныя свае традыцыі, узбагачаецца і аказвае уплыў на развіццё усёй нашай іматэрыяльнай савецкай літаратуры. Гэтаму ў значнай меры садзейнічаюць нашы ўсё больш мацнеючыя творчыя кантакты і сувязі, камандзіроўкі, доклады і тыдні братніх літаратур, якія штогод праходзяць ва ўсіх рэспубліках і да правядзення якіх у нас заўсёды выдаюцца зборнікі вершаў, аповяданняў, анталогій.

Дарэчы, даўно ўжо не выдаваліся на рускай мове анталогіі паэзіі нацыянальных літаратур. Даваенныя — устарэлі. Ды і больш познія падрабюць ўжо абнаўлення, напавярненны сучаснымі твораў, — новымі імёнамі. Можна, варта падумаць аб выданні анталогій на дзюх мовах: на рускай і паралельна на мове арыгі-

нала. Гэта б мела большае значэнне як для чытачоў, так і для даследчыкаў, і для тых, хто вывучае мовы нашых народаў. Выдаюцца ж у многіх нашых рэспубліках зборнікі, у якіх паралельна з тэкстам арыгінала друкуюцца і пераклады на іншых мовах.

На жаль, мы ўсё яшчэ недастаткова ўдзяляем увагі ўсім гэтым з'явам у нашым творчым жыцці і недастаткова глыбока і ўсебакова асветляем працэсы ўзаемаабмену, узаемаўзбагачэння мастацкімі канітатамі, узаемаўплыву нашых літаратур, працэсы, якія садзейнічаюць узнікненню

Максім Танк і Плітрусь Броўка ў зале пасяджэнняў з'езду.

новых форм, новых крытэрыяў эстэтычных ацэнак, плыняў, зараджэнню новых традыцый.

Як непадзельная паша зямля, так непадзельная і наша іматэрыяльная савецкая літаратура. У наш час на мадэлічнай карце яе кожны камень самацвет іграе сваім, толькі яму ўласцівым святлом, і кожны гэты самацвет, нават самы малы, дарогі нам — без яго парушыўся б стройны пейзаж творчых ландшафтаў усёй нашай іматэрыяльнай літаратуры.

Прайшоўшы юбілейныя гады, ды і сённяшні з'езд пісьменнікаў, які з'яўляецца свайго роду нашай творчай справаздачай перад народам і краінай, прызнацца, настройваюць на святочны лад, тым болей, што ў нас сапраўды ёсць немалыя поспехі на нашым літаратурным участку работы, што наша літаратура, праявіўшы грамадзянскі пафасам, пачуццём савецкага патрыятызму і сацыялістычнага інтэрнацыяналізму, знаходзіцца на высокім горным уздыме. Але мы ні на хвіліну не павінны забываць, што перад намі яшчэ многа нявырашаных задач і праблем, якія патрабуюць самай пільнай калектыўнай увагі і розуму, глыбока крытычнага аналізу.

Ярым сведчаннем росту кожнай літаратуры, у тым ліку і беларускай, з'яўляецца прыход у яе рады таленавітай моладзі. Нас асабліва радуе, што гэта цывая маладая змена, развіваючы і прадагваючы лепшыя нацыянальныя традыцыі нашай літаратуры, прынесла ўжо з сабой многа

новых жыццёвых тэм і праблем. Некаторыя з твораў нашых маладых пісьменнікаў перакладзены на рускую мову і мовы братніх народаў і разам з творамі нашых прызанцаў майстроў слова нарыстаюцца заслужаным прызнаннем у чытачоў.

Але, думаючы аб заўтрашнім дні літаратуры, нам неабходна лічыць больш удзяліць увагі росту нашай маладой змены. У нас няма робіцца для таго, каб аблегчыць старт пачынаючым пісьменнікам. Ёсць ва ўсіх рэспубліках маладзёжныя часопісы, ды і ўсе італьянскія друкавальныя органы ахвотна прадастаўляюць свае старонкі для дэбютантаў. Нейкі час модна было друкаваць першыя творы маладых з добрым словам ветэранаў нашай літаратуры. Праўда, часта потым хросныя бацькі забывалі аб сваіх падаранках, ды і крытыка, занятая больш творчасцю класікаў, не знаходзіла часу ўдзяліць ім належную ўвагу. Можна гэтым і тлумачыцца тое, што ў творчасці некаторых маладых прыслушана, не на ўвесь голас сталі гучаць грамадзянскія матывы, кола тэм часта не выхадзіць за рамкі яшчэ не вельмі багатых падзеяў і аўтабіяграфій, у выніку чаго запавольваецца творчы рост многіх пачынаючых, якія дзесяцігоддзямі ходзяць у зайздросным званні маладых.

Хацелася б таксама спыніцца і на рабачай тэме, якая пакуль яшчэ не заняла вядучага месца ў нашай беларускай літаратуры, хоць рэспубліка даўно ўжо стала рэспублікай высокаразвітай індустрыі, а рабочы клас — рашаючай і вядучай сілай. Праўда, на сваім апошнім з'ездзе пісьменнікаў мы маглі пахваліцца многімі твораў, якія адлюстроўваюць жыццё рабачага класа, палітычнага сялярства, моладзі, інтэлігенцыі. Але, на жаль, многія з нашых твораў на гэту важнейшую тэму ўсё яшчэ грашаць свайго роду схематызмам, традыцыйнымі канфілітамі, якія ўжо жылі сябе.

Відаць, мы ўсё яшчэ недастаткова глыбока вывучаем жыццё і не паўсядзённа соціам на ўсім зменамі, якія адбываюцца вакол нас і нашых герояў. Беззваротна прайшлі тыя патрыярыяльныя часы, калі пісьменнік, які нарадзіўся і правёў сваю маладосць у вёсцы, усё жыццё мог пісаць на вясковую тэму. І ўсё гэта было сучасным і актуальным, таму што на працягу дзесяцігоддзяў мала там што змянілася. Але ў наш час і ў прамысловасці і ў сельскай гаспадарцы адбываюцца тады змены, што многія нашы даваенныя і нават пасляваенныя ўвучэнні і чытанні ў самоту аўтару, навішны аданца архаічнымі. І так — ва ўсім. Вось чаму назіраецца ў творчасці некаторых паглыбленне ў псіхалогію, хоць і ў гэтым выпадку, не ўлічваючы змен, якія адбываюцца ў эканоміцы, навукі, у духоўным і культурным абліччы савецкіх людзей, творы гэтыя таксама будуць далёкі ад рэалістычнасці.

Невыпадкова, калі гаворым пра сучасную тэму, мы часта звяртаемся да жанру нарыса, які ўсё больш становіцца ўсебаднымым, які ўрываецца ў некранутыя пласты іншых жанраў. Як бачым, праца пісьменніка становіцца ўсё больш складанай і ў той жа час — яшчэ больш захалюючай.

Неабходна тэме рабачай, тэме працы, якая ўпершыню ўведзена на вышэйшым узроўні Рэвалюцыяй, удзяліць больш пільную ўвагу. Гэта не зна-

РОЗДУМ ДЭЛЕГАТА

Дзяліцца ўражаннямі пра Пяты ўсесаюзны з'езд адразу, з залы пасяджэнняў, нялёгка, хоць усё мы, пісьменнікі, даўно ўжо жывём тымі праблемамі, пра якія гаварылася ў справаздачным дакладзе Георгія Маркава, які ўзімаюць у сваіх прамовах дэлегаты. Мы гаварылі пра гэтыя праблемы на рэспубліканскіх з'ездах, у артыкулах і публічных выступленнях перад чытачамі. Мы думалі пра іх, калі садзіліся за пісьмовыя сталы і адкрылі папкі з незакончанымі раманамі, апавесцямі, пэсамі, п'есамі, артыкуламі.

Канечне, падвядзенне вынікаў развіцця нашай іматэрыяльнай савецкай літаратуры за апошнія гады — гады, напоўненыя важнейшымі гістарычнымі падзеямі ў жыцці народа, адзначаныя новымі выдатнымі дасягненнямі ва ўсіх галінах эканомікі і культуры, — найпершая задача з'езда. Але ў нашых падраўнаках важны не пералік напісаных кніг — іх тысячы — і не лічбы росту Саюза пісьменнікаў або росту выданняў і тыражаў. Галоўнае — раскрыццё тых тэндэнцый, тых новых павеваў у мастацкай творчасці, якія былі характэрны для дадзенага непаўторнага перыяду раз-

У БРАТНІМ АДЗІНСТВЕ

Іван ШАМЯКІН

віцця літаратуры першай сацыялістычнай дзяржавы.

Мы ўсе чакаем, што з'езд вызначыць глыбокія, ясныя, канкрэтныя планы далейшага росту ўсіх відаў і жанраў літаратуры — такіх ж глыбокія і канкрэтныя, як планы развіцця прамысловасці, сельскай гаспадаркі, навукі, культуры, планы барацьбы за мір і вялікага ідэалагічнага змагання з сіламі імперыялізму, якія выпрацаваў XXIV з'езд КПСС для партыі і ўсяго народа.

Для нас, пісьменнікаў, — аднаго з ідэалагічных атрадаў партыі, рашэнні XXIV з'езда КПСС маюць асаблівае значэнне. Яны ўзбройваюць нас ведамі і вопытам ленінскай рэвалюцыйнай тактыкі і стратэгіі, дапамагаюць нам у мабілізацыі ўсіх нашых творчых сіл у барацьбе з ідэяльным ворагамі.

Задача нашага з'езда вельмі складаная. Тое, што зрабіла і робіць наша партыя для развіцця прадукцыйных сіл краіны, уздыму дабрабыту народа, змяніла аблічча краіны, аблічча гарадоў і вёсак і, натуральна, унесла істотныя зме-

ны ў псіхалогію людзей. А свядомасць, псіхіка — гэта прадмет нашага, пісьменніцкага даследавання.

Які ж ён, чалавек 70-гадоў XX стагоддзя, чым ён жыве, як жыве, што яго хвалюе! Які характар канфілікту ў нашы дні — у перыяд мірнага і пераможнага камуністычнага будаўніцтва! Як навукова-тэхнічная рэвалюцыя ўплывае на мысленне людзей, канкрэтна — на мастацкае мысленне! Нават у такіх найважнейшых пытаннях, як партыйнасць і народнасць, судзісныя нацыянальнага і агульначалавечага, традыцый і наватарства, — няма поўнай яскасці, нават тэрэтыкі, крытыкі вельмі часта блытаюцца, не кажучы ўжо аб пісьменніках-практыках, асабліва маладых, нявольных мастаках слова.

Гэта, безумоўна, толькі невялікая частка пытанняў, якія хвалююць зараз шматтысячную армію савецкіх літаратараў.

Гаворачы аб выніках апошніх гадоў, варта, на маю думку, вылучыць на першы план дзве асаблівае ў развіцці ўсіх братніх савецкіх літаратур. Першая —

гэта зварот многіх пісьменнікаў усіх нацыянальнасцей да тэмы, якую мы называем высокім і адказным словам — Ленінская. Так, гэта мае вельмі прынцыповае значэнне для ўсяго далейшага лёсу нашай літаратуры, што не адзіна, а дзесяткі і сотні прадстаўнікоў усіх жанраў паставілі перад сабой высакародную задачу на падставе вывучэння гісторыі партыі і рэвалюцыі, ленінскага вучэння і ленінскага жыцця стварыць вобраз геніяльнага правядыра, вобразы яго папчэчнай, вобразы памуністаў ленінскай партыі і, у выніку — калектыўны вобраз Партыі, яе спраў і здзяйсненняў.

Другая асаблівасць — гэта далейшае істотнае сціранне межэй паміж літаратурнай мясцовай і літаратурнай цэнтральнай. Сёння глядач, відаць, нават не задумваецца, на якой мове пісаў свае казкі Андрэй Макаёнак. Чытачы ва ўсіх рэспубліках шукаюць у кнігарнях раманаў і апавесці Федзіна і Уліга, Ганчара і Бяляўскага, Мележа і Лордкіпанідзе, Быкава і Нурпейскага, пазны і вершы Твардоўскага і Броўкі, Танка і Гамзатова, Карыма і Кукульскага, Марцінкевічуса і Капуціян. У Краіне Саветаў сапраўды створана вялікая і адзіная літаратура. І таму пытанне аб перакладах з адной мовы на іншую набывае, як мажліва, ніколі, асаблівае востры характар. Я спыніўся на праблеме перакладаў, узаемазвязек,

чыць, што мы павінны амністываць пават слабыя творы толькі таму, што яны напісаны на патрэбную тэму. Наадварот, важнасьць тэмы патрабуе, дзеля таго, каб пазбегнуць дыскрэдытацыі яе рознымі кан'юктурчыкамі, высокіх крытэрыяў нашых ацэнак, бо размова ідзе аб мастацкіх творах, якія маюць велізарнае выхаваўчае значэнне.

Перад намі — дэпутатамі і песьнярамі Краіны Саветаў — пастаўлена партыйная ідэяльная задача — адлюстраваць у сваіх творах гераічны шлях нашага народа — народа, будаўніка новага, навуныстычнага грамадства. І мы яе павінны выканаць. І мы яе выканам з гонарам. Заручай гэтакім з'яўленню наша згуртаванасць і вернасць ідэям партыі, любоў да нашай вялікай сацыялістычнай Радзімы.

Налета споўніцца 50 гадоў СССР. Гэту слаўную гадавіну мы будзем адзначаць як хвалеючае і светлае свята дружбы нашых народаў.

Вялікая Кастрычніцкая рэвалюцыя, якая звергнула ўладу эксплуатацыйнага і абяцала пра пачатак эры сацыялізма, на адзіна правільнай аснове ленінскага вучэння зацвердзіла роўнасць і суверэнітэцтва ўсіх народаў нашай Радзімы і адкрыла новыя перспектывы для ўсебаковага эканамічнага і культурнага іх развіцця і росвіту.

Жыццё і час, цяжкія выпрабаванні ў гады Вялікай Айчыннай вайны былі суровай праверкай нашай дружбы, нашай вернасці ідэям партыі. І яны не толькі з гонарам вытрымалі гэту праверку, але яшчэ больш загартаваліся і ўмацаваліся. Аб гэтым гаворыць і наша беларуская зямля, не раз пераараная вяснянай бурай, усёйнай братнімі магіламі лепшых сыноў і дачок народаў нашай вялікай Радзімы, якія адстаілі нашу свабоду і незалежнасць.

Аб гэтым гавораць адраджаныя з пошле і руін нашы сёлы і гарады, нашы прасторы калгасных палёў, што шумяць вяснянай. Аб гэтым гаворыць душа народа — яго мастацтва, яго літаратура.

Час, у які мы жывём, патрабуе ад нас, пісьменнікаў — байцоў ідэалагічнага фронту, пільнай увагі да падзей, якія адбываюцца ў свеце. Час патрабуе і радуецца поспеху нашага саветскага народа, які будзе камунізм, радуецца поспеху нашых сяброў, якія ўступілі на светлы шлях сацыялізма, але нас глыбока трывожаць і абуряе тое, што англа-амерыканскі імперыялізм стараецца сілай зброі надавіць, натапіць у прыві вывазленню барацьбу народаў Азіі, Афрыкі, Лацінскай Амерыкі, распальвае небяспечныя вогнішчы канфлікту і вайны, што награнаюць свету найвялікшымі бедствамі.

Чалавечтва ўжо не раз, на вясні гандалару смерці, стаяла над блыдзім. І калі гэтыя агні пажараў не перараслі ў поўныя сусветнай вайны, дык гэта толькі дзякуючы мудрай палітыцы нашай партыі, пільнасці нашага народа і ўсіх міралюбных народаў свету.

Адраджэнне за мір, за жыццё, за шчасце на зямлі ляжыць на поўным сумленні чалавека. Яна ляжыць і на нас, пісьменнікаў. І мы аддадзім усё сваё «быццё», «адольнасць», каб над зямлёй — гэтай калыскай чалавечтва — заўсёды ззяла сонца, заўсёды звінся і сесні дружы і шчасця.

Таму, што гэтае пытанне займала цэнтральнае месца ў прамовах Максіма Танка, Грыгора Дзашыдзе, Міры Ібрагімава і іншых майстроў братніх літаратур.

Хачу адзначыць, што прысутнасць на адкрыцці з'езда Палітбюро ЦК КПСС яшчэ раз засведчыла тую надзвычайную увагу, якую партыя, саветскі народ, уся наша грамадасць надаюць развіццю літаратуры і мастацтва.

Другі дзень работы з'езда быў азмрочаны сумным паведамленнем аб гібельна-спайных сыноў нашай Радзімы касманаўтаў Дабравольскага, Волкава і Пацаева. У дзень адкрыцця ў зале гучаў іх жывы голас, словы іх сардэчнага прывітання. І вось мы, дэлегаты і госці, ушаноўваем іх памяць хвілінай маўчання, і на вачах многіх людзей, якія пражылі доўгае жыццё, прайшлі вайну, пахавалі нямала блізкіх і сяброў, — слёзы...

Не магу не адзначыць і той прыкметны энтузіязм, уздым, той добры аптымізм у ацэнцы поспехаў усіх нацыянальных літаратур і ў вызначэнні задач, якія вынікаюць з гістарычных рашэнняў XXIV з'езда КПСС. Гэта адчуваецца і ў прамовах, і ў гутарках у кулуарах, пры сустрэчах з сябрамі з іншых рэспублік. Прадстаўнікі многіх народаў, мы вырашаем важныя і складаныя пытанні нашай партыйнай дзейнасці — пісьменніцкай працы — як сыны адной вялікай і дружнай сям'і.

МУЖНАСЦЬ

ПАМЯЦІ
КАСМАНАўТАў
Г. ДАБРАВОЛЬСКАГА,
У. ВОЛКАВА,
В. ПАЦАЕВА

Г. Ц. ДАБРАВОЛЬСКИ.

У. М. ВОЛКАВ.

В. Т. ПАЦАЕВ.

...І зямля не пахіснулася на сваёй восі, і рэкі не выйшлі з берагоў, і не апала на зямлю неба...

Іх называлі сакамі. «Саколікамі» назаве цяпер іх не адна, не толькі родная маці.

Страта гэта надзвычай вялікая. Гэта сапраўды ўсенароднае гора.

Усе мы людзі, усіх нас вучыць жыццё, усе мы вучымся і павінны вучыцца ў жыцці. І мы павінны перайначваць жыццё. Гэта так. Жыццё вялікае, яно сьгае нават да Космасу, бо няма межаў пазнання і высакародным паміненнем чалавека. Бо чалавек стаіць на зямлі, а галавою падпірае неба. Не міфічна наіўныя Перуны паховаюць яго. Рызыкаўныя крылы Ікара не перашкодзілі чалавеку сесці ў самалёт. І не перашкодзіць яшчэ далей і далей, яшчэ раз і яшчэ раз ісці ў Космас. Нягледзячы на тое, што тут могуць быць страты. Але ж хто пакладзе мяжу прагнай волі чалавечага пазнання, хто выцерабіць роўную дарогу для няўрымслівых і мужных!

...Схілім галовы. Пасля таго, як адышоў ад нас першы зорны чалавек Юрый Гагарын, мы, бадай, не ведалі такой страты...

Яшчэ зусім нядаўна гучаў іх голас адтуль, з Космасу, — для нас, прынамсі, для пісьменнікаў адной шостаў часткі планеты.

Іх няма. Сваім мудрым і трагічным лёсам яны кажуць нам: будзьце мужнымі.

Міхась СТРАЛЬЦОУ.

ЗАСТАЛІСЯ ТОЛЬКІ ТРОЕ...

Нядаўна мне давялося быць на Слонімішчыне, дзе відавочцы расказалі аб трагедыі вёскі Васілевічы. Напярэдадні гадавіны вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх акупантаў я хачу расказаць пра яе чытачам «Літаратуры і мастацтва», каб яна лішні раз нагадала аб тым, што трэба пастаянна змагацца супраць сіл, што спрабуюць развязаць новую сусветную вайну.

САШУ яшчэ не было трох гадоў, калі пачалася вайна. Але і тады ўжо ён, здаецца, разумеў, што такое фашыст. Нядобрыя весткі аб акупантах і іх памагатых прыносілі старэйшыя браты — Воля і Соня, сястрычкі — Воляга і Соня. Да таго ж яму самому не адзін раз даводзілася бачыць, як гітлераўцы гналі па вёсцы звязаных людзей, чуць плач жанчын. Калі ў вёсцы з'яўляліся немцы, людзі звычайна хаваліся.

У гэты дзень уся сям'я Сасноўскіх устала раней. Антон Сцяпанавіч — бацька Сашы — спяшаўся ў горад. Трэба было адвезці нарыхтоўку і пясцець купіць сыра-таго для дому.

Праз гадзіну пасля ад'езду бацькі раптам у двары пацуюць тупат. Задыхаўшыся, у хату ўбеглі спалоханыя Воля і Соня. «Мамачка, — закрывалі яны ў адзін голас, — сяло акружаюць немцы!»

З грукатам адчыніліся дзверы, і ў хату ўваліўся азызлы, з аўтаматам на жыццё, гітлеравец. «Партызан, выходзі!» — гаркнуў ён на ўсё горла і пайшоў за печ, за якой, стаўшыся, сядзеў Саша. Убачыўшы немца, ён яшчэ бліжэй прыціснуўся да печы, закрыв вочы рукой. Фашыст падышоў да дзіцяці і калянуў яго ботам. Перакуліўшыся цераз галаву, Саша апынуўся пасярэдзіне хаты. «Шнэлі, шнэлі!» — гаркнуў яшчэ раз фашыст на дзіцяці. «Яны ж босыя, раздзетыя, куды вы іх гоніце?» — са слезамі кінулася маці да карніка. «Там будзе цёпла», — праз зубы працадзіў гітлеравец і аўтаматам штурхнуў Марыю Фёдаруўну ў грудзі.

На вуліцы Марыя Фёдаруўна ўбачыла, як карнікі гналі ў канец вёскі іншыя сем'і. Больш як 130 чалавек яны сагналі ў двор Адама Герасімчыка. Уцячы з двара было немагчыма. Ён быў ачэплены немцамі і паліцаямі, узброенымі кулямэтамі і аўтаматамі. Пад абед у Васілевічы прыбыў на легкавой аўтамашыне начальнік аднаго з аддзелаў слонімскага гебітс-камисарыята Экерт. Разам з ім прыехаў і здарнік, жыхар гэтай жа вёскі, солтыс Дзмітрый Герасімчык. Немец важна падышоў да варот, акінуў пагардлівым позіркам двор, поўны жанчын і дзяцей, запытаўся ў солтыса: «Хто з іх партызаны?» «Усе яны бандыты і партызаны», — таропка адказаў халуп.

Пад'ехаў грузавік. З яго выскачыла з дзесяць гітлераўцаў і паліцаў.

Адчынілі вароты і вывелі з двара першыя дзесяць чалавек, якія стаялі бліжэй. Сярод іх была Феля Пятроўна Герасімчык з трохгадовым Косцем, Ганна Паўлаўна Герасімчык з двухгадовым Колям, Марыя Герасімчык з грудным дзіцем, і трое дзяцей Кацярыны Харытончык. У іх доме фашысты не засталі бацькоў. Дзецім нават не далі апрануць цёплае, а перапалоханых выгналі з хаты.

Групу гэту пад канвоем павялі на могілкі, якія былі за 700—800 метраў ад вёскі. Там усіх дарослых і дзяцей паставілі над ровам. Загадана было глядзець уніз і не азірацца. Адышоўшы крокі два назад, забойцы прыцэліліся ў патыліцы сваім ахяртам, далі залп з пісталетаў. Дзесяць чалавечых цел пахіснуліся, упалі ў роў. Дзятчынкі, якая стаяла з левага краю, з крыкам «ма-а-ма!» упала назад. Ёй куля трапіла ў плячо. Фашыст падышоў да параненай, з размаху ўдарыў яе ботам у галаву і скінуў у роў.

Тым часам на могілкі былі дастаўлены яшчэ 10 чалавек. Зноў загад — «глядзець уніз і не азірацца», дзесяць жыццяў зноў абарвалася...

У васьмі дзесятках трапіла Марыя Фёдаруўна. Яе выштурхнулі з двара з Сашам на руках. Старэйшыя дачкі Воля і Соня з трыма малодшымі брацікамі адышлі ўлібы двара. Калі прыйшлі на месца расстрэлу, роў быў амаль поўны трупаў. Убачыўшы мёртвых, акрываўленых людзей, паліцадовага дзятчынкі Адама Цімафеевіча Герасімчыка з Адама Цімафеевіча Герасімчыка і пачала прасіць: «Паночкі, не забівайце нас, мы не вінаватыя!» Фашыст штурхнуў дзіця нагой, а потым стрэліў. Марыя Фёдаруўна яшчэ цяней прытуліла Сашу да грудзей. Падаючы, яна страціла прытомнасць, але не выпусціла хлопчыка, прыкрыла яго сваім целам. Праз імгненне Марыя Фёдаруўна адчула востры боль у назе і цёплую кроў, якая сцякала па яе ружу з галавы Сашы.

У гэты час на могілкі прывялі чарговую групу. Яе паставілі крокаў за дзесяць ад таго месца, дзе ляжала Марыя Фёдаруўна. «Глядзець уніз і не азірацца!» — прагучала команда. Марыя Фёдаруўна затвіла дыханне, мацней прыціснулася да зямлі і дз свайго, здэвалася, ужо мёртвага сынка. Раптам чуе: «Ма-а-ма!» Гэта Воля, глядзячы ўніз у роў, убачыла маці. Марыя Фёдаруўна здрыганулася, па

цэле прайшлі халодныя дрыжкі. Ледзь адкрыўшы вочы, яна убачыла жахліваю карціну. Схіліўшы галавы над ровам, стаялі справа налева пясцера яе дзяцей, потым тры жанчын з малымі на руках. Бліжэй за ўсіх дзе яе стаяла Воля. Твар яе быў бледны і спалоханы, на вачах слёзы. Яна трымала за руку малодшага свайго брата Ваню, а ён — Волю. Двухгадовы Лёша, які не разумеў усёй гэтай трагедыі, адной ручкай трымаўся за Волю, другой за руку старэйшай сястрычкі Соні.

«Ма-а-ма!» — крыкнула Воля і, павярнуўшыся да карнікаў, з плачам папрасіла: «Паночкі, дазвольце мне легчы побач з мамай». «Най, цурык!» — гаркнуў фашыст і ва ўпор стрэліў у Волю. Прагрымелі яшчэ дзевяць стрэлаў, і яшчэ дзевяць чалавечых жыццяў абарвалася.

Марыя Фёдаруўна не варушылася. Адчуўшы дыханне Сашы, які лжыў пад ёй, яна цяпер думала толькі аб ім. Яшчэ некалькі разоў яна чула каманду «глядзець уніз і не азірацца», некалькі разоў грывелі залпы, потым стала ціха. Але ўставаць Марыя Фёдаруўна ўсё ж не рызыкавала. І толькі пад вечар, калі на могілках пачула галасы знаёмых жанчын, яна асцярожна павярнула галаву і адкрыла вочы. Потым прыўзнялася, але устаць на ногі не змагла, аслабела, многа крыві выцекла з параненай нагі. Прыкметы жыцця падавалі і Саша, хоць уся галава яго была акрываўлена. Куля трапіла яму ў правае вухо і выйшла з левага боку шыі. Жанчын, якім удалося пазбегнуць лёсу аднавяскоўцаў, аднеслі і адвялі параненых у вёску, а потым у горад, дзе ім была аказана медыцынская дапамога.

Марыя Фёдаруўна і Саша доўга лячыліся і засталіся жывыя. Пасля вайны яна ўсё час працавала ў калгасе «Перамоган». Зараз на пенсіі. Жывы таксама і яе муж Антон Сцяпанавіч, які ў дзень расправы быў у горадзе. Саша, з-за цяжкага ранення ў галаву, доўга не мог вучыцца ў школе. Закончыў ён толькі два класы. Але калі вырас і фізічна ўзможна, пайшоў працаваць прычэпчыкам на трактары, а потым авалоўдаў спецыяльнасцю трактарыста. Зараз ён бацька трых дзяцей.

Апрэча Марыя Фёдаруўна і Сашы, з расстрэляных гітлераўцаў выхараў вёскі Васілевічы засталася жыццё таксама Феля Пятроўна Герасімчык.

Гэтыя трое з 117 расстрэляных фашыстамі і расказалі мне аб трагедыі, якая здарылася 16 снежня 1942 года ў вёсцы Васілевічы. Як і трагедыю Хатыні і сотняў іншых беларускіх вёсак, яе забываць нельга. Аб гэтым трэба заўсёды памятаць, каб ніколі і нідзе больш такое не паўтарылася.

В. МЯЛЕШКА,
старшы навуковы супрацоўнік
Інстытута гісторыі АН БССР.

МУЗЫ БРАТНІХ НАРОДАЎ

Сцена са спектакля Ленінградскага акадэмічнага тэатра драмы імя Пушкіна «Перад вясёлым сонцам». Атрымаў — артыстка Л. Гарбачова, Матыея Іслаўскі — народны артыст СССР М. Сіманавіч.

Грамадскасць Мінска развіталася з коласайцамі, з трупай тэатра, які адкрыў гастрольнае лета 1971 года. Сёння да ўрачыста-светліных змахаў опернага і Дома артыстаў — рэжысёрнага і апернага мастацтва — тут іграюць спектаклі нашы госці з Ленінграда і з Чаркасаў. Два тэатры. Адзін праслаўлены як выдатны прапагандыст перадавой рускай тэатральнай культуры: Ленінградскі дзяржаўны акадэмічны тэатр драмы імя А. Пушкіна быў створаны ў 1756 годзе, ён быў першым у Расіі прафесійным, адкрыты шырокай публіцы. Труп Чаркаскага ўкраінскага музычна-драматычнага тэатра імя Т. Шаўчэнкі адзначае свой узрост з 1932 года.

Пашукіцы (тэатр заўзяты тэатралы і дагэтуль любіўна называюць Александрыйкай) упершыню прыехалі ў сталіцу Беларусі ўсёй надзвычай яркай артыстычнай трупай. Пералічыць усіх, каго мы пачынаем, немагчыма. Але варта толькі назваць імёны Мікалая Сіманова, Юрыя Талубева, Аляксандра Барысава, Ніны Ургант — і кожны тэатрал адразу адчуе трапяткое прадчуванне саята. Цяперашняе пакаленне пашукіцаў беражліва захоўвае лепшыя традыцыі сцэнічнага рэалізму, народнасці і партыйнасці. Лепшыя спектаклі і акцёрскія работы адзначаны тым высака-

тэатра драмы імя А. Пушкіна адкрылася. Беларусь сардэчна вітае славу калектыву на нашай гасціннай зямлі.

З украінскім сцэнічным мастацтвам у нас даўня сяброўскія сувязі. І кожнага з пасланцоў братняй рэспублікі Беларусь сустракае радасна. Аматары сцэны ведаюць, што артысты захопляць залу шчырым тэмпераментам, гарачым пачуццём, агнявым танцам і салаўіным слезам. Украінскі тэатр умее ўзрушыць чалавека сповяданнем прыгожай душы, псіхалагічнай праўдай і завостраным раскрыццём жыццёвых канфліктаў. Прыемна, што адкрывае заслону тэатр з Чаркасаў драматычнай пазмай любімага на Беларусі паэта Андрэя Малышка «Тарас Шаўчэнка», што ён пазнаёміць нашу публіку з арыгінальнымі творамі сучаснай драматургіі, з вядомымі і заўсёды малалдымі старонкамі літаратуры-музычнай драматургіі М. Старыцкага, В. Кабылянскага, Р. Квітка-Аснованенкі. Школа акцёрскага майстэрства гасцей фарміравалася пад уплывам аднаго з цікавейшых нацыянальных тэатраў СССР 30-х гадоў — «Бэрэзіля», які гартаваў артыстычную моладзь на высокіх узорах сапраўды мастацкай праўды, філасофскага асэнсавання жыцця.

Шчыра запрашаем вас, шаўчэнкаўцы з запавянага і гераічнага горада Чаркасаў. Зычным паспехам!

Сцена са спектакля Чаркаскага драматычнага тэатра імя Тараса Шаўчэнкі «У сцягах Украіны». У ролях: Салівона Часіана — Васіль Шпек, Сірдана — Канстанцін Ганчароў, дзяда Астана — Мікола Вялічкі, дзяда Тарас — заслужаны артыст УССР Мікола Панюк.

АМАЛЬ 25 гадоў існуе Беларуска-дзяржаўная філармонія. Яе супрацоўнікі, занятыя штодзённымі клопатамі, можа і заблытае на гэтую дату. А мне захачэлася нагадаць аб ёй, расказаўшы аб той вялікай, важнай, патрэбнай рабоце, якую выдзяе калектыву філармоніі. Бо, скажам на пачатку, ара філармонія пінудзе не так ужо і часта. А калі і пінудзе, дык больш пра недахопы. Недахопы, безумоўна, ёсць, як у кожным жытцым, дзейным творчым арганізме. Пра іх буду гаварыць і я. Але перш за ўсё хочацца адзначыць той вялікі ўклад, які ўнесла наша філармонія ў справу эстэтычнага выкавання працоўных, у развіццё Беларускага музычнага мастацтва.

Парадкавалася наша філармонія ў пачатках маленькіх працураных паголах у давасным Мінску, у якім налічвалася куды менш жыхароў, чым сёння. А зараз у цэнтры сталіцы, на плошчы імя Якуба Коласа стаіць цудоўны гмах з вялікай канцэртнай залай, фас, рэнесансавымі навіскамі, надобнымі навіскамі. Бываюць такія дні, калі канцэрты, якія наладжвае філармонія, адбываюцца адначасова ў дзюх-трох клубных залах Мінска, калі не калектывы і канцэртныя брыгады адначасова выступаюць у розных гарадах рэспублікі і за яе межамі.

Толькі ў мінулым, 1970 годзе, філармонія дала 8210 канцэртаў і абслужыла 2 мільёны 420 тысяч гледачоў. Больш за 400 канцэртаў было дачэна летась на новабудуемых Полацка, Салігорска, Баранавіча, Пінска і іншых гарадах. Больш як 850 — у далгасях і саўгасях рэспублікі. У складзе творчага калектыву філармоніі такія выдатныя майстры мастацтва, як народны артыст СССР І. Жыновіч, народны артыст БССР А. Астравецкі, заслужаны артыст БССР С. Асловіч, В. Бурковіч, В. Вудыч, Р. Дзіданка, М. Зорыч, В. Катаев, Г. Квачко, І. Дашытанав, Г. Мартынаў, Э. Міцуль, Г. Рывкова, Е. Эфрон і іншыя. Многія артысты Беларускай філармоніі манюць званні лаўрэатаў усеагульных і міжнародных конкурсаў, узнагароджаны ганаровымі дыпламамі.

Шырока выконваліся творы Беларускай кампазітараў. Адбыліся аўтарскія канцэрты М. Аладава, А. Бягатырова, Я. Глебава, Г. Вагнера, Д. Камінскага, А. Янчанкі. Былі таксама выкананы новае кантата Д. Смольскага, Трыяна сымфонія і араторыя «Свяці ара!» і «Звань» Яўгена Глебава, сымфонія Г. Вагнера і Л. Абелівіча... Влілі палі філарманічнай дзейнасці!

АЦЯПЕР спынімае надбавіна на рабоце асноўных калектываў. Першым з іх па заслугах павінен быць названы сымфонічны аркестр. Аглядваючы назад, на пройдзены калектывам аркестра п'яць, трэба сказаць, што дарога яго не была ўсёяма рухаві. Бывала ўсё: і паўпустава залы, і цішыня пошукі арыгінальнага рэпертуару, і торылі хвіліны распаравання, і блырдасція сустрачы з слухачамі... Вывала ўсё: ападысменты, ухваляваныя словы слухачоў, пахвальныя водгукі ў газетах...

Назвам твораў, якія выканаў ар-

кестр за гады свайго існавання, не пералічыў у арнім артыкуле. Калектыву — першаадкрывальнікі і прапагандыст амаль усіх сымфонічных твораў Беларускай кампазітараў. Менавіта дзякуючы яму многія з іх заваявалі папулярнасць. Аркестр павываў ва ўсіх абласных і раённых цэнтрах рэспублікі, на новабудуемых і ў далгасях. Многа ўвагі ўдзялае аркестр дзецям, даччы спецыяльных канцэртаў для школьнікаў.

Але справядліваеца патрабуе сказаць, што творчага росквіту ў пасляваенны перыяд аркестр дасягнуў тады, калі галоўным дырыжорам быў В. Дуброўскі. Аб гэтым сведчыць і найбольшая папулярнасць, якой ён карыстаўся тады ў слухачоў. Скажамшы гэта, падкрэслію, што я не маю намеру супрацьпастаўляць В. Дуброўскага цяперашняму галоўнаму дырыжору В. Катаеву. Справа не ў тым, хто працуе лепш, а хто горш; час мае значны ўплыў на цякаваеца шырокіх

Аскар ГАНТМАН

МІНСК, ПРАСПЕКТ ЛЕНІНА, 50

колаў публікі да сымфонічнай музыкі. Нагадаем, што тады, калі мінчане каля клуба імя Дзвільскага або Дома афіцэраў п'ягалі ў «начасліўчыкаў» пра «лінійні бледзіц», у тым званіа «жывога» выканання музыкі не было такіх распаўсюджаных і даступных кожнаму канцэртаў, як цяперашняе і грамплацінка. Публіка за ваіну засумавала па святочных канцэртных залах, па непазрэдных кантактах з артыстамі-выканаўцамі, па рэпертуары і класічным і сучасным. Таму і быў такі наплыў слухачоў на сымфонічныя канцэрты. Тады чынам, ёсць і аб'ектыўны прычыны ў тым, што частка публікі цяпер аддае перавагу бланітнму экрану або грамплацінцы з запісам выдатных твораў у выкананні артыстаў з міжнароднай славай.

Сёння наш аркестр — гэта інсамбль таленавітых і ўдумлівых інтэрпрэтатараў музыкі, якія ўмеюць выступаць з любым дырыжорам высокай кваліфікацыі. Праўда, яшчэ не заўсёды робяць гучна асобныя групы, не хапае культуры гуказдабывання. Іншы раз адчуваюцца «спраліні» ў іерархія музыкантаў. Між тым, гастрольныя дырыжоры, якія прыязджаюць у Мінск, дабываюцца выразага гучаніа, а гэта значыць — магчымасці ў аркестра ёсць, трэба толькі ўмець іх рэалізаваць. Рабоце калектыву пера-

КІНО

Анато́ль КРАСІНСКІ

ДЭБЮТ З РЭЦЫДЫВАМІ СТАРЫХ ПАМЫЛАК

Студыя «Беларусьфільм» выпусціла на экран мастацкую стужку «Пяцёрка адважных». Аўтар сцэнарыя — знаёмы чытачам празаік Аляксандр Асіпенка. Рэжысёр — надаўні журналіст Леанід Мартынюк, які ўжо мае на творчым рахунку самастойна зняты мастацкія фільмы, але яны па розных прычынах вядомы даволі вузкаму колу гледачоў. Фактычна «Пяцёрка адважных» — гэта дэбют пісьменніка, які ўпершыню адчуў складанасць творчага працэсу ад задумы будучага кінастара да яго выпуску на экран. І рэжысёр таксама ўпершыню выносіць свой фільм на суд

вялікай аўдыторыі гледачоў і грамадскасці. Такім чынам, карціну трэба аналізаваць як бы з прыцэлам на будучыя работы гэтых аўтараў у кінематографіе, судзіючы з тым, што наш экран ведае ў абраным ім жанры. На гэтым аспекце і засяродзіў сваю ўвагу кандыдат мастацтвазнаўства Анато́ль Красінскі. Таму ў яго артыкуле не разглядаецца акцёрскае выкананне роляў, работа апэратара, мастака і г. д. Аўтар прасочвае аўтарскія мастацкія задумы і спрабуе акрэсліць прычыны творчых пралікаў гэтай стужкі «Беларусьфільма».

бацькоў на грамадскіх буксір, выпрацоўваць у іх грамадскія звычкі». Зразумела, гэта — прыклад крайняга выяўлення падобных тэндэнцый і кінамастацтва для дзяцей, але ён дастаткова ярка паказвае, што гэта была за з'ява — «авангардызм».

Дзюнія спрэчкі ў кінапрасе прыходзяць на памет, калі думаеш пра новую работу «Беларусьфільма» для дзяцей — карціну «Пяцёрка адважных» рэжысёра Л. Мартынюка, знятую па літаратурным сцэнарыі А. Асіпенкі. Герой гэтага фільма, дзеці, трапляюць у неверагодныя сітуацыі, робяць неверагодныя подзвігі. Яны расстрэльваюць з зенітнай гарматы нямецкі бронетранспарцёр, дзёрзка нападоўць на ўзброеную да зубоў нямецкую ахову і вызваляюць савецкіх ваеннапалонных, узрываюць склад з авіябомбамі. Яны абодзюць вакол пальца дурнаватых паліцаюў, якім не удаецца ніводная іх хітрасць, каб выявіць дзіцячую «падпольную арганізацыю».

Чаццёра хлопчыкаў і адна дзючынка знаходзяць выйсце з самага складанага і небяспечнага становішча. Такія ўжо яны, гэтыя адчайныя дзюці — ні перад чым не пасуюць! Смеласці і спрыту ім не пазычаць. Яны ўмеюць страляць з кулямэта, касіць фашыстаў аўтаматнымі чэргамі, кідаць гранаты ў натоўп воражых салдат...

Чытач можа сказаць: што ж, гэта атрыбуць прыгоднічага фільма. Так, яшчэ ўчыты на ўсім, «Пяцёрка адважных» з ліку тых любімых юным гледачом твораў, якіх мы звычайна называем героямі-рамантычнымі. Успяліва перабольшаны, адступлены ад жыццёвых рэалій тут не толькі да-

У ДВАЦАТЫЯ і трыццатыя гады ў артыкулах пра кінематограф для дзяцей часта пісалі пра так званы «дзіцячы авангардызм». Аўтары артыкулаў прытыкавалі фільмы з «авангардысцкімі» тэндэнцыямі, сэнс

якіх быў у тым, што дзюці, героі некаторых твораў, сваёй вынаходлівасцю, мужнасцю, умненнем цяроза ацэньваць абставіны, пераўзыходзілі дарослых, давалі ім сто ачкоў наперад!

Напрыклад, гераіня аднаго Беларускага дзіцячага фільма («Кульгавая ножа»), дзючыніца-падлетак заўяляла з экрану: «Мы павінны пера-выхоўваць сваіх бацькоў. Трэба браць

ПРА раман Івана Шамякіна «Снежныя зімы» крытыка пярэла пісала адрозна ж паслі часопіснай публікацыі. Былі слухныя думкі, былі і спрэчкі мяржавы. Да таго твора, нельга ставіцца аб'ектыўна: ён выклікае роздум, хваляе. І Шамякіна дострым воям пісьмешна ахаліў мноства праблем і з'яў і сённяшняга нашага жыцця і перабірае іх на староні свайго рамана так, што яны вабяць праўдзівасцю і надзеяным гучаннем. Шырока і разнастайна паказаны людзі, якія здзяйсняюць вядзюныя справы ў барацьбе з фашызмам у час Айчынай вайны і ў будзёнай працы ў нашы дні. У родным, нацыянальным пісьменніку вылучае праз раскрыццё духоўнага свету герою характэрныя рысы саветскага чалавека: гуманізм, сацыяльную адказнасць, вернасць народу, высякароднасць душы, непрыкметнасць да лісліўства, прыстасавальнасці, кар'ерызму. Твор І. Шамякіна востраакраўты: чалавечыя характары, розныя статы грамадзкіх наводзі і ўзаемаадносін сутыкаюцца ў рамана вельмі напружана — на фоне вайны і ўважлівых падзей у жыцці краіны. Вельмі важныя сцвярджальныя пафас «Снежных зімы» — сцвярджаецца высякай чалавечай вартасць людзей-камуністычнага гарту, з развітай маральнасцю і грамадзянскай сумленнем.

Іван Шамякіна, як раманіст, умее будаваць займальны сюжэт. Сюжэтная багата і кампазіцыйна раман «Снежныя зімы» вызначаюцца складанасцю, але гэта складанасць не іштучная, а мэтазгодна абумоўленая складанасцю самага жыцця. Герой рамана дзейнічае ў нашы дні, аднак у творы адуцічае скразное развіццё падзей. Карціны сучаснасці, асэнсаваныя шматмерна (апісанне падзей, напружаны дыялог, знутраны маналог), чаргуюцца з маляўнічымі мінулага, ад сённяшняга дня пераіздваюцца асацыятыўныя звесткі ў падзеі часоў Вайны Айчынай. Таму з такой выразнасцю раскрываецца ў рамана вобраз галоўнага героя Івана Васільевіча Антанюка, які знаходзіцца ў цэнтры ўвагі пісьменніка.

Біяграфія Антанюка тыповая для ўсяго паналення саветскай моладзі трыццаціх гадоў. Камсамоль, праца, ву-

чоба, потым вайна. Сялянскі сын Іван Антанюк, закончыўшы Ціміразеўку, працуе заграйза ў адным з паўднёвых раёнаў Беларусі. Вайна, у якой Антанюк выявіў слабе як мужыкі патрыёт і таленавіты партызанскі камандыр. У пасляваенны час Антанюк паспяхова працуе на адказнай пасадзе. І раптам нечакана ён пенсіонер.

На працягу ўсяго рамана Іван Антанюк знаходзіцца ў цэнтры напружаны і багатых на канфлікты падзей.

СЯРОД КНІГ ДЗЕЛЯ ЖЫЦЦЯ-ЖЫЦЦЁ

Суровы, патрабавальны, памяржоны, часамі няшчотны, але нецярплівы да свайх і людзкіх слабасцей — такім уявіліца ён на думках і наводзінах.

Галоўнае ў дзеянні Антанюка — грамадзянская адказнасць за лёс краіны і народа. Пры гэтым разуменне адказнасці героя мае гуманістычны змест: ён барацьбіт за чыстае і сумленнае жыццё; за ажыццяўленне высякіх ідэалаў нашага грамадства. Гуманізм Антанюка — не ўсёдавання, а высякарпрынцыповыя адносіны да людзей, грамадзінскай і маральнай чысціні ва ўсім віду і малым, і свядомай дысцыпліна. Калі Будына абвінавачвае Антанюка ў партызанстве, што той нібыта «развёў дэмаркатыю», «распусціў» партызан, Антанюк адказвае: «Для мяне дысцыпліна — уменне выцігнуцца, казырнуць. А для мяне яна — у вернасці. Партыя. Народу. Таварышам па атраду».

І ў клопатах аб сіратах-дзецях і ў пакаранні перата вярнуліца вярнуліца гуманізм Антанюка. «Ваенныя законы — гаворыць ён, — суровыя. Барацьба на смерць. Але ў гэтых законах павінны быць увасоблены найвышэйшая мудрасць, гуманнасць і справядлівасць майго народа».

У пасляваенны час гуманістычнай свядомасць Антанюка раскрываецца па-новаму, пацярпеўца і паглыбіліца. Антанюк аддае свае сілы, веды зямлі, якая корміць людзей. Калі Івана Антанюка за тое, што не падаўся

кан'юктурным патрабаванням, адпраўляюць на пенсію, ён сумуе па зямлі: не рвецца ў «мяккае крэсла», куды яго запрасілі, а ідзе на пасадку галоўнага агранома ў саўгас, да зямлі, да людзей, што робяць на ёй.

Часова знаходзіцца на пенсіі, Антанюк застаецца верным дэвізу: з партыі на пенсію не выходзіць. У час вымушанага пенсіянерства, прызначаецца Антанюк, не было такога дня, калі б ён адчуваў сабе пенсінерам. Па-

куль жыву — буду хваляцца і другіх, — разважае герой. — Буду шумець. Буду памыляцца, бо не памыляюцца толькі абывацелі і мервяні. Можна вініць мяне шмат за што, але не за тое, што было галоўнай лініяй майго жыцця, што павінна быць галоўнай лініяй жыцця кожнага чалавека. Ніколі не дваіўся, нікто не хаваў аднаго Антанюка і не нарадаў другога. «Тое, што для мяне святое, — гаворыць Іван Васільевіч дачцы Ладзе, — вы ніколі не адмовіце, бо яно было, ёсць і будзе святым для ўсіх». Над свیتым Антанюк разумее ісціну ланіскіх ідэй.

І спраўды так: Антанюк-пенсіонер едзе да сына, які служыць у арміі. Яго гутарка з сухалучымі маршаламі, знаваданне аб барацьбе партызан, аб смерці братаў Казіраў і мужнасці іх маці, прастай беларускай жанчыны, з'яўляюцца найбольш хваляючым і глыбокім па сэрце месцам у рамана.

Пенсіонер Антанюк, як старшый камісінар гаркома партыі па правярцы навукова-даследчага інстытута, прычынова выкрывае ў працы дырэктара інстытута Будына, старога «свайго» таварыша па партызанскай барацьбе, сур'ёзны недахопы. Будына акружыў слабе падлінікамі, дзілаігамі, апанішчыкамі.

Іван Антанюк — чалавек супрацьчалівы. З аднаго боку, гэта прычыновы і разумны віраўнік, душэўны і абаяльны таварыш. І ён жа можа пасварыцца не па мужчын-

ску, сысці на дробязі, у гарачы паламаць дроў. Але галоўнае, што вызначае яго чалавечую і грамадзянскую сутнасць, — высякае разуменне партыйнага абавязку, чалавечнасць, пачуццё адказнасці. Разуменне адказнасці за ўсё і ўсіх з'яўляецца яго кіруючым пачаткам. Ён разумее, што калі супакоіць слабе да абывацелі, тады надыходзіць, па сутнасці, грамадзянская смерць чалавека, камуніста. Нягледзячы на памылкі і слабасці, Антанюк «верна служыў ідэі і праўдзе».

Вобраз Антанюка спісаны пісьменнікам з нашага сучасніка, які добра і самааддана ваяваў, сумленна і з поўнай аддачай працуе на фронце камунізма, вядзе барацьбу з лісліўцамі, хаўснёй, падхаліствам — з усім, што стрымлівае развіццё грамадства.

Астатнія героі рамана, на мой погляд, адыгрываюць кампазіцыйную ролю, аддзяляючы нейкія рысы галоўнага героя. Напрыклад: нядобра сумленнасць, дзуршнасць Будына павяваюць чысціню, прамату, прыніповаць Антанюка; ўзаемаадносінны Антанюка з жонкай — Вольгай Усцінаўнай і Надзеяй Пятроўнай, якую ён хахаў у партызанстве і тахае ўвесь час пасля вайны, таксама шмат раскрываюць у характары героя. Тут, дарэчы, мы маем справу не са звычайным традыцыйным трохкутнікам — само жыццё надавочай складае, не падначальваецца схеме.

У рамана ёсць два персанажы — Лада і Віталія, аб якіх варта сказаць асобна. Яны, паводле аўтарскай думкі, увасобляюць тыповыя рысы сучаснай моладзі.

Лада — любімая дачка Антанюка, здольная студэнтка, якой аўтар прыпісвае незвычайнае светаўспрыманне. Я праз формулы, гаворыць яна бацьку, гляджу на свет, на людзей. Я палю свой мозг, атручваю звільны такімі пеллямі, што некалі сам Мэфістофель валамае там нагу, у маіх магіках. Ці не знадзі гэта? Хто з самых выдатных фізікаў мог бы такое сцвярджаць?

Лада па-бараўска пасміхаецца з людзей, якія працяваюць замілаванасць да лесу, да кветак, да птушак і дзяцей. Яна адкрыта гаворыць ад імя ўсіх фізікаў (невядома, хто ёй гэта даручыў) аб іх выключнасці: «Мы, фізікі, ведаем, пазнаем тое, чаго не ведае дзевяноста дзевяць працэнтаў людзей».

У сям'і Лада тыраі, эгаістка, можа бы жорсткай, пават з бацькамі. Унутраны свет, яе бодны. Яна лёгкадушная ў каханні. Прымае, усё сярбы Лады — студэнты, якія былі на выселі, не павязалі сябе ў прывабным святле. І шнада.

Віталія — больш складаны вобраз у параўнанні з Ладай. Грамадскі і духоўны дыяпазон Віталія шырокі: яна ўступае ў партыю, клопацца аб тым, як лепей вучыць дзяцей, любіць зямлю, чулая да людскай радасці і гора, блізка да сэрца прымае справы ў саўгасе і ў школе. Героіні піша ў дзёніку: «Хачу заўсёды быць у гунчы жыцця і дапамагаць людзям свайой грамадскай актыўнасцю. Кар'ера мне не трэба».

Пісьменнік паставіў героіню ў складаныя ўмовы. Паводле слоў маці, бацька Віты нібы загинуў у партызанстве. І вось нечакана яна дазнаецца праўду: яе бацька — Сваляці — адрэцік народа... Апрача таго, Віта пакахала нікомунага паэра, пакадлівага чалавеча. Але спроба самагубства ўцяляецца мне недарэчнай. Гэта збядняе вобраз Віты і ў поўнай ступені слабіць «сямейныя» старонкі рамана.

Ідэя твора «дзеля жыцця — жыццё», як адзіна магчымай назіцы ў жыцці грамадзяніна, абумовіла шматбаковае яе вырашэнне. Усе гэтыя і праблемы рамана арганічна звязаны ў адно цэлае і раскрываюцца з жыццёвай і мастацкай перадавальнасцю. Выклікаюць сумненне і прырачаны толькі ўзаемаадносінны бацькоў і дзяцей у рамана. Атрымаўся, што бацькі ва ўсім лепшыя за дзяцей — у жыцці, у каханні.

Раман Івана Шамякіна — значны, цікавы твор аб нашай сучаснасці. Вастрыва праблем, высякі ідэйны пафас — неспрэчныя вартасці рамана. Безумоўная ўдзячнасць пісьменніку — вобраз камуніста Антанюка. Галоўнай лінія жыцця такіх людзей, як Антанюк, — адданасць народу, партыі, вернасць прычынам камуністычнага будучага. У. І. Ленін у апошній сваёй працы пісаў, што за такіх людзей «можна ружацца, што яны ні слова не возьмуць на веру, ні слова не скажуць супраць сумлення».

Таму мы вітаем яшчэ адну творчыю ўдачу Івана Шамякіна — раман «Снежныя зімы», у якім глыбока і шматгранна паказаны наш час.

Казімір БУСЛАУ,
член-карэспандэнт АН БССР.

Язэп КУРАЛІКАЎ

КАРОТКІЯ АПАВЯДАННІ

ЯЕ ДЗЕЦІ

Вячэрні прыгарадны цягнік на нашым невялікім зялёным паўстанку ў суботні і надзельныя дні заўсёды даводзіцца браць прыступам. І гэты раз мяне адрозна ж з тамбура, нібы той плынню, сціснуты з усіх бакоў, у які момант занесла аж на сярэдзіну вагона. Цягнік краўнуўся, гоман і лаянка ацілі, дзе-нідзе чуліся ўжо смех і жарты.

У суседнім купе па-сялянску дзелавіта і разважліва, ні на каго не звяртаючы ўвагі, вялі гамонку жанчыны...

— Ведама ж, ты, Ганна, сваю дачку прыстроіла добра. Як-ніяк, за прараба...

ЦІ ўСЁ Ж ТАК ПРСТА?

— Дык я ж, даражэнькая, не з пустымі рукамі выправіла ў людзі. Дабрэнная прына, чатыры падушкі, шэсць прасцін, паліто зімняе за сто дзесяць, два асенія, боцікі за шэсцьдзесят пяць і на чорны дзень тое-сёе... І жывуць, слава богу, нябедна. На легкавую грошы збіраюць...

— А ў мяне двое іх, блізняты. Пеця і Валя. Жывуць вось толькі далёка, ажно ў Сібіры. Пеця, дык той інжынерам робіць, а Валя доктаркай. Кожная лецея з унукамі прыязджаюць. І нявестка ў мяне такая абхадзіцельная, такая ласкавая. Як прыедзе, нічога не дае рабіць, а ўсё мама ды мама, я сама зраблю, вы пасядзіце. А зяць такі гаваркі, жартуінік і веселун. З Пецем яны мне за свой водпуск і дроў вазозяць, плот ці там хляўчук падладзяць...

Гэты голас, гэтая задушэўнасць мне здаліся знаёмымі, і я праціснуўся наперад, зазірнуў цераз галовы ў купе. На беражку лаўкі сядзела цётка Палагея з Высякага Палку, трымаючы на каленях кошык, прыкрыты зверху чыстым ільняным ручніком.

— Дружныя яны ў мяне, сэрца не на радуецца...

Я падаўся назад і пачаў выбірацца ў другі вагон: не буду азмрачаць яе хоць хвілінну, але такую горкую радасць. Пеця і Валя загинулі ад фашыскай бомбы. Цяпер ім было б па трыццаць сем — як і мне,

Што ж, яна, Нюра, прызнацца, жанчына ўжо хоць і немаладая, але ўсё яшчэ прыгожая, статная, захавала сваю дзвочную прывабнасць, і ніхто, акрамя вяскоўцаў, не скажа, што ў яе сын служыць у арміі, што яна восьем год назад пахавала мужа, што, наогул, прыжыла нялёгкае жыццё, з цёмнага да цёмнага завіхаючыся на ферме. Да яе сваталіся многія: і са сваёй вёскі, і з суседніх, і нават прыязджаў адзін шафёр з райцэнтра — усё людзі самастойныя, пазажныя. А от жа ні табе — упадала гультаязата Жэньку Зыбіна, таго Жэньку, з якім некалі разам пасвілі каровы. Тры гады, як ён пакінуў жонку і дваіх дзяцей, уладкаваўся ў горадзе ў нейкую там ваднізаваную ахову, атрымаў аднапакэвую кватэру з усімі выгодамі, — крадком ад усіх нядаўна ў выходны дзень ездзіла да яго сама, пагледзела на свае вочы. І ён да яе наяздае змалк дожны тыдзень, і таксама ірадком, — добра, што хэта канцавая і людзі не бачаць. А, можа, і бачаць ды маўчаць? У вёсцы — не, у горадзе, тут не паспееш што і падумаць, а ўжо ўсё ведаюць.

Так, зрэшты, думае Нюра, седзячы каля расчыненага акна ў гародчык, і на ўсе грудзі ўдыхае п'янікі бэзавы водар, услухоўваецца ў цішыню светлага чэрвеньскай начы і нецярпліва чакае яго. Хутка — яна ўжо добра ведае! — прагрукае да паўстанка цягнік, і тады, праз сем мінут — і гэта добра ведае! — да акна паддыдзе Жэнька.

Нюра любіць сябе вось, такой чыстай, у адной дарагой шаўновай камбінашцы, босай, з распушчанымі валасамі. У такіх хвіліны яна адпачывае і душой і целам, цэлы дзень набегавшыся на ферме, кормячы цялят, вывозячы з хлева гной, лаючыся з нерастаропным загадчыкам.

Што ў яе з Жэнькам — каханне ці, можа, так усё гэта? Яна не ведае і сама. Вось Юзюка, бацьку свайго сына, яна любіла да самазавыцця, любіла так, як, пэўна, нікто. Аднак прайшло столькі часу, і цяпер яго няма ўжо, таго аголенага пачуцця, а толькі адны успаміны, светлыя, як гэтая месячная ноч, але халодныя... З ім яна жыла шчасліва...

Цягнік прагрукатаў цераз мост, і Нюра адрозна ўся напалася, бы тая струна, сэрца зашчымела трывожна. І зноў пачала ўслухоўвацца ў цішыню, і не пачула асцярожных крокаў Жэнькі.

— Не спіш — ён, прывычна, адным махам сігнуў праз акно ў хату, моцна прыціснуў яе да сябе. Ад яго пахла вагонам, дарагой і наочно прахалодай.

— Чакала? — шаптаў ён: у другою хаце спала яе старэнькая, глухаватая ўжо маці...

Потым яны сядзелі ля акна, і ён даводзіў змораным голасам адно і тое ж:

— Кідай усё, Нюра, пздзем у горад. Навошта табе гэтыя цяляты, гэтая ферма? Ты ж бачыла, у мяне добраў кватэра, ванна, гарачая вада: восьем гадзін адрабіў — сам сабе гаспадар.

Яна маўчала.

— Пашкадуў сябе. Ты ж ужо семнаццаць гадоў таўчэшся на той ферме, ні выхадных, ні праходных...

— А што я там буду рабіць. Жэнька? А мама? А сын? Ці ж усё так проста?..

Калі ж ён пойдзе, яна доўга яшчэ будзе глядзець яму ўслед праз расчыненае акно, пасля хуценька збярэцца на ферму і, хаваючы ад маці заплаканы твар, выскачыць на вуліцу.

І гэтак ужо два гады.

ЗЫЧЫМ ВЫСОКАГА НАТХНЕННЯ!

НЕ УПЕРШЫНЮ Дзяржаўны ордэна Леніна акадэмічны Вялікі тэатр оперы і балета БССР едзе ў гастрольнае падарожжа ў сталіцу нашай краіны — Маскву. І заўсёды такія выступленні бываюць адказным экзамэнам на творчую сталасць нашых кампазітараў і калектыву выканаўцаў, нашага музычнага і харэаграфічнага мастацтва, артыстычнай творчасці. Так будзе і сёлетнім піпенем.

Разумею, колькі напружанай працы і хвалявання ў гэтыя дні ў кожнага з маіх калег і сяброў, як яшчэ і яшчэ раз яны правяраюць раней знойдзенае, шліфуюць і ўдакладняюць асобныя партыі і агульнае гучанне спектакляў. Жаданне адно — як мага лепш і ярчэй на мове свайго мастацтва раскажаць пра жыццё народа, даць арыгінальную трактоўку вядомым узорам опернай і балетнай класікі, прадэманстраваць таленавітасць беларускага артыста.

Ведаю, што вакалісты, танцоўшчыкі, артысты аркестра цяпер імкнуча зноў паслухаць, паглядзець, параіцца, крытычна прааналізаваць кожную музычную фразу, кожнае па, кожную дэталі і рысачку выканання. Дробязей у мастацтве не бывае! І гастрольныя выступленні сведчаць пра тое, што такое адчуванне артыста — натуральнае. Узрушае ў мастацтве толькі гармонія, суладдзе намераў і выканання. Ідэя і характэрна жывучы тады, калі ва ўсіх кампанентах спектакля ажыццяўляецца змястоўная задума.

Задававаюся, што тэатр цяпер па-

добны да вуляе, дзе кожны аддае свае намаганні і ўмельства агульнаму плёну, дзе адзін за ўсіх і ўсе за аднаго. У вялікім творчым аб'яднанні, якім а'яўляецца тэатр, хапае клопатаў усім цэхам — і творчым, і дапаможным. Калектыв павінен быць зкіраваны дасканала, да апошняга гузіка і цапкі.

Прыемна было напярэдадні гастролу нашага тэатра даведацца пра высокія ўзнагароды, якімі адзначаны яго спетаклі. Журы Усесаюзнага конкурсу на лепшы музычны спектакль у адзначанне 100-годдзя з дня нараджэння У. І. Леніна прысудзіла Дыплом першай ступені Дзяржаўнаму ордэна Леніна акадэмічнаму Вялікаму тэатру оперы і балета БССР за спетаклі «Зорка Венера» і «Вібраціі» (персанальна адзначаны балетмайстар А. Дадзішкілавіч, дырыжор Т. Каламіцава, мастак Я. Чамадураў і артыстка А. Карзянкова). Дыплом другой ступені прысуджаны кампазітару Ю. Семянкіну і лібрэтысту А. Бачылу, Ганаровы дыплом — раней адзначанаму Дзяржаўнай прэміяй БССР кампазітару Я. Глебаву. Гэта радуе.

Радуе і тое, што ў Маскве прадэманструюць талент маладых салістаў оперы і балета. Пра два сцэнічныя вобразы, створаныя маладой вакалісткай і маладым танцоўшчыкам, гаворыцца сёння на гэтых старонках.

Усе прыхільнікі беларускай оперы, беларускага балета зычаць артыстам, дырыжорам, аркестру, мастакам — усяму тэатру — высокага натхнення! У нас ёсць што паказаць сталіцы, і мы спадзяемся, што грамадскасць Масквы ацніць нашы творчыя заваёвы па высокім ідэйна-мастацкім крытэрыях часу.

Л. АЛЕКСАНДРОўСКАЯ,
народная артыстка СССР.

У АПОШНІЯ гады ў трупы Дзяржаўнага тэатра оперы і балета БССР прыйшло шмат маладых спевакоў. Многія з іх — выпускнікі нашай кансерваторыі, з якімі разам я вучыўся. Таму я з асаблівай цікавасцю сачу за іх лёсам. Пра адну з выпускніц — Валянціну Садоўскую — мне і захацелася раскажаць.

У кожнага артыста ёсць тая незабыўная, першая роля, першая партыя, з якой ён і «пачыўся» як акцёр. Менавіта такой стала для Валі партыя Тоскі ў аднайменнай оперы Пучыні. Той факт, што пасля гэтага спектакля былою «стажорку» перавялі ў групу салістаў, гаворыць сам за сябе. Потым былі партыі Тасі ў оперы М. Аладова «Андрэй Касценя» і Машы ў «Зорцы Вены» Ю. Семянкі. І хоць гэтыя партыі не асноўныя ў спектаклях, глядзчы ацанілі цэпльна і абаяльнасць выканання Садоўскай.

І вось, нарэшце роля Чыо-Чыо-сан у оперы Пучыні. Год работы над роляй. Многа гэты ці мала? Хутчэй мала. Над гэкімі складанымі вобразамі працуюць усё жыццё.

У ролі Чыо-Чыо-сан — В. Садоўская.

ШЧЫРАСЦЬ

ВАЛЯНЦІНА САДОўСКАЯ
У ПАРТЫІ ЧЫО-ЧЫО-САН

це. Але гэта яшчэ наперадзе ў В. Садоўскай. А пакуль што прэм'ера адбылася, і работа артысткі вынесена на суд глядзцоў.

Голас Валянціны — лірыка-драматычнае сапрадна — за апошнія гады ўзмацнеў, ён гучыць светла, свежа, молада. Знешне Садоўская быццам створана для ролі Чыо-Чыо-сан. Яркая раскрывае яна пачуццё свайго гераіні да Пінкертона — гарачае, самаадданнае і ў той жа час стрыманае і пачывае. Пінкертона для Чыо-Чыо-сан — нібы чалавек з іншай планеты. Яна верыць, што сустрэча з ім — пачатак новага, незвычайнага жыцця.

Але ідуць гады. Падрастае сын. Ужо даўно час бы вярнуцца амерыканскаму лейтэнанту, Садоўская — Батэрфляй свята верыць яго слову. Ніякае сумненне не закрадаецца ў яе душу. Яна — увасабленне жаночай вернасці і кахання. «Ён вярнецца, — паўтарае яна, — вярнецца, вярнецца!». Гэтая вера гучыць у славунай арыі, бадай, лепшай з усіх оперных арыі Пучыні: «У ясны дзень жаданы»...

Я памятаю гэтую арыю ў выкананні Садоўскай у студэнцкія гады. І мне прыемна адзначыць, як вырасла яе вакальнае майстэрства, паглыбілася пранікненне ў свет музычных вобразаў оперы.

...Гутарка з Шарплесам стала цяжкім выпрабаваннем для гераіні Садоўскай. Яна ўпершыню задумваецца над тым, што будзе, калі Пінкертона не вярнецца. І арыя яе пранізана шчымлівым смуткам. Стогн пераходзіць у пакутлівы крык. Абедзьве арыі Садоўская выконвае надзвычайна выразна і эмацыянальна.

Але вось страчаны ўсе ілюзіі. У музыцы гранічная напружанасць. Глядзчы, сцішыўшы дыханне, чакаюць развязкі. Даведаўшыся, нарэшце, праўду, Садоўская — Батэрфляй «спакойна» вымаўляе: «Значыць скончана ўсё, усё загінула [раптам!]». Артыстка вельмі дакладна ўлавіла задуманы кампазітарам характар гэтай сцэны: спачатку спалох, збынтжанасць, потым скаванасць і асуджанасць зломленай горам Чыо-Чыо-сан, «Воля бацькі свяшчэнная. Хай сам прыйдзе па сына».

А калі ўсе пакідаюць яе, Чыо-Чыо-сан бярэ свяшчэнны кінжал. Новым сэнсам напоўняюцца ў яе вуснах словы, высечаныя на яго лязе: «З гонарам памірае той, хто не хоча змірыцца са знявагай».

Вобраз Чыо-Чыо-сан — адзін з самых выдатных у сусветнай опернай літаратуры, у ім — тонкі лірызм, псіхалагічная нарычанасць, хваляючы драматызм, а галоўнае — чысціня, пяшчотнасць, дабрата. Усе гэтыя якасці змагла данесці да слухача Валянціна Садоўская.

Праўда, не зусім удалася ёй сцэна развіцця з сынам. Упэўнены, што арыя «Ты, ты, ты» ў недалёкай будучыні гучыць больш ярка. Хацелася б таксама, каб больш пераканаўча была сыграная фінальная сцэна.

Работа над вобразам працягваецца. А на чарзе — новыя, цікавыя партыі: Тамара ў «Дэмане» Рубінштэйна, Аіда ў аднайменнай оперы Вердзі, Яраслаўна ў оперы Барадзіна «Князь Ігар».

Л. ІВАШКОў,
выкладчык Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі.

ШМАТ яркіх хвілін дорачы глядзцам маладыя салісты Дзяржаўнага тэатра оперы і балета Л. Бржазоўская і Ю. Траян. Вось і ў апошні раз балетнай пастаноўцы нашай тэатра «Пасля балю» Г. Вагнера зноў падавалі нас адухаўленасцю свайго танца. Маладыя артысты, абаяльны і здольны, складаюць партыі «сантыментальна» дуэт, у ім адначасова выдзяляюцца і індывідуальнасць кожнага. Гэта заслуга і тонка распрацаванай партытуры ў балетнай харэаграфіі А. Дадзішкілавіча.

Мінчане не ўпершыню ўбачылі гэты дуэт. Мы віталі Траяна

Па-рознаму ўспрынялі крытыка Ю. Траяна ў «Пасля балю». Нездарова лічыць, што увасабленне вобраза героя пазбаўлена аўтэнтычнасці, што ён п'юўным чынам існуе не ў згодзе з таленавітай, поліфанчнай і рытмічна багатай музыкай Г. Вагнера. Іншыя катэгорыя сцвярджаюць, што Л. Бржазоўскай і Ю. Траяну ўдалося цудоўна раскрываць уявіленне і паступовае нарастанне кахання Юнака і Дзіўчыцы, вакаліцы, як кожны сустрэча дадае штосьці новае ў іх адносіны, як спецыял вельмі асабліва змяняецца шчырай сінхатый, потым сапраўдным пачуццём. Цікавы спектакль вылінаў

Л. Бржазоўская і Ю. Траян у спетаклі «Пасля балю».

ШАЭЗІЯ ТАНЦА

ЮРЫЙ ТРАЯН У СПЕТАКЛІ «ПАСЛЯ БАЛЮ»

— Рамае. Яго герой прываблівае юную Дзіўчыцу — Бржазоўскую не толькі вонкавым характарам, а найперш дзіўным багаццем, хваляючым роздумам над сэнсам жыцця, гарачай няшчотай да кахання. У гэтым інтэлектуальнай своеасаблівае вобраза. Талент Траяна нішто ў працэсе станаўлення, а майстэрства адшліфоўваецца ад спектакля да спектакля. Але артыст ужо авалоўвае галоўнай рысай Рамае — яго дзіўнай блізкасцю да Дзіўчыцы.

Зігфрыд Траяна не проста мілы, прыгожы юнак, які захапіў Адету, ён рамантык і філосаф, які ўмеа аднозіць нішчэ сапраўднае ад нішчэ ўяўнага. У адрозненне ад героя Траяна — паэт, лірык, а ў варыяцыях не сентыментальны закаханы, а музычны абаронца высапародных ідэалаў.

Мірмючы на творчых практычных і тэарэтычных пошуках у харэаграфіі, Ю. Траян авалоўвае найбольш элітнай сцэнічнай зямлёй — традыцыйнай А. Бржазоўскай і В. Чамадурава, якія авалоўваюць іх адрэсаванымі ўмовам паліграфічна-біяграфічнага раз'яску. Ходзіць нават пароза была, артыст пачынае меладраматызму, не засяроджвае ўвагі на напісанні «рэсу» і халоднай аб'яваўскай да грамадскіх падзей: яго Юнак па сваёму гучыняй і горда асоба.

плённую дыскусію і наконт псіхалагічнай дамінанты, мастацкіх ацэнаў у партыі, якую танцуе малады прэм'ер, пра сугучнасць сцэнічнага партрэта думкам і філасофіі Л. Талстога. Нам здаецца, што ў творчэй біяграфіі артыста выступленне ў балете «Пасля балю» адрэсавана выключна, выдатна ролю. Малады артыст павінен быў спачатку добра аразумець і адчуць свет Талстога, потым — паглыбіцца ў тую трактоўку апаўдана, якую далі кампазітар і лібрэтыст.

Але нагадаю, што Ю. Траян правільна свая здольнасці нічо ў «Добрым померы» (Зігфрыд), «Спавай прыгалаці» (Дзіўчыца), «Золоты» (Прыяні), «Рамае і Дзіўчыца» (Рамае) і іншых спектаклях. Тут адзначна выдзяляюцца мастацкія артыста, адчуванне сцэнічнай «свабоды», ўмельства прыліпаць да ўнутранай свет героя, «чытаць» і данагоган танца драматычнай канфіліцы, якім яны прадстаюць у музыцы. Юнак і Ю. Траяна «сінхатэзія» і змятазнавае дэдацы ў рэаліцы, у «працэсе» пачынаючы ў трагедыяй супярэчнасці паміж ідэаламі маладога чалавек і неапаўдана іх аддзельна, я ўмовах паліграфічна-біяграфічнага раз'яску. Ходзіць нават пароза была, артыст пачынае меладраматызму, не засяроджвае ўвагі на напісанні «рэсу» і халоднай аб'яваўскай да грамадскіх падзей: яго Юнак па сваёму гучыняй і горда асоба.

Герой Траяна пачынае ў лірычных эпізодах, у якіх раскрываецца партыя дэна яго героя. Мне ён чамусьці ўяўляецца бліжэй да Ленілага ў Пушкіна і Чайкоўскага.

Можа нічо і няма ў гэтым вобразе бездарнай гармоніі пачуццяў і хваляючай сардэчнасці, уласцівай сталым натурам. Але лінія паводін артыста ясна, і эмацыянальная гамма адпавядае духоўнаму настрою Юнака. Верыць у шчырасць і чысціню яго рамантычных дыялогаў з Дзіўчыцай. Пераконвае і інтэлектуальнае багацце героя, трыюмфы роздум над грамадскім аўтэстам, падаеі, «з янымі ён сутыкнуўся».

На іммі сароўні танцавальнай тэхніка Ю. Траяна ў спетаклі «Пасля балю»? Пастаўка робіцца ўсе больш зграбнай, рухі пачынаюць выдзяляцца, выдзяляюцца, грывіраюць і маўмыную гарманічнасць. Душаўна «стан» герой Ю. Траян, улада раскрывае ў выразным танцы, які выконваецца ім без механічнай замучанасці.

Хочацца верыць, што новы малады прэм'ер балета не спыніцца ў пошуках дасканаласці харэаграфічнага партрэта. Як гэта ні парадкавальна, ужо ў тым завершаным вобразе, які ёсць у спектаклі, мы адчуваем багаты творчы магчымаеці Юрыя Траяна і для ўдасканалення партыі Юнака.

М. МОДЕЛЬ.

«ТРЫБУНАЛ»—100

Не кожны спектакль перыферыянага тэатра можа саяткаваць свой сожы паказ. А вось «Трыбунал» у пастаноўцы Магілёўскага абласнога тэатра драмы і камедыі (г. Бабруйск) — адсятынава.

Гонар глядзец яго вы-

паў калгаснікам сельгасарцелі «Юны свет» Верхнядзвінскага раёна. Спектакль ішоў у невялікім клубе, але, як мне здаецца, ніколі ад гэтага не праіграў. І глядзчы былі надзвычай удзельны. Толькі артысту Я. Гоўшу не пашанцавала:

ён вылікаў такую нянавісць глядзельнай залы, іграючы нямецкага каменданта што яму аднаму не ладзілі кветкі.

П'еса «Трыбунал», якая ідзе зараз у многіх тэатрах краіны, ўпершыню была пастаноўлена ў Бабруйску.

Добры ансамбль стварылі сталыя і маладыя акцёры, занятыя ў спектаклі: Н. Калапур (Паліна), Л. Шульга (Зіна), У. Гарыславец (Валодзька), Л. Падбярэзіна (Надзея), Б. Баеў (Сырадоў). Але найбольшую ўвагу, канечне, прыцягвае цэнтральны вобраз п'есы —

Цярэшка Калабок, створаны артыстам П. Масцеравым.

— Калабок — адна з самых цікавых ролляў, якія мне даводзілася іграць, — расказвае Пётр Іванавіч. — Ёсць шмат неінтэрпрэтацый. Акцёр, напрыклад, можа адрэадаць магчымае зразумець, што герой толькі «іграе» сваю адданасць фашысцкай уладзе. Наш тэатр пайшоў па іншым шляху. Глядчак да апошняй хвіліны не ведае, усур'эз ці не вырашыў працаваць Калабок на акупантаў. І толькі ў канцы з палёгкай узды-

хае і з задавальненнем даруе герою яго ашуканства...

Дзякуючы артыстам за хвіліны мастацкай асалоўкі, якую яны прынеслі глядзчам, хачу закончыць сваю невялікую нататку адным эпізодам, сведкай якога я была.

Пасля аднаго са спектакляў да П. Масцерава падышоў калгаснік, знешана вельмі падобны на выканаўцу Калабка.

— Ведаеце — сказаў ён, — я перажыў тое, што вы паказалі. Быў старастам па заданні партызан...

І са слызамі на вачах расказаў стары чалавек прыхільнай трупі нялёгкую жыццёвую гісторыю...

Вольга ІВАНОВА,
супрацоўніца газеты «Дзвінская праўда»,
г. Верхнядзвінск.

СВЯТА ПАЗЭІІ... Мабыць, у душы кожнага з нас яно адбываецца не аднойчы. Свята пазэіі—гэта і зыркні вясновыя праменьні, і гульні першыя гром, і патхненне плённай работы, і чыстая душэўная ўзрунанасць ад добрых чалавечых спраў, ад сустрэчы з харошым чалавекам; гэта—і ўхваляваны роздум аб жыцці, аб людзях, аб сабе, а яшчэ—акрыленасць, адчуванне ўніслаці і раскаванасці, калі табе вольна дыхаецца, далёка глядзіцца, бацька жыццёвая і духоўная далечынь. Гэтае свята прыходзіць у душу і тады, калі ты сустракаешся з сапраўднай пазэіі—з яе чалавечай дабронай, грамадзянскай сураснасцю, з не правіднасцю і духоўным палётам.

Тым большае гэтае свята, калі яно прыходзіць не толькі да цябе, а да сяброў, аднадумцаў, прыходзіць да многіх, становіцца калектыўным. Ёсць, пэўна, асабліва прывабнасць у тым, што гэтае свята іднае нас у нашых лепшых грамадзянскіх пачуццях, у нашай любові да людзей, да жыцця, да роднага краю, да жывога чалавечкалюбнага роднага слова і матчынай песні, іднае нас у нашых пачуццях «да гарызонту ўсіх людзей», набліжае да спраў і клопатаў усяго чалавецтва.

І хораша, што колькі гадоў назад парадзіўся і ў нас «Дзень пазэіі». У 1965 годзе ўпершыню ўзялі мы ў руцкі прывабную, добра аформленую і арыгінальна выддазеную кніжку, у якой усё было незвычайна і святочна. На першае, на сустрэчу да чытача адразу прыйшлі ледзь не ўсе нашы паэты—ад самых старэйшых да найбольш здольных пачаткоўцаў, прыйшлі і новыя вершнікі. На другое, гэтым новым вершам спадарожнічала ў кнізе і цікавае крытычнае слова «Пра паэзію і пазэію» (так называўся раздзел зборніка)—слова, у якім хораша адналіся даследчыні аналіз і сапраўды паэтычнае акрыленасць. Нават сёння памятаюцца і гэта ўжо шмат гаворыць) змястоўныя і патхненныя ініцы вершаў Аляксея Нысіна, Рыгора Барадзіна, Максіма Жукавіча (хіба забудзеш верш «Гэта першая кніга, якую складаю...»). Кастусь Кірзеяні («Веру позіркамі і ўсмяшкамі...»), а ў раздзеле «Пра паэзію і пазэію» — «Тры вершы» Міхася Стральцова, «Пазэіі зялёнага лесу» Анатоля Вярыцкага, «Сярод табе ў працы, белы вершы!» Анатоля Клішні, «Валада каменя» Уладзіміра Караткевіча, «З крытычнага дзёнішніка» Рыгора Барозкіна, «У месяцы маі з Міхалам Святомым...» Барыса Буряпа. А колькі цікавых, незабытых старонак было ў раздзеле «Байкі, эпіграмы, народныя» (байкі Кандрата Крапівы, Уладзіміра Корбана, сяброўкіна шаркі Міхася Лісоўскага) і «Дарагія імёны» (публікацыя і паэтычнай спадчыны Якуба Коласа, Міхася Чарота, Язэпа Пушчы, Юлія Таўбіна). Першы наш «Дзень пазэіі» быў, паўтараем, не ардынарнай літаратурнай з'явай, а сапраўдным святам для ўсіх аматараў паэтычнага слова.

Нямала радасных сустрэч (хоць і не без выдаткаў, часам істотных) падаравалі нам і наступныя зборнікі «Дзень пазэіі». У кожным з іх былі і свае нечаканыя адкрыцці—новыя імёны, хрестаматычныя пераклады, кантоўныя публікацыі і радасныя сватанні а-паэтам, чыя творчасць даўно прыцягнула чытацкую ўвагу.

Але, даўная рэч, з-вольным чарговым з'яўляюцца адчуванне святочнасці неак меншала, нібы блякла. З кожным разам у «Дні пазэіі» трапляла ўсё больш выпадковых—вызначных на змесце і думцы—твораў, пагарналася, збыдзілася афармленне, нават паліграфічнае выкананне.

І ВОСЬ перад намі «Святая пазэіі» кніжка «Дня пазэіі». Нагартаем яе.

Адкрываецца яна вершамі народнага паэта рэспублікі Пётруся Броўкі.

Жыву задумамаі тваімі,
З табой рабюся маладым,
Трымай мяне, трымай, Радзіма,
Заўсёды ў спісе баявым...

Адразу пазнаем голас паэта з яго грамадзянскім палітам, пачатай шчырасцю і непасрэднасцю, асветленай сталым вопытам і шчырай чалавечнасцю. Не губляецца не слабе ў шчыратрыятывы голас Максіма Таўкі, на шырокіх прасторах «вядомых вандравак» выводзіць нас Максім Жукавіч, нямала гавораць нам—яні далёкі шлях прайдзены нашай пазэіі!—вершы Канстанціна Вуйко, Чытаючы «Ліст са Швейцарыі» Шпіна Нестрака, прысвечаны старонцы з біяграфіі Уладзіміра Ільіча Леніна, думаем і пра самога аўтара, пра ягоныя вядомыя паэтычна-рэвалюцыйна.

Так, зборнік прадэдуцкічы. У ім—творы паэтаў розных пакаленняў. По-

бач з назвамі імёнамі—Міхась Махара і Мікола Хведаровіч, Антон Бялевіч і Мікола Аўрамчы, Алесь Зван і Анатоль Астрэйка, Алесь Лойка і Хведар Жычка, Мікола Ароўна і Марыша Барсток, Уладзімір Паўлаў і Міхась Рудкоўскі, Алесь Рэзаняў і Людміла Забалоцкая...

На «Дні пазэіі» мы атрымліваем магчымасць пэўным чынам меркаваць аб усёй сучаснай беларускай пазэіі, аб яе грамадзянскім, сацыяльным тону, аб ідэялах яе пошукаў, аб асобных удачах. Зрэшты, не толькі аб гэтым. Можна меркаваць і аб рэзэрвах—на творах літаратурнай моладзі, і аб яе жанравай і тэматычнай разнастайнасці. Ну і, вядома ж рэч, высвятляюцца са старонкаў зборніка і многія надзённыя пытанні развіцця нашай пазэіі, бацька і яе некаторыя адмоўныя тэндэнцыі. Але спачатку—пра добрае, станоўчае.

У «Дні пазэіі-71» ёсць цікавыя, змястоўныя творы, якія можна амаль без агавораў занесці ў актыўную частку пазэіі. Бадай, няма патрэбы адзначаць тут усё ўдачы зборніка, разглядаць іх надрабязна. Хочацца толькі адзначыць, што, апрача твораў названых вышэй аўтараў, спыняюць увагу вершы Міколы Аўрамчына («А помні ты, як на Палесці...»—празрысты па думцы, ясны, светлы па пачуцці), Уладзіміра Караткевіча (уся ніжа дыхае рамантычнай нашай гісторыяй, любоўю да слаўных сям'яў краю, характэрнай для паэта экспрэсіўнай насычанасцю), Пятра Прыходзькі (маем на ўвазе прысвечаныя наміці Пятра Глебін пранікнёны верш «Салдат пакалення»: «Ён быў салдатам пакалення, што праз усё грамы прайшоў, сваё жыццё, сваё патхненне Айчыне роднай аддало. Ён усяляў Радзіму тваёй, і вельмі помнімак—жыццё тваё, хто ведаў мову маці, як сэрца ўласнага бідзе»), Антона Бялевіча («Сповідзь старога»—твор канцэляры, вельмі арганічны для свята-ўспрымання чалавеча-прадэдуцка, ад імя якога напісаны верш, на сапраўднанау народны)...

Мабыць, варта вылучыць ніжку Сцяпана Гаўрусёва. Паэта апошнім часам прытыкавалі і, бадай, што, слухаючы—за дэкламацыйнасцю, таўзаваю «планетарнасцю», адраўнаваю ад рэальнага жыцця канкрэтнай чалавечай асобы. Не будзем сцвярдзаць, што змяшчаны ў зборніку новыя вершы Сцяпана Гаўрусёва належыць да яго лепшых удач, аднак яны бацька непасрэднасцю, дупіўнай цэльнай, іспасцю думкі, набліжанасцю да першавытокаў чалавечай духоўнасці, да звычных, простых і разам з тым заўсёды шматзначных для кожнага з нас жыццёвых праўд. («Залаціцца ліст пліновы»). На працяглай, нават нчымаўвай дрышчальнай ноце працягваюць нам верш «Каб аж гай шумеў», прысвечаны наміці Сымона Бяатуна:

У людной адзіноце,
У шчасці на краю,
На перасмяглай ноце—
Замойніцу салаўю.

У песенным раздольі
Адно пацеху меў—
Людскую бачыць долю,
Каб ажно гай шумеў...

Так прастарнелі грудзі,
Так шасталі лісты,
Што не адчулі людзі
Навокал пустаты...

Цікавы верш Рыгора Семанкевіча «Рэстаўрацыя гульні ў баскетбол...»—у ім па-новаму, нечакана і незвычайна, хваляюча сказана пра дзяцінства, абрадзенае вайною. Адна з бласпярочных удач—верш Пётруся Макавія «Нудзіла»: іраічны, іматаначны, густы па фактуры, наступальны па пафасе.

Надзьмуты ветразямі штонкі
Шырокія — не ў лад з эпохаю,
Надзетыя на дрочкі тоненькі...
Але галоўнае — палюхае...

У зборніку змяшчана некалькі вершаў заўчасна намёрнага Анатоля Сербантовіча. Малады паэт памёр, на сутнасці, на пачатку творчай дарогі—сталася яго была яшчэ наперадзе. Зьявіліся першыя імпульсыны, а народна і прыроўны, у вершах, што змяшчаны ў «Дні пазэіі», паэт прадстае перад намі ўдмульваў і засяроджаны. У іх адчувацца выяўлена ўменне паэта востра ўспрымаць і выяўляць небудзённасць звычайнага жыцця, адгурхоўваючыся ад рэальнага факта даць-ход фантазіі, паэтычнаму ўвільненню. У гэтым асабліва пераконваецца, чытаючы верш «Німа мяне».

На-свойму прывабліваюць вершы Жэйні Янінчы, Алесь Лойка, Марыша Барсток і некаторых іншых аўтараў зборніка. Яны і пачыны, і дупіўныя, асветленыя з'яўсцю да жыццёвага характава. Але...

А ДЭ ТУТ ужо мы мусім сказаць пра іншае. Так, у «Дні пазэіі-71» ёсць вершы ўвогуле не-благія, мы б сказалі—«м'ялы», пэўныя яны нават кранаюць (вось хоць бы вершы той жа Жэйні Янінчы), аднак, калі ўспрымаеш іх побач з іншымі, калі перачытваеш адразу

ўвесь зборнік, не можам не зварнуць увагі на тое, як імат у іх усё аднаго і таго ж: вар'іруюцца адны і тыя ж матывы, народна пачуе сентыментальна замлаванасць, думка разгортваецца па нейкіх звычных ідэях, пачуццё выўляецца ў вузкім коле аднастайных псіхалагічных калізій. Самае дзіўнае, што нават у вялікіх і малых кампанентах паэтычнай формы (рытмічны малюнак, рыфма, кампазіцыя) гэтыя вершы, зноў жа, вельмі часта мала розніцца між сабою.

Ці не збыдзіцца ад усяго гэтага вялікі свет чалавечых пачуццяў? Вось як выглядаюць дачыненні душы сучасніка да свету прыроды ў вершах некаторых паэтаў.

«Вяснам жыць, і лету жыць, і воссеі з зімою. Як зямлю нам не любіць з невывказнаю красона!» (Анатоль Астрэйка).

чалаў у рытме звычайным, глыблхвалі аб нірэ разбіваюць ільбы... Яі чужых берагоў штурм збіраў ураджай. Ён у безліч цаноў малаціў што ёсць сіл... Якая блытаніна асацыяцый і... думкі і пезаўважна пазбаўляецца істотнасці галоўнае ў вершы: успамін пра Перакон (рыфмуецца ён, без арганічнай, унутранай матывіроўкі, з перыскопам), пра сорок першы год, пра вясныя бліндажы (якія, «як мячкі, спаўнуць уверх»).

Опять убежал я на север,
Опять убежал я в тайгу,—

зусім сур'ёзна піша Віктар Унуковіч. Мы гатовы на верыць паэту. Але давай чытаем:

Бренчит гитарой бородач
О нашей свялке неудач,
О том, как зод таежний быт...

Не пада таежніца гэтае брыканне гітараі (на гітары?) з сапраўдна-

В. БЕЧЫК, М. ГІЛЬ

ЯКІМ ТАБЕ БЫЦЬ, ПАЭТЫЧНАЕ СВЯТА?

Над старонкамі «Дня пазэіі—71»

«У лесе знайшоў я пралеску. Другой я такой не знайду. Цвіці ж ты, маля, на ўлеску, к табе яшчэ заўтра прыйду» (Рыгор Няхай).

«Дрыготкая, нячужбая рабіна, што дагарае ўвосень, як пакар, дзючына прыгожаа зрабіць і прыбляжы хутэй на сенажаць» (Людміла Забалоцкая).

«У траве, густой, на посе, затрапітал звонка конікі. Міма гаю, міма поля, як віхор, імчалі конікі» (Кастусь Ільончыч).

Прыклады можна памножыць, але досыць бо каментары тут, як кажуць, непатрэбны. Яні і асаблівы каментарый патрэбен да такіх «няхітрых» радкоў Яўгена Кручынскі: «А вуць матылек вясёлы кружыцца, як самалёт. А вуць — прыледзець толькі—краска матчула красцы галюўкай... А вуць—ветрык сваім грабніцом галаву траве расчэсвае, хоцьці насцом? Альбо да такіх радкоў (даўбог, ім больш за наўвек) Святланы Каробінай: «Колькі на дрэвах бялішчых хуццінак, гэта зіма навідала сніжымак. Срэбнаа коўдрай палі ажыццла, гурбы сумітаў на ўлесці надзьмула, рэчку накрыва карой ледзіноа» і г. д., альбо Мечыслава Шаховіча: «Раскалола сонца Парач—руньку крыгалом! А за паухай у хмары есее першы гром. Хутка ён уладна грывне, як вясне салот. Адгукнецца дарагі мяе салаўіны луг».

А інім збедненым, пазбаўненым сенаданасцяй, унутранага напружання, псіхалагічных адценняў прадстае каханне—адна з адвечных тэм лірычнай пазэіі. Проста цытуем:

«Там, за снежнаа заслонаа, ў санках-роскідах шырокіх, на-марозіама чырвоныя, палаваў твае я шчокі» (Калімір Камейнаа).

«Ты пазваніць дазволіла мяе сёння,—да тэлефона ітушыаа лячу, у чарнабровым, радасным палоне, нібыта сонца, чорны дыск кручу» (Тосіф Скурко).

«Ты на грозы, На лівнеі грозовых. Ты—молнія, ударылаа в душу, и если я смогу тебя забыть, круговорот в природе я нарушу. Материя рассыплется...» (Давід Сімановіч).

Ці ўзбагачаюць нас ды і саміх аўтараў, такіх вольных вершы? Усё гэта, даруіце, банальна, альбома—не для чытацкай аўдыторыі. І міжволі задумваецца, ці вышаныя, выпуктаваны ў сэрцы гэтыя і іншыя ім падобныя радкі. І прыгадваеш вядомыя радкі вядомага паэта: «Дрова как будто и сухи, да не прагнет пачка. Стихи как будто и стихи...» Сапраўды, адно толькі і скажам: як быццам вершы.

Усё гэта засмучае. Асабліва ж засмучае тое, што многія старонкі гэтага небудзённага выдання запалалі і прэрасць, драбнатэм'е, блздумнасць. Зрэшты, літаратурна-мастацкі ўзровень многіх вершаў проста нікі: іх несе косназьянасць, адвольнасць, неабавязковасць і слоў: і радкоў, і цэлых строф, нейкая вымушанасць трыпаў, звычайная неахайнасць. Зноў займацца чытаваннем не хачелася б, аднак усё ж вымушаны.

Ці была неабходнасць, напрыклад, змяшчаць у зборніку верш Хведара Чорні «Пра мора»? Вось, так сказаць, скразны асацыяцыйны ланцук гэтага верша: «Мора пырэнамі гнелу свайго салотуе, хвалі з шумам куляюцца праз галаву... Ні з таго, ні з сего усхадылася мора: Кулянамі аб бераг шалёна грывіць». Б'ецца сэрца пры-

мі, а не прыдуманымі пляжасцамі «таежнікаа побыту».

Мяшка кажуць, цяжка дайці да сэнсу ў імператывым сцвярдженні Наталі Татур: «Не падо, если сердце не болит, творить добро, умом его рисуй...»

Вядома, на маладосці, нявольнасці (а Наталі Татур, напрыклад, пачатковец у пазэіі) што ні напісала. Але ж друкаваны, ды пры тым у «Дні пазэіі»... Дарчы, моладзь прадстаўлена ў ім досыць шырока. Здавалася б, гэтаму можна было б парадавацца, але—не, радасці няма ці, прынамсі, малавага. Зусім не ад жадання нашыя, а ў імі літаратурнай будучыні саміх маладых аўтараў мы вымушаны шчыра сказаць, што сумняваемся ў мэтазгоднасці публікацыі ў «Дні пазэіі-71» асобных вершаў Ніны Галіноўскай, Васіля Лаўрыловіча, Віктара Яраца, Міколы Чарняўскага, Льва Мароза, Паўла Марціловіча, Георгія Цюменева, Міхася Стрыганова, Міколы Прапановіча... Вось некалькі прыкладаў іх творчасці (імёны аўтараў называць, бадай, няварта):

Для мяне зіма развесіла
Цяжкі сэрбаны убор.
Вяселюся — надта весела
Напрамкі іці праз бор,—

анаваічае чытачоў адзі аўтар.

Бярозка мал, царыца,
З табою хачу падручыцца.
Бярозка мал, гаваруха,
Я казкі прыйшоў паслухаць,—

поўніцца сентыментальнасцю другі.

Як клічкі ў канцы трагедыі,
Нема крычыць абелсі,—

асабліва не задумваючыся над сэнсам таго, што піна, ідэяца ў літаратурнай прынадабенні трыці.

Елі лапы вясілі доверчиво,
И роса на землю ПРИЛЕГЛА,—

не заўважаны пабочнага сэнсу інверсіі, піна-наступны.

Ой, досыць!

Зрэшты, раздзеліла была, мабыць, задумка памярковай і да вопытных, сталых паэтаў. Яні ні прыра пра гэта гаварыць, але мы не раз і не два засмучаліся шудачнаа аўтараў з досыць трывалай рэпутацыяй. Відань: менавіта на іх віне ў зборніку ёсць нямала дэкламацыйных, аробных метадам халоднай штампоўкі радкоў. За вольным умельствам паэта не адчуваеш часам сапраўднага пачуцця, ілюрымслівасці, творчага напалу, напружання пошукаў.

Наказалны ў гэтых адносінах верш Брацислава Спрычана «Мая зямля». Гэма верна—чалавек і радзіма—надзвычай важная, яна вымагае мабільнасці ўсіх творчых сіл, высонага ўзлёту патхнення, манталага пачуцця. Але воль мы чытаем:

И соль твою пошла мне впрок—
Тучнеет корона в дни налива;
Под ливнем зеленеют нивы
На ветках полевых дорог.

И, словно серебристый плод,
Облитый солнцем, над тобою
Врасает в небо голубое
На белой ветке самолёт.

Стварасца ўражанне, што не рэальнае пачуццё, а пента інаша вядзе думку паэта. Бо шым жа ўзбагачае змест верша воль гэтаа слоўная гульня «наліва—лівнем—нівы», сістэма прынадабення «ветки дорог—серебристый плод—на белой ветке самолёт».

Што датычыцца верша «Асілак» (пра паэта Аляксея Талстога), дык ён

вылінае прызначэнне: у ім асоба паэта характарызуецца аднабакова («Он ядро (?) пудовой пшны через флигель своей метал») — сфера матэрыяльнага, спрытанна тлумачыцца яго паэзія («Мне понятно, почему он писал, ой-ди-ди-ладо, о богатых балладах, ведь они еродни ему»).

У СВЯЗІ з гэтым асабліва цікавае выданне ў вочы, што ў гэтым прадастаўнічым выданні (як відаць, зусім не з-за недахопу плошчы), мы не знаходзім твораў Аркадзя Куляшова, Аляксея Русецкага, Кастуся Кірвеніа, Аляксея Пысіна, Васіля Віці, Сяргея Дзяржа, Міхаіла Калачанскага, Алясея Бачылы, Анатоля Вялюгіна, Яніа Сімакова, Кастуся Цірыя, Анатоля Вярцінскага, Ніла Гілевіча, Генадзя Бураўкіна, Данута Біэль-Загітэва, Анатоля Грачанікава, Рыгора Барадуліна, Пімена Іванчына, Міхаіла Стральцова, Фёдара Яфімава, Святлана Яўсеевай і іншых. Ці можна сённяшні дзень нашай паэзіі ўявіць без гэтых імёнаў? Шкада, што ў раздзеле перакладаў мы не знаходзім новых прац Уладзіміра Дубоўкі, Язэпа Семіякопа, Васіля Сёмухі... У раздзеле крытыкі няма чамусьці тых, хто найбольш часта і найбольш цікава пісаў пра паэзію — Рыгора Вярцінскага, Віктара Каваленкі, Дзмітрыя Бугаёва, Уладзіміра Балесніна, Івана Ралько, Алясея Яскевіча, Анатоля Іванчына, Вячаслава Рагойшы, Мікалая Арошкі, Уладзіміра Рымалева...

Калі б гэтыя аўтары ўдзельнічалі ў «Дні паэзіі», зборнік быў бы, несумнінна, намятага багачэйшым праблематыкай і тэматыкай, больш змястоўным, больш разнастайным і ў жанравых адносінах, бо, пшыра кажучы, яго старонкі і ў гэтым сэнсе беднаватыя: імпрэсія, замалёўка, лірычны эпіод, верні-споведзь, лірычны маналог і. усё. Думаецца, што ў ім быў бы вельмі дарэчы і сюжэтны верні з яго надзвычай багатымі магчымаасцямі для мастацкага абагульнення многіх з'яўленняў, і вершы-дыялогі, вершы-алегорыі, і паэтычны рэпартаж, і творы філасофскага плану.

І, урэшце, самае істотнае. Чытаць «Дня паэзіі-71» мае падставы ўсуніцца: ці не слабе ў нашай паэзіі яе грамадзянскі напад, ці не змяшчаецца ў нашых паэтаў увага да надзвычайных праблем жыцця, да спраў і клопатаў сучасніка — будаўніцка камунізму? Сумнішне такое ўзнікае, бо пры гэтым зборніку адзначаюцца за большасцю вершаў цямнае ўгадваецца складаны, шмат у чым драматычны сучасны свет з яго вялікімі і малымі канфліктамі, выключнымі на вастрыйні праблемамі; не заўважаюцца тыя перамены, што адбываюцца ў жыцці, абыходзяцца ўвагай вылічаныя ім перажыванні. Тут ёсць над чым падумаць, аб чым паразважаць.

Хоць коратка, але скажам і пра іншыя раздзелы зборніка. У параўнанні з ранейшымі «Днямі паэзіі», тут відэаюна пшудалія старонкі гумару. Ші траліных эпіграм, ні дасціпных пародый, ні сяброўскіх шаржаў, ні ўвогуле цікавых гумарыстычных твораў, якія сапраўды стасаваліся б да «Дня паэзіі», тут няма. Мабыць, пра гэты

раздзел трэба даць спецыяльна: ён павінен быць у лісьце — не толькі для прадастаўніцасці (маўляў, слова дадзена і гумарыстам), а і ўносіць свой істотны ўклад у паэтычнае свята.

Раздзел «Пра паэтаў і паэзію»... Не будзем аспрэчваць мэтазгоднасць пашулення якой-небудзь з пататак у гэтым раздзеле, аднак, зменшаны пшобач і разам, іны выглядзе аднастайнымі, будзённымі і, нават, шаблоннымі. Не ўсе, вядома — спрод іх вылучаецца «Рэвізём» Яніа Спрыгана: працулае, багатае на асабістыя ўспаміны, насычанае цікавымі фактамі слова пра Змітрача Астапенку. У сувязі з гэтым думаем пра тое, што прыгтыжныя матэрыялы для «Дня паэзіі» не маюць права быць ардыннарнымі, іх мова, тон, стыль павіны адпавідаць духу зборніка, дыхаць паэзіяй, быць свельмі і цікавымі.

Тое, што крытычным пататкам «Дня паэзіі-71» неаднойчы бракуе менавіта гэтых якасцяў, пацвярджаецца хоць бы паведамленнем Адама Мальдзіса «Беларускі верні літоўскага класіка». Яна, безумоўна, мела права на пашуленне ў зборніку. Факт сам па сабе цікавы — верні Людаса Гіры, папісаны літоўскім класікам на беларускай мове. Але ці не лепш было б змясціць сам верні (з купюрамі, калі неабходна) з кароткім, але змястоўным і жывым каментарыем? Пататка ж А. Мальдзіса, на жаль, папісана нека сума, прыземлена — яе звычайная архіўная публікацыя. Тое ж можна было б сказаць і пра матэрыялы некаторых іншых аўтараў гэтага раздзела.

Добра, што «Дзень паэзіі» трымаецца традыцыі — дае слова лепшым паэтам іншых краін і народаў. Вось і ў гэтым зборніку ў перакладах М. Танка, А. Вярцінскага, П. Прыходзілі, А. Разанава, Ю. Гаўрука, А. Зарыцкага, П. Макаля, Н. Гілевіча, А. Шаўні, Э. Агіяцкага з беларускімі чытачамі размаўляюць рускія паэты А. Пракоф'еў і Я. Хлямені, ірландскія паэты Г. Мак-Свэйні і Дж. Кэлі, італьянскія паэты А. Пракоф'еў і Я. Хлямені, ірландскія паэты Г. Мак-Свэйні і Дж. Кэлі, італьянскія, французская, бельгійская лірыка.

Нашу ўвагу не мог не звернуць працуны, пафасны верні А. Пракоф'ева «Салдатам рэвалюцыі». Ён прысьвечаны слаўнаму сыну беларускага народа Сяргею Осіпавічу Прыгтыцкаму:

...Біў ён на гору свайго народа,
Па цемры прапалтай без промаку біў.
Чырвонымі макамі зьяе свабоду,
Якую ён больш за жыццё любіў.

І подзвігу рэха над праем лунала,
Будзіла надзею ў сэрцах людскіх,
Турэмныя сцены і кратах кістала
Ад яго выстралаў грамавых.

(Пераклад М. Танка).

Многія старонкі раздзела «Перакладаў» добра дапаўняюць «галюўчыю» частку зборніка. Хацелася б толькі, каб і тут адбор быў больш прыпычовы і строгі, каб для перакладаў выбраліся лепшыя творы (напрыклад, некаторыя ўкраінскія паэты прадастаўлены не зусім удала). Дарэчы, ці не варта было б пшобач з твораў даўніх сяброў Беларусі (у прыватнасці, украінскіх паэтаў) сказаць

пра тое, што зроблена ім для пашулення беларускага мастацкага слова ў сябе на радзіме.

ПЕРАГОРНУТА апошняга старонка «Дня паэзіі-71». Мы думаем пра тое, паколькі цікавейшым, больш разнастайным, чытабельным мог бы стаць гэты зборнік, калі б рэдакцыя прайшла не толькі большую патрабавальнасць, але і з большай выдумкай, ініцыятыўнасцю паддала пра тое, што важнае і патрэбнае выданне. Не знаходзім мы, напрыклад, ніякай сістэмы ў размяшчэнні твораў. Варта было б падумаць і аб тым, як лепей прадаставіць асобных аўтараў (пшобач з вершам Я. Замерфельда прапшонае кароткае пататка пра яго самога — былога маладзнікоўца): хацелася б ведаць, і хто такі Я. Кохан, аўтар верша «Родны берэг мой»; дарэчы было б і цёплае слова пра А. Сербантовіча — поруч з пасмяротнай публікацыяй яго вершаў.

У зборніках «Дня паэзіі» прынята змяшчаць новыя вершы паэтаў (і гэта, відаць, правільна). У апошнім зборніку гэты прычып чамусьці парушаецца.

Мы гаварылі ўжо аб тым, як прадастаўлены ў «Дні паэзіі» маладыя паэты, — прадастаўлены яны шырока. Аднак ці не хаваецца за такой шпшодрацю звычайнай пшоблажлівасцю ці, нават, абыякавасцю? Прыгадаем, што ў мінусных зборніках такога старажытнага новага імёнаў не было, аднак за тое запаміналіся цёплася, руплівасць і абла падабраныя надборкі Я. Янінчыца, А. Разанава, В. Іпатавай.

А чаму б, напрыклад, не знайсці на старонках «Дня паэзіі» слова паэта пра таварыша на пры, слова пра маладзніага сябра, эсэ пра ўпадабаны верні, пататку пра паэтычнае майстэрства, дыскусійны дыялог на пшўнай творчай праблеме, хроніку паэтычнага года? Усё гэта не нова для нашых «Дня паэзіі», у ранейшых зборніках тады матэрыялы вылікалі цікавасць.

Яшчэ крыху — мы зноў звяртаемся да гэтага — пра пашурафічнае вылінае і мастацкае афармленне «Дня паэзіі-71». Ён, на жаль, у многіх страціў сваё ранейшае святае аблічча: няма тут малюнкаў і сяброўскіх шаржаў, фатаграфій вышадковія (аўтары іх невядомы, даты прастваўлены не над усімі), прыфты сляпыя і нецкавыя, вёрстка непрывабная...

«Дзень паэзіі»... Ён уліцецца нам не проста зборнікам новых вершаў. Гэта, паўтараем, верні за ўсё — выданне асаблівае, святае. Сапраўды, звычайна з новымі вершамі чытачы знаёміцца па часопісах, а далёка не кожны чытач мае магчымасць саць за ўсёй нашай перыёдыкай. Вось тут і прыходзіць яму на дапамогу «Дзень паэзіі», на якім можна ўявіць — ва ўсім багачці і разнастайнасці — сённяшні дзень нашай паэзіі. Таму публікацыя ў «Дні паэзіі» — і гонар, і высокая адзнака для кожнага аўтара. Так павіна быць! На старонкі зборніка павіна трапіць сапраўды самае лепшае, найбольш значнае, адметнае на сваіх ідэйна-мастацкіх вартасцях, а не, як гэта часам здаецца,

адыходы з рэдакцыйных пшшудлядаў. Трэба, каб кніжка «Дня паэзіі» шпшобла чытача, каб яе хацелася ўзяць у рукі, пагартаць, каб яна не пашыдала чытача абыякавым, была разнастайнай, багатай, змястоўнай, каб дзень, у які яна трапіла да чытача, становілася для яго сапраўдным днём паэзіі.

АЦЯПЕР — менавіта пра тое, які ён павінен быць, гэты дзень паэзіі. Ужо даўно ў многіх нашых рэспубліках стала традыцыяй праводзіць масавыя паэтычныя свята. Вялікімі культурнымі падзеямі ў літаратурным (і не толькі ў літаратурным) жыцці з'яўляюцца Пшшукіненасе свята паэзіі ў Міхайлаўскім, Блокаўскае — у Шахматаве, свята паэзіі на радзіме Ніжасева, Цётчэва, Ясеніна, Шаўчэпшукія дні на Украіне, Вясна паэзіі ў рэспубліках Прыбалтыі і іншых. Яны адзначаюцца шырока ўсёй грамадасцю, суправаджаюцца вялікімі ўрачыстасцямі, рыхтуюцца дойна, з любоўю, атрымаваюць шырокі рэзананс у друку, не застаюцца ад іх убакі радзій і тэлебачанне. Яны праходзяць не толькі ў залах — паэтычнае слова ў дні свята гучыць на адкрытых пляцоўках і эстрадах, у заводскіх карпусах і на палівах станах. У Літве, на радзіме Данелайціса і Саламеі Нерыс, гэта адначасова і свята песні, свята народнага мастацтва — велічыня, маштабнасць. Урэшце, у Расійскай Федэрацыі — у Маскве і Ленінградзе — праводзяцца і спецыяльныя паэтычныя свята, прыурочаныя да выхаду «Дня паэзіі» — у гэтыя дні паэты ідуць да чытачоў у кнігарні, у бібліятэкі, пашурафічныя ўстановы, на прадпрыемствы.

А ў нас? На жаль, пакуль што такога свята ў Беларусі не праводзіцца. Ды і сам «Дзень паэзіі» выходзіць у свет без прывязкі да пшўнай даты ці надзеі. А між тым у нас ёсць даты, да якіх бы вельмі стасавалася выхад чарговай кніжкі «Дня паэзіі». Пазаўсім адну з іх — дзень нараджэння гелінаўскага нашага Яніа Купалы. Ён нарадзіўся 7 ліпеня (якраз на Купалдзе) — дзень гэты спрадвеку адзначаецца ў народзе прыгожа і хорана. Свята Івана Купалы звязана з самай паэтычнай народнай абраднасцю. Ян бы здорава было б арабіць менавіта гэты дзень святам паэзіі, як бы дарэчы дапоўнілі яго тыя народныя песні, танцы, гульні, якімі суправаджаецца Купалдзе і якія яшчэ жывуць у розных кутках роднага краю.

Дык хай жа будзе такое свята і ў нас! Хай будзе яно шпшодрае і багатае на добрыя вершы, хай будзе яно шпшорое і светлае, хай у гэты дзень паэзія пашуе ўсюды, хай узніме яна і акрыліць яе мага больш людзей.

У дні паэтычнага свята, нам уліцецца, ёсць магчымасць правесці мноства самых розных цікавых літаратурных «меропрыемстваў»: і рэспубліканскі злет маладых паэтаў, і творчыя рэйдзі пшшменніцкіх брыгад на дарогах рэспублікі, і конкурсы чытальнікаў, і фестываль першай пшшды, і спецыяльныя кніжныя базары, і сустрэчы, сустрэчы, сустрэчы...

Ад «Дня паэзіі» — да свята паэзіі... Хай будзе таі!

«Грамадзяне, старыя гаспадары пайшлі, пасля іх засталася вялікая спадчына. Цяпер яна належыць усюму народу».

Грамадзяне, беражыце гэтую спадчыну, беражыце парціны, статуі, будыні — гэта ўвасабленне духоўнай сілы вашай і прадноў вашых. Мастацтва — гэта тое прыгожае, што таленавітыя людзі умелі стварыць нават пад гнітам дэспатызму і што сведчыць пра прыгожасць, пра сілу чалавечай душы.

Грамадзяне, не чапайце ніводнага каменя, ахоўайце помнікі, будыні, старыя рэчы, дакументы — усё гэта ваша гісторыя, ваш гонар. Памятайце, што усё гэта — глеба, на якой вырастае наша новае народнае мастацтва.

Выканаўчы Намістат Савета Рабочых і Салдацкіх Дэпутатаў».

Гэты красамоўны дакумент першых паслякстрыніцкіх гадоў адкрываў новы бюлетэнь «Помнікі гісторыі і культуры Беларусі» — рэспубліканскую трыбуну ўсіх энтузіястаў таварыства, якое займаецца аховай культурна — гістарычнай спадчыны. Тут жа друкаваўся Закон Беларускай Савецкай Сацыялістычнай Рэспублікі аб ахове помнікаў гісторыі і культуры на тэрыторыі рэспублікі.

У 1970 годзе выпушчаны чатыры нумары бюлетэня, у 1971 — адзін.

Супрацоўнікі часопіса прыклалі шмат намаганняў, каб стварыць сталы актыв. Сёння матэрыялаў у рэдакцыі багата. Нясмынна пашулаюць новыя.

У першых чатырох кніжках бюлетэня вядуцца — лелініска тэматыка

.....

ка. Цікавы, напрыклад, артыкул Я. Загрышава «Лелініскае будаўніцтва і ажыццяўленне іх у Беларусі». Аўтар паслядоўна раскрывае гісторыю музейнага будаўніцтва ў рэспубліцы і метады аховы народнай спадчыны.

Шмат матэрыялаў змешчана да 25-годдзя перамогі савецкага народа над фашыскай Германіяй. Б. Стральцоў, І. Жыгараў і іншыя аўтары расказалі аб падзеях вайны на тэрыторыі Беларусі, акцэнтуючы ўвагу на ўвасабленні ўсёнароднага подзвігу ў помніках.

Бюлетэнь уздымае са-

мыя розныя пытанні гісторыі культуры беларускага народа. Гаворка ідзе пра археалогію, этнаграфію, жывапіс, скульптуру, архітэктур, пра старажытныя дакументы, летапісы.

Друкуюцца грунтоўныя навуковыя артыкулы-да-

.....

Цікавыя публікацыі А. Ліса «Язэп Драздоўіч», Г. Штыхава «Полацкія фрэскі», С. Александровіча «Год выдання 1881», М. Яніцкай «Урэцкае шкло» і іншыя.

У першым нумары бюлетэня за 1971 год выступілі адразу тры археолагі — Г. Штыхаў, П. Лысенка, Л. Аляксееў. Пра цудоўную матэрыяльную культуру старажытнага Брэста піша П. Лысенка.

Унікальны бронзавы крж-энкаліпён (XII ст.), касцяныя пласціны з найтанейшым разным арнаментам і малюнкам знайшоў у час раскопак Замкавай гары ў Мясціславе археолаг Л. Аляксееў. Бяспрэчна цікавай знаходкай з'яўляецца зьон у Маладзеве на Брэстчыне. Яго знайшлі складальнікі Звода помнікаў Беларусі.

Заўсёды з вялікай цікавасцю чытаем мы артыкулы пшшменніка і гісторыка Генадзя Кісялёва. У гэтым нумары ён абнародаваў архіўныя матэрыялы пра кампазітара, удзельніка паўстання 1863 года Вінцэся Клімэвіча.

У бюлетэні друкуюцца разнастайныя матэрыялы пра гісторыю старажытных гарадоў. Цікавыя публікацыі пра няясвінскую, магілёўскую, навагруд-

АДРАСАВАНА КОЖНАМУ

ЧЫТАЮЧЫ БЮЛЕТЭНЬ «ПОМНІКІ ГІСТОРЫІ І КУЛЬТУРЫ БЕЛАРУСІ»

.....

.....

Нельга не сказаць тут

пра помнікі прыроды, якія ніхто не прапагалдуе — няма спецыяльнага друкаванага органа. Канечне, у біюлетэні гістарычнага кірунку такога роду матэрыялы найрадзі мэтазгодныя. Але ёсць іншае выйсьце. У нас жа выдаецца часопіс «Сельская гаспадарка Беларусі». І матэрыялы па праблемах аховы прыроды ён мог бы друкаваць у кожным нумары.

Мы маем добры часопіс (так хочацца назваць біюлетэнь), змястоўна ілюстраваны, на высокагадунавак паперы, з дзюжмоўным рэзолю, як гэта заведзена ў сапраўды заняткаў і спецыяльнасцей. Утвораны мясцовыя камісіі. Абласныя камісіі ўзначальваюць сакратары абкомў. Кіруе ўсёй работай ЦК КПУ. Аналагічная работа з часам магла б быць наладжана і на Беларусі, пасля выдання БелСЭ. А сёння падмурак будучага выдання павінен закладаць біюлетэнь «Помнікі гісторыі і культуры Беларусі» (можна, нават спецыяльнае рубрыка была б дарэчы).

Бюлетэнь «Помнікі гісторыі і культуры Беларусі» набірае моцы разгону. Ён робіцца добрым дарачыкам кожнага, хто шануе гісторыю і культуру роднай рэспублікі.

Генадзь КАХАНОУСКІ.

ПРАБЛЕМА НУМАР АДЗІН

Вытворчасцю тканін і іх апрацоўкай займаюцца розныя прадпрыемствы. Звышмасавую прадукцыю выпускаюць гіганты — камвольныя і тонкасукопныя камбінаты — з вялікай вытворчай плошчай у шматлікіх карпусах. Але мы павідзем гаворку пра невялікія фабрыкі з нескладаным абсталяваннем і невялікім персаналам. Адносіцца яны да Міністэрства мясцовай прамысловасці і маюць свае задачы: засяродзіць увагу на мастацкай якасці прадукцыі і на магчымасці спрыяць развіццю саматужнага промыслу. Працуюць гэтыя фабрыкі някрупна, пераважна з тканін і шпалі, іх вышываныя сукенкі, ручнікі і іншыя тавары ідуць па ўсёй краіне, прызнаюцца на міжнародным рынку.

З кожным годам фабрыкі мясцовай прамысловасці дужэюць. Сучасная тэхніка дае ім магчымасці жакардавага, дыянава-ткацкага, вышывальнага, арыжачнага і іншых машынаў. Яны здольны аўтаматычна рабіць вышывку любой складанасці, ствараць любую фактуру тканіны, любую афарбоўку і да т. п. Цяжкасці пачынаюцца, калі ўзнікае пытанне: што і ў якой мастацкай трактоўцы выпускаць? Адказваць на яго з часам усё цяжэй. Неўзабаве гэта нажыве ператварыцца ў праблему нумар адзін.

Паспрабуем на вызначыць магчымы шляхі паліпашэння мастацкіх рэсурсаў. Гэта — няпроста. Мастацтвазнаўцы і мастакі ламаюць копі ў дыскусіях, высвятляючы, куды і як рухацца докаратаўна-прыкладнае мастацтва. Праўда, у ткацтве становіцца больш-менш праявілася, аднак не настолькі, каб можна было пэўна меркаваць, напрыклад, пра адносіны новага стылявога напрамку да практычнага фабрык. Таму пасобныя нашы развагі — дыскусійныя.

АСАРТЫМЕНТ

Кінем вока на асартымент тканін фабрык мясцовай прамысловасці. Фірменны магазін «Наўлінка». Манючы сукенкі — шэрыя, жоўтыя, зялёныя, ружовыя. Мадэльеры гродзенскай, мінскай і іншых фабрык мастацкіх вырабаў умела ўводзяць характэрныя прыёмы крою, дэкор, арыжачныя перапіткі з народнага касцюма. Якім гэтым заслужылі добрую славу нашы мадэльеры далёка за межамі рэспублікі і краіны.

У другіх аддзелах «Наўлінкі» — сурвэты, дарожкі. Побач — закладкі для кніг у выглядзе тонкіх докаратаўных паяскоў. Тут жа — галштукі, падрывалы, напідзі для кроўцаў, навалкі, сурвэты, сумачкі, шарфчыкі і шмат чаго іншага. Многія вырабы — высокай якасці. Адчуваецца іх аўтары досвед тэчна разумеюць прыгажосць.

Сурвэты і дарожкі вытканы на звычайных кроўцах. Матэрыял — розны. У асноўным — традыцыйны. Сустрэкаюцца і новыя спалучэнні. Майстры і шпальніцы асвойваюць арыжачную і тонкую машынную ільняную ніц. Структурнае змяненне тканіны і яе фактуру прымяняюць да змянення дэкару. Арыжачны стаў драбнейшы. Колер шпальніцы асвойваюць сурвэты і дарожкі, у кампазіцыі — яшчэ сціблы саломкі або чароту пераплятаюць з каляровымі ільнянымі і шарсцянымі ніцямі. Гэта работы майстрых з Верхнядзвінска, Чачэрска, Брэста.

Звыклімы сталі арыжачныя сумачкі з саломкі і тканіны. Іх робяць у Брэсце, Мазыры, Магілёве. Яны паўноўць летняй ільнянай сукенцы, упрыгожанай каляровым арыжачным

ным малюнкам. Асамбля сукенкі і сумачкі дапаўняецца арыжачным паяском.

Навізна прыёмаў — і ў докаратаўных паясках. Так, Вера Гаўрылюк з Брэста, скарываючы саломку і шпальніцы, распрацавала кампазіцыю «Брэсцкая кроўца», «Белавеская пушча» і іншыя.

Пра выхад асартыменту прадукцыі прадпрыемстваў мясцовай прамысловасці за межы традыцыйнага ткацтва сведчаць новыя ўзоры, падказаныя патрэбамі побыту. З'явіліся пакрывалы для кроўцаў. Арыжачныя дыванчыкі-габелены вырабляе Марыя Сасонка з Івянца. Яна скарывала для фону сціблы саломкі. На гэтым фоне — незвычайныя на малюнах пэўнікі.

Адныя на новаму вырашаныя вырабы ткацтва ў продажы мала. Ды і сам асартымент, як можна бачыць, не

і фактурна, і структурна жакард і народнае — непадобныя. Народнае — больш шчыльнае, рэльефнае, масіўнае. Жакард — раўнамерны, лёгкаважкі.

Апрача таго, непрыемна само ўведзенне эстэтычнай дэвальвацыі. Колія народная поцілка, нават «дакладна такая ж», мае адрозненні дзякуючы непаўторнаму дотыку рукі чалавека. А жакардавыя — надобны адна на адну, як кроплі вады. Такаго роду надобна і яшчэ — даўнячынае ў масавых прамысловых вырабах, больш-менш інертных у дачыненні да мастацкай абразнасці. У паззі, напрыклад, надта часта паўтарэнне яркай абразнасці — неданушчальна, бо абразы сціраюцца, гінуць. Ці не так і з жакардавымі поцілкамі, вырабленымі ў народным духу? Яны распаўсюджваюць народную трады-

цыю народнай фантазіі вобраз, але і ўзмацняюць, раскрываюць яго гучна, каб зразумелі нават неспакуюшы ў тонкасцях докаратаўна-прыкладнага мастацтва чалавек. Не толькі не «загубіць», напрыклад, рэльефнасць, як гэта здараецца ў веткаўскіх пакрывалах, але і сваімі жакардавымі метадамі падпарадкаваць гэтую рэльефнасць якасна новай яркай абразнасці. Або прыгажосць структурнае перацяжэнне ніці. Чаму б механічна не павялічыць фрагменты народнай тканіны з цікавым перацяжэннем і не паказаць іх глядачу буіла, як над павелічальным шклом? Нават гэты прости (на сутнасці, фармальны, метада) дае цікавы эфект. У сучаснай трактоўцы (напрыклад, у дыванах Люрса) традыцыйнае бачым у нечаканым святле — яно падірсавае прыгажосць, якую так часта пера-

В. ГОВАР, Ф. ВАПАДЗЬКО АДВЕЧНАЕ, ЯК

дастатковы. Пераважасць дробных форм ткацтва. Не адчуваецца ярка і буінага ўзлёгу фантазіі майстроў. І шпальніцы не адзначаюць непарамальнае становішча з масавай тканай прадукцыяй. Вырабы, створаныя на жакардавых машынах «пад народныя» (напрыклад, поцілка), — часцей за ўсё проста антыэстэтычныя. Не пераводзяцца і няграбныя набіўныя аksamітныя дыванчыкі.

Паспрабуем паглыбіцца ў прычыны такога становішча.

НА ЖАКАРДАВАЙ МАШЫНЕ — ПОСЦІЛКА

Чаму поцілка з жакардавай машыны, дакладна паўтараючы арыжачны, каларыст народнай, усё ж успрымаецца як антыэстэтычная? Здавалася б, добрая справа — паставіць на машыну машыну і разнамыць у дзесятках тысяч экзэмпляраў тое, што з такой цяжкасцю ствараецца ў міжнароднай колькасці на ручных станках. Хіба гэта не влонат аб распаўсюджванні народнага традыцыйнага? Апрача таго, машыны выраб у два-тры разы таннейшы, чым ручны — маўляў, выгада пакупніку!...

Так, сапраўды, машына лёгка і дакладна паўтарае поцілку. Але прыладзема да гэтага «дакладнага паўтарэння». Першае ж уражанне: слабават і прытым непрыемна аналогія з народнымі поцілкамі. У чым справа? Разкае адрозненне ў знешнім выглядзе, калі так можна сказаць. — у «некаляровым» рэчы. Народны твор успрымаецца як нешта жывое, бо адчуваецца арыжачную працу, укладзеную ў яго. Кожная нітка, кожны ўзор выкарачаны працаўтай рукою. Чалавек быццам саграў іх сваім дыханнем. Быццам расквіццё не апылівавы фарбамі, а проста сэрцам. У такой вольнасці — галоўная каштоўнасць самаму вырабу. А жакардавая поцілка — анемічная, інертная. Нельга не адчуць на не меншым выглядзе, як лёгка і раўнадушна-маланкава выстукала машына ўзоры. Нідзе не намылілася ў лічэнні. Матэматычна раўнамерна прыбіла бёрдамі кожную дэталю. Машына ўсё роўна — інертна гэта фон ці жывы арыжачны. На ўсё ў яе — аднолькавая машынная сіла.

Дык што ж, выходзіць жакардавы станок не патрэбен мясцовай прамысловасці? Каб даць правільны адказ, трэба глыбока вывучыць тэхналагічны асаблівасці жакардавых машынаў, мяжу іх магчымасцей. Нам здаецца, стэлыны напрамак сучаснага докаратаўна-прыкладнага мастацтва дае вялікую прастору для самастойнай, а не пераймаўчай творчасці мастака масавага ткацтва. Магчымы рэсursы, якія б не механічна паўтаралі народныя матывы, яшчэ б, выходзячы з народнага матываў, не проста перадавалі ўжо знойдзенае ручным ткацтвам, а развівалі тэц ці іншыя асаблівасці народнай прыгажосці, яе ўнутраную сутнасць. Метадамі, не занавічанымі ў ручнага ткацтва, а сваімі, жакардавымі. Апошніе асаблівасці мастацтва, калі абарпаецца на тэхналагічны асаблівасці матэрыялу, спосабы яго апрацоўкі (у дэзэным выпадку — машынай).

Значыцца, жыццё дэкуе, каб мастак сур'ёзна ўважліва за творчыя эксперыменты. А перш чым эксперыментавалі, зразумела ж, не абдызены без дэталёвага азнамлення з тым, што робіцца ў ткацтве. Не абдызены без глыбокага вывучэння агульнага стылявога кірунку докаратаўна-прыкладнага мастацтва і, канечней, традыцыйнага ткацтва (напрыклад, асэнсавання ролі арыжачнага ў народным ткацтве, прычынаў творчай пабудовы ўзора, мастацкага эфекта рэльефнасці, прыгажосці структурнага перацяжэння ніці, нават магчымасці лёгкай вярсінчастасці). Сапраўдная творчасць — умеліе, грунтоўнае наглядным вывучэнні спадчыны, узяццё лепшае з яе і злучэнне пераўтварыць з наваімі сучаснасці. Пераўтварыць так, каб не толькі не страціць наро-

стаім заўважасць. Магчыма, таксама ручная апрацоўка тканіны пасля жакардавага станка, каб надаць табеліцы, напрыклад, вярсінчастасць. Магчымы розныя рэльефныя накладкі — апылівавыя, шпуравыя, металічныя і да т. п.

Карацей кажучы, патрэбна ўдумліва і, вы б казалі, дэлікатная работа мастакоў. Стварыць сучасны масавы докаратаўны тэкстыль — задача куды больш складаная, чым вырашыць, напрыклад, унікальны габелен для выстаўкі.

НЕУМІРУЧЫЯ «ТРЫ ВОЛАТЫ»

З зайдроснай упартасцю на мастацкіх саветах «узіваюць» набіўны аksamітны дыванчыкі, накітавалі «Трох волатаў». З зайдроснай упартасцю мастацкі саветы адваргаюць іх... Тым не менш «Тры волаты» ўсё ж не звязваюць з паліц магазінаў (пераважна на сале). А наўлінкі... раскупляе гэтыя антыэстэтычныя рэчы!...

І тады, калі архітэктура прапаведвала чысты функцыяналізм з чыстым аднатонным плоскасцямі без дэкару, без арыжачнага, і сёння, калі архітэктура і докаратаўна-прыкладнае мастацтва «адрылі» рамантычнае фальклорнае неабарола, у доме чалавека, неспакуюшанага ў мастацтве, жыва і жыць вихіраю арыжачныя кветкі. Гэта не прыжмаецца, а глыбокая ўнутраная патрэба ўпрыгожвання жытла. Неаднатонны дыван на падлогу трэба «даставаць». І абавязкова «ў букеты». Усе жадаюць прыложу не шэры габелен, а яркі, маляўнічы, абавязкова з малюнкам. Сёння наўлінная кветка стала ледзь не модай. І папулярная, і спецыяльная мастацтвазнаўчы часопісы запалены пэўнікам, коштам і да т. п.

Нам здаецца, бяда — у разрыве паміж выставачным ўжорам і тым, які ідуць у вытворчасць. Вакуум (патрэба шпуровага пакупніку ў так званай «наўліннай кветцы») не запаліўся ўчора, не запаліўся і сёння. Яго вымушаны запаліць фабрыкі. І чым толькі не запаліўся! А чаму б мастакам не ўважліва за справу, каб даць узоры, добрыя ва ўсё адноснае?!

Зноў узнікае пытання, так і не вырашанае на сёння, праблема правоў і

З МІНУЛАГА

КАРЭКТУРА КНІГІ «ВЯСКОВАГА ЛІРНІКА»

Як вядома, выдатны польска-беларускі паздэманрат спрэздзіны XIX стагоддзя Уладзіслаў Сыракомля (Людвін Кандраціч), знога ў польскім і рускім друку называлі, між іншым, «літоўскім лірнікам», «песняром Літвы», што фантазічна азначала «песняр Беларусі», за сваё кароткае жыццё напісаў, апрача шматлікіх вершаў і паэм, цэлы шэраг іразаўнаучных нарысаў, гістарычных даследаванняў, артыкулаў. Пераважную іх большасць, гэтак жа, як дарожкі, паэм і вершаў, гэты прысвядзіць сваёй радзіме — Беларусі. З гэтых матэрыялаў для нас асабліва цікавыя такія, як вялікі гістарычны нарыс «Мінск», з якога мы можам вельмі многа даведацца пра заняты, звычкі і вераванні колішніх

населінікаў беларускай сталіцы, кніга пра вёскі і мястэчкі Прыпямоння «Нёман ад вытокаў да вусця», дарожныя нататкі «Экскурсіі па Літве ў розныя бані ад Вілені», дзе, апрача літоўскіх, расказаўца і пра асобныя беларускія мясціны, аб'ёмістая праца пра мову, быт і фальклор беларусаў пад назвай «Наротнае даследаванне мовы і характары паэзіі русінаў у правінцыі Мінскай», ліал друкавалася аж у трох нумарах «Варшаўскай газеты» за 1856 год, чатыры артыкулы пра творчасць В. Дуніна-Марцінкевіча (тры — у «Варшаўскай газеце» і адзін — у «Віленскім весніку»), у ліх пачатку выступілі як гарацы абаронца беларускай мовы ад нападак на яе польскіх шавіністаў, артыкулы пра Нясвіж (надрукаваны ў трэцім томе «Гісторыі Польшчы» М. Балінскага за 1846 год), пра Валожын («Віленскі веснік» за 1861 год, № 93), пра Маладзечна (рукапісны матэрыял у Дзяржаўным архіве літаратуры і мастацтва

Літоўскай ССР), а таксама шматлікія артыкулы пра жыццё і быт беларусаў Віленскай губерні, надрукаваныя ў «Віленскім весніку», у раздзеле «Мясцовыя гледзі», які вёў Уладзіслаў Сыракомля як штатны супрацоўнік газеты.

Вялікую цікавасць для гісторыкаў і этнографіаў Беларусі ўяўляе кніга «Вандруні па між былых ваколіцах», напісаная Уладзіславам Сыракомлем яшчэ ў той час, калі ён жыў у прыёмна-мансіі фальварку Залучча (зараз — Стаўбіцкі раён Мінскай вобласці). Нясвіж, Стоўбцы, Мір, Койданава, Слуці з іх ваколіцамі — воль «геаграфія» гэтых «вандрунаў». Кніга Уладзіслава Сыракомля — выдатная крыніца для вывучэння жыцця, быту, культуры беларусаў першай палавіны XIX стагоддзя, яна займае адно з вядучых месцаў у гісторыі беларускай этнографіі.

На жаль, гэтая кніга «вясковага лірніка» пра беларусаў была, аказваецца

ца, перад выхадом у свет даволі «добра» падглядана цензарам. У рукапісным адзеле Цэнтральнай бібліятэкі АН Літоўскай ССР мне трапілася ў рукі карэктур «Вандрунаў» з цензурнымі выкрэсліваннямі. Я налічыў іх ажно дзесяць. Гэтыя выкрэсліванні рабіліся тым жа чорным чарнілам, што і подпіс пад ім вядомага віленскага цензара П. Кунальніка.

Што ж лічыла тагачаснае цензура «нежелатэльным для оглашэння»? Чаго баялася царскае самаўладдзе?

Вядома ж, перш за ўсё крытыкі пануючага класа, прыгоннікаў «мажнаўладцаў»; яны сядзелі на народнай шчы. Хіба ж мог таму цензар пралупіць у друку тое месца ў «Вандрунах», дзе аўтар, разважаючы пра сучасную яму архітэктуру Беларусі, пісаў, што «мажэ мажнаўладцаў — з нізкімі дахамі, як іх фанатэрыстал дагоднасць, з квалітэтымі агародамі, як іх мова, з брамамі на замках, як іх сэрцы, з недаступнымі паркамі, як іх эгаізм». Тут — надзвычайная характарыстыка панства, якое поўнацю жыло сабе маральна. Не шнадаваў Сыракомля і духавенства, са з'едлівым сарказмам абрушваючыся на «духоўных айцоў», якія «аж за надта заняты вандрунай каля хлеба

абавязкаў мастака на вытворчасці. Стаўні шпатыны мастакоў нізкія. Загружаюць іх часам работай не па профэіі. Напрыклад — адміністрацыйнай. Таму натуральна, што на фабрыцы трапляюць людзі, мала схільныя да творчай працы, проста афарміцелі. Натуральна таксама, што творчая аддача афарміцеляў — нізкая. Вось чаму час неадкладна прымаць захады на стварэнні сапраўды творчых груп па ткацтве непасрэдна на прадпрыемствах або пры Міністэрстве мясцовай прамысловасці. У РСФСР абралі другі шлях. Магутная група мастацтвазнаўцаў, этнографі, мастакоў дэталёва вывучае, асэнсуюе асаблівасці ткацтва той ці іншай мясцовасці і дае рэкамендацыі прадпрыемствам.

Ёсць яшчэ адзін шлях палепшэння становішча: прыцягнуць да рабо-

ты даць беларускаму ткацтву новае жыццё.

Асучасніванне традыцыйнага пачалося. Праўда, пакуль гэта звычайнае змяненне маштабу: абрус змяняецца, напрыклад, да памераў сурвэтка, вялізныя слупкі поўс — да памераў закладкі для шпіткі. Канечне, і такое — патрэбна. Мініяцюрныя тканіны прадметы — прыгожыя і прыемныя. Але на вялікі жал, змяняючы маштаб народнай поспіткі, абруса або поўса, можна па сутнасці фрагментаваць толькі адну лічунку небудзь рысачку традыцыйнага, а цэлае — мяняецца да непазнавальнасці. Гэта — крыўда. А чаму б не павесці працэс у адваротным кірунку? Не столькі хаваць, як гэта міжволі атрымліваецца ў дробных прадметах, багачце традыцыйных прыёмаў і форм, арнаменты і дэкору, а выяўляць іх з са-

дамы, якія сваімі геаметрычнымі лініямі мала стаюцца да зутаўшага ландшафту. І інтэр'еры гэтых дамоў не традыцыйныя. Сіла гарадскога прыкладу (у многіх у горадзе — радзіа) пастаянна ўплывае на сельскі дом. У ім з'яўляюцца сучасныя шафа, трумо, мяккія мэбля, паляваныя сталы. І людзі раптам пачынаюць хаваць у кufры тое, з чым жылі стагоддзямі. Вось і нараджаецца нейкі збеднены ў мастацкім сэнсе стыль.

Прышло новае — і чалавек губляецца. Бо ўсё тое, з чым жыў раней, не ведае, як прымяніць. Увесь ягоны традыцыйны, стагоддзямі выпрацаваны мастакоўскі вопыт не знаходзіць выйсця. Надобнае адбываецца паўсюдна. Ткацтва захоўваецца больш у самых глухых мясцінах. Або як форма работы ў мясцовай прамысловасці — ужо не для сябе, а для спажыўца. У апошнім выпадку зніскае аўтарскі мастакоўскі саўдзел у творчасці.

Таму ўжо сёння мы павінны пачаць влізную работу на стварэнні нацыянальнага інтэр'ера, які б здолеў шмат у чым стаць нормай і ўзорам для пераймання. Гэта не азначае, быццам трэба механічна скарыстоўваць пры вырашэнні такога інтэр'ера традыцыйную арнаментальную, формы, выпрацаваныя стагоддзямі, хаця ўліч і аналіз усёго гэтага многа даў бы мастакам і архітэктарам. Нельга бачыць выйсце толькі ў рамантычным стылі, які пануе сёння ў некаторых частках, рэстаранах, магазінах. Гэта таксама шмат у чым знішчае аўтарытэты, якія іншы раз абавязаны ў нас нават не на беларускіх, а на нейкіх абстрактна-славянскіх магчымы.

Важней, нам здаецца, уладзіць дух, унутраную сутнасць нашага традыцыйнага інтэр'ера, яго мастацкі лад, вывучыць густы і запатрабаваны людзей, каб на гэтай аснове стварыць узоры сучаснага беларускага інтэр'ера. Пры гэтым не «запісанага», як у імпартаўных гарнітурах, дзе нічога нельга ні дадаць, ні адняць. Патрэбен інтэр'ер, які бы можа быць «адкрыты», арганізацыя якога прадугледжвае ўдзел спажыўца. Каб чалавек у сваёй кватэры мог выходзіць з асаблівасцяў, трансфармаваць прапанаванае, дадаваць новыя элементы. Тут вялікая прастора для прымянення ткацтва, пляцення, вячання, вышывання. Магчымы разнастайны дэкаратыўныя дываны, палавікі, партыеры з ільну, шэрсці, саломы, стружкі і да т. п. прыродных матэрыялаў. Знайшося б месца і для традыцыйнага беларускага абрусаў, сурвэтак, ручнікоў і г. д.

Вельмі важна прасачыць, каб вырабы народных промыслаў не засталіся ўсяго толькі дадаткам да прадметнага асяроддзя жыллага і грамадскага інтэр'ераў. Яны, функцыянальныя і прыгожыя, павінны стаць яго арганічнай часткай. І нават у пэўных выпадках — арганізатарамі, асноўнымі цэнтрамі кампазіцыйных рашэнняў. Габелен, напрыклад, можа быць скарыстаны замест дэкаратыўнага пано, фрэскі, мазаікі. Такая роля яму «на плячы». Ён можа быць на гучанні і інтымным, і пафасна-грамадзянскім. Натуральныя матэрыялы, скарыстаныя пры вырабе габелены, рукатворнасць робяць яго «чалавечым», а іншы раз адзіна магчымым ацэнтам у архітэктурнай кампазіцыі.

Сёння ткацтва мясцовай прамысловасці, можна сказаць, толькі спрабуе свае магчымасці. А магчымасці гэтыя — вялікія.

РАДЗІМА...

ты на ткацкіх фабрыках мясцовай прамысловасці «старонніх» мастакоў-прафэсіяналаў. Але і ў гэтым выпадку трэба спланаваць пэўныя сумы на аплату ўзораў, якія яны будуць ствараць. Можна, напрыклад, аб'явіць конкурс на лепшае вырашэнне жанардавай тканіны, габелены, набіўнога дыванчыка, дарожкі і да т. п. Нават у самым горшым выпадку, калі конкурс дапусцім, не дасць адразу ўзораў, прыемных для вытворчасці. Ён дасягне іншага, не менш важнага, выніку: пралічыцца пэўныя метадалагічныя прылічэнні творчасці, якія пакуль што калі не загадка, дык прынамсі прадмет блекоўчых спрэчак.

БЁРДЫ СТУКАЮЦЬ УСЁ ЦІШЭЙ

Народнае ткацтва, пляценне і вышыванне вартыя асаблівай увагі. Хаця б таму, што яны — унікальныя, нестандартныя. І таму, што маюць багачэйшыя традыцыі і здольныя прастымі тэхнічнымі сродкамі дасягаць ненаўторных эфэтаў. Лепшыя беларускія традыцыйныя ўзоры ткацтва і вышывання гучаць на дэйна сучасна. Пездарма яны нават без перапрацоўкі, тапкі, якімі і былі дзесяцігоддзі і стагоддзі назад, высока цэніцца ў нас і за мяжой.

Аднак, нам здаецца, занеахераванае, традыцыйнае не мае будучыні. Сучасныя этнографы мяркуюць, што каштоўныя толькі рэчы традыцыйныя, нацыянальныя яка вышываны. Бясспрэчна, традыцыйнае шліфавалася вякамі. І яно прышло да ідэальнага выяўлення гармоніі. У ім суднаводныя цэлае і дэталі. Традыцыйнае дорага нам і як мастацкі твор, і як запамінак пра нашы карані. Яно ўраджае наўняй прастоты, непасрэднасці, чысціцы. Аднак занеахераванае традыцыйнае ўзораў усё ж — не працяг іх жыцця, а маруднае згадэнне. На наш погляд, толькі трансфармацыя традыцыйнага, дасягаванне яго да надзённых патрэб і густаў, заснаванае на прыняццю новых рашэнняў, якія выходзілі б, можа, нават не так ад традыцыйнай арнаментальнасці, каларыстыкі, як ад таго ледзь улоўнага духу, характэрнага для народнага мастацтва, — здоль-

праўднай мастацкай сілаю? Зразумела, тут ужо немагчымы паслядоўна традыцыйны прыём вырашэння — пагрэбны радыкальны змены.

Расцімачымы прыкладам, Беларускаму народнаму ткацтву ўласцівы сваеасаблівы метад «острашэння» рэальнага свегу. У поспітках і дыванах не сустрапені натуралістычнага малюнка. Дэфармацыя, якая іншы раз даходзіць да схематызму, намагае раскрыць прадмет з нечаканага боку. Чаму б гэты прыём не скарыстаць у габелене? Чаму б не скарыстаць метад кампазіцыйных рашэнняў, якія арганічна спалучаюць самыя здывалася б, разнародныя матывы? Але ў тым і сутнасць, што разнароднасць гэтая — знешняя. Матывы спалучаюцца ўнутранай сувяззю. Ёсць у традыцыйным ткацтве і арыгінальнасць у структурнай пабудове перапляцення ніцў, у спалучэнні гладкіх і варсінчастых наверхняў. Дык чаму гэтыя прыёмы не паглыбіць і не развіць? Лёгіста-варсінчастасць можна дасягнуць да з'явава асаблівасці, проста таі структурнай, а рэльефнасць — аж да арыгінальных накладак з сукна, вяршні, дынькі, мехі і іншых матэрыялаў. Фрагмент народнага дывана, слупкага поўса магчыма навялічыць у шмат разоў і падаць у новым, буйнамаштабным, матэрыяльна асаблівым вырашэнні.

Прапануючы ўсё гэта, мы не прэтэндзем на адкрыццё новага. Змены, якія выходзіць у аснове з традыцыйнага, ужо з'явіліся ў дэкаратыўна-прыкладным мастацтве. Задача ў тым, каб падаць правільны кірунак развіццю ткацтва, пры значнай трансфармацыі традыцыйнага не страціць яго асаблівасці, яго дух.

БЛІЖЭЙ ДА ХАТ І БЯРОЗ

Ідэалам сучаснага інтэр'ера (і грамадскага, і жыллага) лічыцца ягоескі абстрактнае паняцце, выпрацаванае, можа, і вялікімі мастакамі і архітэктарамі, але... удалены ад нашых хат, бяроз, разлогаў. І мы гэты «Ідэал» часам механічна пераносім на сваю глебу, не падаўшы пра яго мясцовае трансфармацыю. Напрыклад, у калгасе «Прагрэс» на Гродзеншчыне пабудаваны новыя сучасныя

добра «адрэдагаваны» цэнзурай, другі — непрымірны да прыгнятальнікаў народа, да царызму, па сапраўдному рэвалюцыйны.

Беларускіх даследчыкаў павінен хутчэй за ўсё цікавіць «другі» Сыракомля, бо якраз ён больш пісаў вершы на беларускай мове. А такіх вершаў было няма, ва ўсёмі разе — болей, чым мы думаем. Тое, што лны не дыйлі да нас, не захаваліся, можна растлумачыць толькі тым, што лны, беларускія вершы, былі — найбольш моцныя, найбольш рэвалюцыйныя: рэвалюцыя ж тады, як паназваў у сваіх кнігах Г. Кісялёў, «гаварыла па беларуску». Многія з гэтых вершаў Сыракомлі былі напісаны ў той час, што і «Музычная праўда» (за люку, як вядома, цар не глядзіў па галоўцы), і па сваім духу, па думках, па рэвалюцыйным пафасе нічим не адрозніваліся ад іх. Аб гэтым сведчыць, напрыклад, і вядомы беларускі першопракламацый «Добрыя весці», які, дарэчы, у перанладзе на польскую мову апублікаваны ў выданні «Летаць у Польшчы», у серыі «Нацыянальна-бібліятэка», зборніку лепшых вершаў і паэм Уладзіслава Сыракомлі. Вось як гаворыць у тлумачэнні да гэтага верша даўні даследчык творчасці «вясковага лірніка» Францішак Беляк:

Зноў ЛіМа

ХОЧАЦА ПАДЗЯКАВАЦЬ...

У Рэспубліканскім інстытуце павышэння кваліфікацыі работнікаў культуры здбылі чарговы выпуск навучнцаў. Пасведчанні аб заканчэнні навучнай установы атрымалі яшчэ больш за сто чалавек — супрацоўнікі музеяў, бібліятэк, работнікі народнага тэатра, раённых і гарадскіх дамоў культуры.

Случаі інстытута не толькі праслухалі чыныя леныя вядомых майстроў мастацтва, работнікаў культуры, мастацтвазнаўцаў, атрымалі дастатковыя практычныя навіны клубнай, бібліятэчнай і музейнай работы, але і прагледзелі шмат новых спеціалістаў у сталічных тэатрах, праслухалі канцэртныя праграмы ў філармоніі, сустрэліся з беларускімі пісьмнікамі, наведвалі музеі ў Брэсце, Юбіны, Белаўскай пушчы, зрабілі экскурсіі ў Хатынь і на Курган славы.

Ад імя ўсіх навучнцаў хочацца шчыра падзякаваць дырэктару інстытута, усім выкладчыкам і работнікам яго за добрую арганізацыю навучальнага працэса, за тыя клопаты і увагу, якімі мы былі акружаны ўвесь час.

Ул. БАРАВІКОЎ,
слухач інстытута павышэння кваліфікацыі работнікаў культуры.

паўсядзённага». Затое браў пад абарону, шкадаваў ян ксяндзоў, так і папоў царскі ўрад, лямую яны выдатна памагалі трымаць у паноры народ, і таму руна цэнзара зноў «лагодзіла» Уладзіслава Сыракомлю.

Усе сімпатый паэта былі цалкам на баку забітага, бяспраўнага, але непараўнальна вышэйшага за паню маральна, беларускага селяніна. У раздзеле «Вёскі і люд» цэнзар вышрабляў вельмі цікавы ў гэтых адносінах влічлівы абзац кнігі ліраў пасля слоў, дзе Сыракомля разважае пра старакітасць беларускага вёска, якія стаць тут «пад амаль нізменнай назвай... вёскамі» дзесяць стагоддзяў: «І не адно музычнае імя добра было вядома праз вкні ў сваёй акаліцы, пакуль з'явіліся імяны і гербы мажнаўладцаў. Калі б народ наш лепей помніў мінулае, калі б разумеў ідэі такі званы гістарычнай арыстакратыі — як бы ён пасміяўся з нашай лыхі, і таго, што мы ганарымся старажытным, трыста гадоў назад атрыманым гербам, ён, што тысячы год лічыць у сваёй генеалогіі... Наш селянін не піша і не чытае гісторыі, але верачы ў якое-небудзь сваё мясцовае паданне, з пагардай паглядае на шляхецкую расу, інстытутна адчуваючы, што лны прыбыльцы адчульцы, а ён — ту-

тэйшы жыхар і гаспадар тутэйшай зямлі».

Свае сімпатый да простага люду, да беларускага селяніна Сыракомля выказаў і раней, заўсёды аддаючы яму выключную перавагу перад шляхтай. Але такога рэзкіга, такога выражанага, як тут, супрацьпаставлення мужыка «беларусіна», «гаспадара тутэйшай зямлі» маральна разбэшчанага апалчанага шляхце, якая настолькі аддалілася ад народа, што ён, народ, глядзіць на яе люку як на «прыбыльцаў», у друкаваных творах паэта пануе што не сустракалася. Яно і зразумела: такую «ірамолю» цэнзура, канечне ж, не магла пралуцыць. Паэту заставалася толькі абурэцца «цэнзурным разборм»: «Часы не для літаратуры, — скардзіцца ён у пісьме да Рамульда Падбярэскага, — цэнзура такая вострая, што любога, хто піша, можа адабць ад справы. Пішы тут і друкуй».

Цэнзурныя выкрэсліванні ў «Вандрунках», як і тыя неапублікаваныя пры жыцці паэта вершы, частка ліх, дарэчы, захоўваецца ў Цэнтральным дзяржаўным гістарычным архіве Літускай ССР, ішчэ раз вельмі яскрава сведчаць аб тым, што былі два Сыракомлі: адзін — «памярканы», а правільней сказаць, «пагладжаны».

«Абнародаваны праз стагоддзе пасля смерці Сыракомлі верш перапісанаўча дэводзіць нам, коліны твораў, паэта належала да падпольнай літаратуры, а адначасова, коліны іх у выніку гэтага загинула. Вершы «На вызваленне сляні», «Сахар-Мароз» і «Добрыя весці» паказваюць нам іншае аблічча паэта, найбольш рэвалюцыйнае, далёкае ад лагоднага тону многіх гавенд і лятучых рыфмаў. Пададзены тут пераклад беларускага верша гаворыць пра тое, што «лірнік вясковы» пісаў для сваіх суседзяў «у сярмязе» на іх роднай мове, імінучыся быць зразумелым сваім чытачам. Веру ў рэвалюцыю і яе жаданні вынікі выказаў паэт у канспірацыйным вершы без утойвання».

У друку «без утойвання», як відаць з цэнзурнага энцэплярна «Вандрунка», Сыракомля гаварыць не мог. Толькі з улікам гэтага мы можам даць сёння правільную ацэнку творчасці выдатнага паэта-дэмакрата.

К. ЦВІРКА.

ЗБЫЛАСЯ даўня мара — пабыць у Францыі, пабачыць славы горад Парыж. З усім тым адметным, пра што змалю ведаеш і можаш, здаецца, пазнаць з першага погляду... Сена, востраў Сітэ на ёй, Нотр-Дам (ён жа — Сабор Парыжскай Багамацеры), Луўр, Манмартр, свіднейшая сярэд святых мясціна — могілкі Пэр-Лашэз...

Палову цудоўнага месяца май пражыла я ў Францыі...

Як вярнулася, задаюць і задаюць пытанні, сур'езныя і жартоўныя:

— Ну, як французамі, — ашаламлілі модай?

— Праз які краіны ехалі?

— Што купілі і якія цэны ў магазінах?

— Ці былі на стрытызе?

— Дзе пьлі? Што елі?

— Што больш за ўсё ўразіла?

— Ну, як там прэзідэнт Пампіду?

Амаль на ўсе гэтыя пытанні боратна магу адказаць адразу.

У Францыю не ехалі — ліцейлі на добрым савецкім самалёце. Праз Латвію, над Паўночным морам, праз Галандыю («Амстэрдам», — сказала мне суседка-французка, заўважыўшы, што запятыя гледзяць у імяніатар на рассяяныя ўлізе горад...)

Жылі ў Парыжы ў атэлі «Кірынань» на праспекце Лафайета. Нам ён здаўся засцілым, «правінцыяльным» (успаміналі хто Рагачоў, хто Жмерынку з іх раённымі гасцінцямі), але мой сябар з ЮНЕСКА, паведаўшы мне, быў уражаны: «У дарогі атэлі? Жывяце! Семдзесят франкаў нумар!» Атэль «Кантыненталь» у Бардо, дзе мы таксама жылі дзі чатыры, — ужо і з выгляду здаўся раскошным, біліну ў нумарах тут мянялі кожныя суткі. Але мы палічылі, што французы з іх эканоміяцы і разлікам робяць незалежна. Разбіліталі тым, што, мабыць, гэта — для рэкламы і што нам ад такога форсу жывецца зусім нізлава.

Ён добрыя стравы французскай кухні, якія вельмі ветліва падаваліся («Сіль ву пле, мадам!» «Сіль ву пле, месье!»). Пілі на тры разы ў дзень, за ядой, добрае французскае віно. Сумавалі на чорным хлэбе, якога ў Францыі не ведаюць: а тылі, хто прывяс дома да штодзённых супаў і важкіх біфітэксаў, сумавалі, як мне здавалася, і на іх...

Купіць, — я купіла акуляры ад сонца (свае забыла дома), парасоні: вельмі дробных сувеніраў сванкам; п'сталася і капляю-самбрэра (у Пірэнеях, на іспанскай граніцы) — сшыту. У бундзістаў на Сены купіла адмыслены сувенір, якога ён палалохаўся і пазнаў «міхерай» (хімера, значыць, з Нотр-Дамы). А ўвогуле на сцёпнай турыстычнай Францыі не разгоніліся. У магазінах Францыі багата тавараў, але і цэны там, па-мойму, таксама «багатыя». А тое, што можна купіць у танных магазінах «Танці», напрыклад, — купляць зусім не хочацца.

Багата прадуктаў (мы наведалі і «Фарна Парыжы», і «Фарна Бардо»), але і яны, здаецца, не падга танныя. Ва ўсім разе, адна гаспадарлівага масцічна, запісаўшы цэны, вылічыла, колькі грошай трэба мець, каб пракарміць сямей з чатырох чалавек. І ў не атрымалася грошай сума... Ну, мы жартавалі, што французы мала ядуць, асабліва французамі, таму ім звычай і таму яны (апошнія) такія тонныя, не тое што мы, вольцыя славаці...

На стрытызе — не былі, але плян П'яль, неафіцыйны аспродак прастытуцыі, і іншы падобныя пляны, завулі і стаякі, бачылі. Дзвучаты і набеты — прыгожыя, укармленыя, у шорціцах і менні таго, у найлепшай касметычнай «аддзельцы» цёмным вачарам «падолюць» на мужчына; пагражалі тым-сім нават з нашых аспражкоў снадарожнікаў.

Прэзідэнт Пампіду 8 мая, калі ў Францыі святкуюць дзень Нерамогі, усладзеў якім да магілы Невядомага салдата. Нас ён, вядома, не прымаў. А прымаў, напрыклад, мэр камуністычнага муніцыпалітэта горада Тарноса, намеснік мэра Бардо, прымаў настаўніка, вучні, студэнты, пра што сваёй пісьмі.

Больш за ўсё ўразіла мяне прыватная ўласнасць, з якой сутынулася ўпершыню.

Французамі модай не здзівілі — я чыкала зусім незвычайных пралю, а ўбачыла сапраўды свабоднае, але з густам «старыстэўнае» новае ў адзёні. І міні, і мідзі, і максі. Сукенкі і штаны, басаножкі і боты, стрыжкі і парыкі. Таму што «стае»... Хутэй, мабыць, «ашаламлілі» публіку мы, калі на суперсучасным аэрадроме Ары з'явілася адна наша дама сталых га-

доў, з шарападобнымі формамі — і ў вузкай максі-свадзіцы з разрэзам амаль да таго месца, адкуль поці раі ступць...

ЧАМУ я вылучаю з усіх францускіх гарадоў, апрача сталіцы, адзін Бардо? Таму што з ім звязана мэта пазедзі нашай спецыялізаванай групы — пісьменнікаў, мастацтвазнаўцаў, педагогаў. У Бардо праводзілася канферэнцыя АСГГЭЖ — міжнароднай асацыяцыі дзельцоў дзельных тэатраў і пісьменнікаў, што пішуць для дзельцоў. АСГГЭЖ створана ў 1964 годзе. Першая яе асаблёт праходзіла ў Чэхаславацыі, у Празе. За кароткі час асацыяцыя аб'яднала дзельцоў тэатра і літаратуры з 20 краін свету. Рэгулярна праводзіцца творчы міжнародны фестываль. Шмат якіх тэатры краінаў удзельнічаюць у п'есамі, творчымі калектывамі. Настаянныя кантакты даюць магчымасць знаёмства з творчымі дасягнен-

Амерыка, краіна сусветнай культуры — Францыя! У Францыі няма тэатра для дзельцоў. Не даходзіць. Прыватныя не бярэцца за гэтую справу, дзельцы — таксама... «Я напісаў п'есу для дзельцоў», — сказаў у сваім выступленні на канферэнцыі малады літаратар з Бардо. — «Усе знаўцы прачыталі ў рукапісе, усе пахвалілі, але ямаг год ніхто не бярэцца падрукаваць, пакуль сам не запісаў выдаўцу за не выданне...» Я сміялася ў калегі, а дзе ж ён мільне паставіць свой твор. «Хіба што ў самадзейным гуртну...», — адказаў.

Пра поспехі сваіх літаратур і тэатраў расказалі прадстаўнікі Румыніі, ГДР, Чэхаславацыі, Прадстаўнікі Канады, Італіі, Стандыйскіх краін вызвалі трывогу за становішча літаратуры і тэатра для дзельцоў, пыталі на рад.

Абмен думкамі цягнуўся тры дні, і ў канцы работы ўсіх чакаў той самы праблем у мэры, пра які я пагадвала

З ДАЛЕКІХ ПАДАРОЖЖАЎ

Еўдакія
ЛОСЬ

У Краіне Франсуазы

намі розных краін, прапагандаваць лепшае.

Савецкі Саюз на канферэнцыі быў прадстаўлены дэлегацыяй у складзе прэзідэнта АСГГЭЖ дырэктара Цэнтральнага дзельчага тэатра Масквы К. Шах-Азізава і вядомага дзельчага пісьменніка С. Міхалюва. Мы былі як бы «на падхваце»: калі ўзнікнуць пытанні аб стане дзельчай літаратуры і тэатра ў рэспубліках, аб творчым савецкіх пісьменнікаў? Мне, напрыклад, нічога дома прасілі падрыхтавацца да выступлення на тэму: «Роля літаратуры ў выхаванні новага чалавека». Я мела пра што сказаць. І кожны быў гатовы да выступлення, але абмякнулася без нашых прамоў. С. Міхалюў з гумарам, з лічым, пераканаўча далася ўсё за ўсіх (яго дапоўніў В. Карастылёў). Адкрываючы канферэнцыю («кадоўіум»), прысвечаную, у асноўным, тэме драматургіі для дзельных тэатраў, французскі прафесар дэ Граф паставіў шэраг важных пытанняў: аб умовах працы драматургаў дзельных тэатраў; аб тэмах, форме і сродах вылучення; аб творчым і педагогічным п'яне працы. Ён звярнуў увагу на маю фактаў, якія трэба ўлічыць у гаворцы з дзельнымі раса, клас, сацыяльнымі звычкі, форма сацыяльнага ладу ў краінах. «Краіны зусім розныя... У аснове культуры краін ляжаць розныя прынцыпы...»

(Прафесар прасіў не гаварыць пра палітыку. Сяргей Уладзіміравіч Міхалюў быў паслухмяны і гаварыў толькі пра творчасць, выданні, тэатр, ганарары — і якая гэта была пазедзіная «пазітыўка!»).

Некатарыя пытанні, паставленыя на каляк'вуме, былі для нас, прадстаўнікоў савецкай краіны, дзельнымі і смелымі. Напрыклад: што такое тэатр наогул — ці «прывілеяваная рэч», ці «элемент назанна для эліты», ці сродак правядзення культуры ў масы? Якая спецыфіка тэатра для дзельцоў? Драматургіі быць «сапраўднай» ці «сублітарнай»? Ці можа аўтар твора для дзельцоў лічыцца пісьменнікам? Ці можа ён быць прафесіяналам, «зрабіць сабе імя»? Для чаго існуе тэатр для дзельцоў? Для цікавага відовішча? Каб аддзяліць увагу ад ільціцы ці змусіць марыць? Прыяць дзельцам крытычны павыць? Дапоўніць недагачыны арсенал? Данамагчы фарміраванні «свабоднага чалавека», адасобленага ад грамадства? Спецкаль — ці калектывна гэта творчасць драматурга і тэатра? Казка — якое не права на існаванне? Якое месца паззі ў тэатры? І гэтак далей.

Усё тое, што даўно вытанна намай-цудоўнай дзельчай літаратурай, творчасцю таленавітых пісьменнікаў, дзельным тэатрам! Мы пацесалі пільнымі: вось табе і славытыя К'броды і

вышэй, і пазедзі ў самыя віныя мясціны Нармандыі, а значыць — і Францыі. Паведалі падвалы Санкт-Эмліяна, Шато-Майбурген'е і іншыя. (Бутаўку «Сант-Эмліяна», напрыклад, рэкламуецца нават на аэрадроме Ары ў паліцыйнай нафцы з-неонам.) Хача паліцыя «бардоскія віны» мы і ў горадзе прыху засвоілі. Усіх асабліва ўразіла сухое белое «ап'яніночэй» назвай: «П'яльціна»...

(Калі я там-сім гавару пра віно, то чытач павінен навярць: гэта неабходна. Віно — адзін з галоўных прадуктаў французскай вытворчасці, і ў ім закладзена велізарная праца мільянаў людзей. Да таго ж, нека спалучаюцца ва ўспамінах: віно — і гасціннасць, віно — і характар французца...)

У Бардо, апрача канферэнцыі, жадаючы хадзілі на спектакль самадзейнай маладзёжнай студыі, у гістарычнаму музей, на выстаўку сюррэалістаў. Арыст Кузіяноў з Масквы быў запрошаны ў школу, дзе вучні чыталі іму вершы рускіх паэтаў, а ён-ім іграў дзельцо Сцёпу. Былі мы ў гасцях у студэнтаў факультэта сацыяльных кар'ер Бардоскага ўніверсітэта. А вечарамі проста гулялі на вуліцах, любаваліся старажытнымі саборамі, новымі к'арталамі. Праз горад працілае спакойная рэчка «Гарон» (як кажа наш гід Аляксандра Іванаўна). На Гароне, влізі рачны порт, багата караблёў. Стаіць і наш «Пордвін» пад родным чырвоным сцягам. Мы влізілі з караблём як са знаёмым, бо ўжо раней бачылі яго на Атлантычным узбярэжжы, у Тарносе, Грудычым культурнай...

У каго яны, а ў мяне круцілася ў галаве думка: «Нармандыя — Нёман», «Нёман — Гарона», «Гарона — Дзельца»...

Вайна ўспаміналася ўсю дарогу...

У Бардо ў час вайны ўпаза адна бомба, амерыканская. І то вынадкава: самалёт ішоў бамбіць порт...

НЕЗВЫЧАЙНА, пачалося знаёмства з Луўрам. Сначатку мы наведалі дзельную мастацкую школу пры музеі. Былі на занятках юных мастакоў і скульптураў. Выкладчыца керамікі і скульптуры мадам Валыяціна Шлягель, расказала, што марга наступіць у гэтую школу вельмі влізіка, а п'ята — самая нізкая. Вучніў прымаюць без экзаменаў на вылученне таленту — бярэць кампага, хай працягне сабе. Некатарыя дзельці займаюцца на дзельцы, гадоў. Чым найбольш заклапачоны педагогі, дык гэта навучаннем тэхніцы. Есць праграма на тэхніцы. Форму не дадаюць. «Мы, дзельцы, што дзельці заўсёды мае рацёно... Нам здаецца, што дзельці

стацтва, якое ўзвышае душу, хвалюе, радуе, закупае схіліць галаву перад бласмерцем чалавечага генія...

Я люблю жываці, успрымаю яго сэрцам, кожны сапраўдны твор, мяне ўражвае да болу, і боль гэты чысты, высокі.

Не тую рэакцыю выклікаюць творы сюррэалістаў. Апаювае жудасць, страх, недаўменне, пратэст.

На беразе мора, ледзь не ў пату-расную велічыню, — жаночае цела; да пояса — жанчына, вышэй — рыба з вырачанымі вачыма, з плаўнікам замест рук (Магрыт). А палатно ж прысвечана канротнай, так сказаць, жанчыне; называецца: «Партрэт Э. Л. Г...» Або: голая жанчына выгнулася ў ірэле, цела жаюццае, галава гіені... «Шчасце быць каханай» (Філікс Лібіс)... Яшчэ партрэт Магрыта: стройная жанчына ў белым. І замест твару — нашлёпка з ліловых кветак...

Усюды на сценах влізіныя палотны, на іх — цыянныя цыклопы, чырвоныя месціцы, разрэзаныя твары і часткі цела, а ў адным куце — скульптура пад назвай «Юла...» з беласнежных жаюціх грудзей... Не прыводжу ўсе назвы, не характарызую ўсіх мастакоў, як і, глядзя, іх зразумела. Бо тады дзельцацца характарызаваць і працу пад такой, прабачце, назвай: «Савануленне раіля з жанчынай»... (Андрэ Мэсон).

Славытыя на Захадзе імёны, славыты Сальваторэ Далі, славыты Макс Эрнст...

Дані, натуралістычны хаос на вядомым палатне «Лоўля туцца» Далі. «Што сказаць пра Далі? — перапытаў адзін французскі мастак, які быў разам з намі на экспазіцыі і кога я напісала пракаментаваць «Лоўлю туцца». — Рэч сухал, халодная, непрыязная... А паогул ён багацэй, жыне ў Іспаніі і Нью-Йорку, мае два ўласныя астравы...» Жалківа адчувае ён слбе перад скульптурай Далі «Рэспрэктыва жаночага бюста». На імі ў жанчыны — чорны пасап; на імі фігуркі мужчынаў у клоўнскай паставе і два кукурузныя іхкі. На галаве — влізіны бохан хлэба; на хлэбе — людзі з рыдэўкамі і два кабаркі. Па добе жанчыны паўзучы, натуральныя муранці...

Што гэта, нашто гэта? Здаец, пасменна, прыняжэнне, забаўка атлусцалага, якому ўсё роўна будучы апалдэраваць?!

— Яны маюць свае сны, таму мы можам іх і не зразумець, — тлумачыла мне дама ў снадзіцы з разрэзам, мастацтвазнаўца.

— А чаму мой сон, прытым хворы, павінен цікавіць чалавечтва? — кажу я.

Дама маўчыць.

А я запатаюваю ў бланкет яшчэ адно тварэнне — «Смерць Андрэ Бртона» Рабера Дэспюса. Адзіл мастак і паэт паказаў для нашчадкаў смерць другога паэта і мастака. Зялёная ланічка прыціснула ногі ахвяры — страшна. Замест галавы, зноў жа, белая пакрывала, сілавкі яго — нібы морда нейкага звера. Страшна. На адкрытую спіну (мярцвік ляжыць на кываце) з лейкі цурком цячо кроў... Увекавечаны і рэальны, толькі, прабачце, голы зад нябожчыка...

Ці не перавярнуўся б той у труне, каб ведаў пра таі твор?

Усіх пацешыў Манс Эрнст сваёй сапраўды арыгінальнай кампазіцыяй — «Мадонна карае Ісуса». Разумеце: не гэтак, што з мацірынскай нячоткай нясе свету маленькага бога (да чаго мы прывыклі), а сапраўднай фуры! Сядзіць верхам на банкетцы, палажыла перад сабой голенькае дзіця (з абадыком святасці над галоўкай) — і мушкі яго з усёй сілай! Як попка пачарывала ў малаго Ісуса...

Напісана ярка, фарбы яркія, мадонна зацітал ў сваім занятку...

Я думаю і думаю: што меў на ўвазе мастак? За што яго багародзіца карае сына?

Разгорачы пра Францыю, пельга не гаворыць пра мастакоў. І я шкадую, што гэтым артыкула не дазваляе сказаць пра ўсё, што спадабалася, што ўраваіла. Пра музей «Мадонгі», дзе залу займае і наш «вешчальнік» зямляк — Шагал. Пра музей Радэна. Пра вітражы сабора Сент-Шапель. Пра нудуюныя палацы Версала. Пра бесмеротную гармонію Нотр-Дам, у якой даўно не нават слухаць арганшых канцэртаў...

Будзе памяць у сэрцы, будучы, навіна, і вершы. А галоўнае — ведаць, якіх не навоўніш з шіг...

МЫ ЕХАЛІ ў курортны горад Біарыс на ўзбярэжжы Атлантыкі. Абштал дарогі цягнуўся саспелым лес. Спачатку рэдка, потым — густейшы і яскравы рускай прымаўцы: далей у лес, болей дроў. Празадкі дзесяці раён, дзе людзі жывуць са зборам смалы, з вырубак і скурзь ля жыцця іх навазам — барвенні, дошкі, драўніна, трэскі.

Як у вас у Беларусі, — нішуў нехта.

— У параўнанні з нашым лесам гэты — хмызятчы! — ганарыста азваўся я, а ў душы была згодна: домам навазла ў гэтым далёкім ад дому краі...

Ехалі-ехалі, усё лес ды лес, і паліны трапляліся, і лужкі квяцістыя. У аўтобусе гораха, хочацца піць, але і негаласілі пра тое, каб выйсці на ўзбярэжжэ. Ід не ўсчынаў. Нерад колонным участкам лесу стаіла таблічка. І на ёй — прозвішча ўладальніка. Прыватная ўласнасць, не смей ступіць ці сарваць лодкі! Просты жоўты казюлок, які ў нас дома за пустазелле ташней! У пэнтры Парыжа, каля палацаў Шайё, дзе мы бавілі нейкую вольную мінуту і назіралі, як адзіны хлапчук вучыць катацца на роліках другога, адбылася такая сцэнка. Ідзе па трагедыйна іграбнай маладад французжанка ў максі-панці, з доўгімі валасамі, і нісе па руках... тыгранё. Нашы мужчыны, хто ведаў мову, кінуліся да яе, жанчына спынілася, ахвотна дазволіла ім палашчыць зварык. Дазволіла сфатаграфавана з ім. А калі сьбры, аматары энзотыі, аддалі тыгранё, жанчына ні ці ў чым не было патрабаваць, запілаціць пяць франкаў за тое, што адмыліся з яе ўласнасцю...

Праз дзень — зноў сутыкненне. Вяртаюцца таварышы з прагулі і расказваюць не хочучы, што добрае бачылі, дзе былі.

— Дайце пакуль што апамятацца, — кажуць. — Стаміліся, мы ўрадаваліся, калі ўбачылі парк і лавачку. Селі, пасядзелі — надыходзіць жанчына з блішанкай і патрабуе два франкі... За тое, што сядзелі на лавачцы...

Шукаючы той самы дзіцячы песталет, які заказаў мне прывезці сын, я абыйшла з дэсертнага магазінаў цацак. Самой было не так цікава купіць, як назіраць праводзіны прадаўцоў-прыватнікаў. Ледзь заходзілі — вельмівае «мадам, уся ўвага — табе. Але, калі адразу назавеш суму, на якую ты хочаш набыць пакупку, і сума аказваецца маленькай, усю вельміваць як рукой адымае! Адна гандлярка прапаноўвала мне дарагія цацы. Я сказала, што мне трэба — на восем франкаў, тады яна ўсклікнула: «О-ля-ля!» — і беспардоўна пайшла з залы...

Пята за ўсё: за ўсмыслі, за любоў, за апалізі у клініцы, за адначынак на лавцы, за спакусу зняцца з жыццёнай... І нішто не здзіўляецца. Як жа на тым і грываюцца свет, дзе ўсё можна купіць — ад лупшых веек і пазноціў да залатых архірэісідх прыжоў...

Як добра дома, дзе кожны лес — твой, кожны луг і краекі на лузе — твае, і ты, кожны, гаспадар зямлі, травы, леба!

Гаспадар і паняты, — той, наго гаспадар корміць... Старыя гарсоны ў

ростаранах і барах... Такія старыя, што я пыталася ў нольні год мужчыны ў Францыі ідуць на пенсію? Наша Александрына буржуа: маўляў, у шэсцьдзесят пяць, а яму яшчэ столькі плама... Эгорбленныя плечы, ні валаска на галаве, ні зуба ў ронце. Гарсон не ходзіць — бегае з кута ў кут: з бургалькамі, з падносамі, з пасудай. І прытым паспявае, не выціраючы поту на твары, усміхнуцца мімаходзь барману, што стаіць як цар за буфетам і наглядзе...

Гаспадыня замка Шато-Манбурск'е мадам Кеа хвалілася: «Вінаградары любяць сваю работу!» — Вінаградары «любяць» і робяць, а віны завод і надвалы належыць ёй і яе сям'і... Дайце разуменне любі да працы!

Самое больнае пшадананне маё — што не давалася нідзе сустрэцца з рабочымі, творцамі ўсяго таго багацця, якім набыты неабсяжаны і дробныя магазіны ўласнікаў...

Якраз тымі дзямі баставалі рабочыя заводаў «Рэно»...

ПЕРАД ад'ездам таварышы з Мінеа казалі: «Будзем на Нэр-Лангэз — пакланіся».

І вось я перад Сцяпной Камунараў... У сям'і палалі гваздыні. Значыць, німаза было тут людзей, якія хацелі пакланіцца памяці герояў першай у свеце пралетарскай рэвалюцыі... Я ўспамінала, што да гэтай сцяны прыходзіў Ленін (першы раз ён наведаў могілкі ў 1895 годзе, у час першага прыезду ў Парыж). Тут ён выступаў 3 снежня 1911 года — на пахаванні Поля і Лауры Лафаргаў, — мы бачылі іх магілу...

А перад гэтым паклалі гваздыні на магілы Марселя Канэна і Марыса Тароза... Нам распавалі, што фаншэсты ўвешлі здзеі над магіламі слаўных сыноў Францыі. Кампартыя звярнулася да працоўных, і адбылася вялікая гнеўная дэманстрацыя. Камуністы, рабочыя прынеслі на магілы сваіх вакалоў горы кветак...

Такая ж дэманстрацыя адбылася тады, калі фаншэстыя графіны ноччу, каб людзі не бачылі, уварваліся ў музей-кватэру Леніна на вуліцы Мары-Роз. Нарвалі дакументы, разбілі бюст, перакруцілі шафу з кветкамі... Пакуль навулі суседзі ды заявілі ў паліцыю! А паліцыя і не шматчала... Пра гэта з болем распавяў таварыш Лежандр, стары камуніст, загадчык музея...

Як сувеніры, панінула ў Музей на Мары-Роз літвінкі Купалы і Коласа ў нашым мініяцюрным выданні. Скажам, што яны напісалі найлепшыя вершы пра Леніна...

Імем Леніна называецца галоўная вуліца горада Гарноса, дзе нас цёпла прымаў, імат распываў пра Саветы Саюз мэр горада камуніст таварыш Майя.

Імя Леніна блізкае ўсім працоўным французам, і не Іх віна, што муніцыпалітэт Парыжа не асмельўся перайменаваць вуліцу Мары-Роз у вуліцу Леніна...

Цёплую сустрэчу наладзілі саветкі і іншыя замежныя гасцям студэнты факультэта сацыяльных навуў (неніта напісатлі юрыдычнага) універсітэта ў Бардо. Які гэты слаўны быў вечар! Усё адбылася ў невялікай канцэртнай зале — былі там падмоствы, дзе знаходзіўся аркестрык, а найбольшы — бочкі з віном і закусь. Гасці сядзелі ў зале за столамі. Нашы знабымы славёны Француза і Дамініка — яны былі перамагдчыцамі на пасяджэннях АСІТЭЖ і тронкі місцёвымі гідамі — надыходзілі з падносамі, прапаноўвалі піццэ і курыва. У студэнтаў не было ніякай праграмы. Яны забаўлялі нас тым, што самі пад аркестр танцавалі ў рытме розных танцаў без асаблівага малюнка, запрашала нас, спыталі... Сваю студэнцкую са словамі: «Мы любім сасціні, мы любім віно». Нашы «Падмаскоўныя вечары», розныя іншыя мелодыі. Усе абменьваліся сувенірамі. І калі ўзбек з нашай групы падаў на галаву прафесару дэ Графу шобедэйку, дык студэнты тут жа слялі і праспявалі куплеты ў гонар гэтай сяброўскай «шансо». Дамініка больш займалася гаспадарнай, а Француза завыхалася на сцэне — худыя, алк вострыя каленкі, кароткая спаднічка ў клетку; сама тонкая, вочы вялікія, глыбокія. Колькі кавалераў у Французаў! Кожны юнак быў рады запрасіць яе. Французаў курыва, з усімі разам брала вухаль — і заставалася нястомнай у танцы, у песні! Рослыя, танкліявыя хлопцы выгядалі шчырымі, мужнымі, добрымі. Душа балела глядзець на гэтае свята маладосці. Хоць бы ўсё было добра ў гэтых маладых французаў, хоць бы зямлі яны пчасна і заставаліся нашымі сябрамі! Веру, што застаюцца. І не забуду ніколі, як юнакі ў кашчы вечара, сабраўшыся цесна ў круг, са старым прафесарам на чале, спыталі «Інтэрнацыянал»... Палалі агнём цудоўныя маладыя вочы, і рукі былі ўзняты ўгору і сціснуты ў кулак!

Дух камунараў жыве, не гіне. Парыж — Мінеа.

ВІНШУЕМ З ЮБІЛЕЕМ!

Паўлу ПРУДНІКАВУ — 60 гадоў

Спаўняецца 60 гадоў беларускаму паэту Паўлу Пруднікаву. З гэтай нагоды праўленне Саюза пісьменнікаў Беларусі накіравала юбіляру прывітанне, у якім гаворыцца:

«Дарагі Павел Іванавіч!

Шчыра, па-таварыску віншваем Вас з днём шасцідзесяцігоддзя.

Вы прайшлі нялёгка жыццёвы і творчы шлях. Выхадзец з беднай сялянскай сям'і, Вы рана сталі працаваць, былі рабочым на будаўніцтве, грузчыкам на чыгунцы, журналістам, настаўнікам. Невыпадкава, што Ваш першы зборнік, які выйшаў сорак гадоў таму назад, называўся «Песні грузчыкаў». Вашы вершы прасякнуты любоўю да працоўнага чалавека, да радзімы, вызначаюцца бадзёрым настром і народным каларытам.

Жадаем Вам добрага здароўя, поспеху ў працы і ўсяго найлепшага ў жыцці.

Рэдакцыя штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва» дэлуаецца да гэтай прывітаньня.

Павел ПРУДНІКАВУ

РАЗВІТАННЕ З БРАСЛАЎШЧЫНАЙ

Бывайце, блакітныя далі
І сінх дуброў перазвоні!
Вы усё,
што змаглі,
мне аддалі:
Душу сваю,
шыр
і разгон.
Я вас пакідаю, як сябар,
Як друг,
а не як уцякач,
Бо вы не далі мне азбнуць —
Лячылі,
як вопытны ўрач —

Я вамі заўжды ганарыўся,
На подзвігі разам ішоў.
Я з вамі навек парадніўся
Не знешне —
усёю душой.
І дзе б мяне зноў ні кружыла
Жыццё маіх спелых гадоў —
Вярнуся да вас старажылам,
Як быццам у родны свой дом,
Бывайце ж, азёрныя далі
І гоман няўрымслівых хваль!
Вы чыстыя песні спявалі,
Якія ў душу мне запалі,
Як самы каштоўны крышталі.

СІНЬ І СІНЬ

Сінь і сінь!..
Гамоняць хвалі
Ціха, спакваля.
Быццам нешта захавалі
І пайшлі гуляць!..
Пазляталі з неба зоры
На разліў, на гладзь
І няведаным узорам
Пачалі мільгаць.
Чаікі кружацца, скігочуць!..
Светла на душы!
Не ахопяць нашы вочы
Вадазную шыр.
Дзе ж канец блакіту-сіні?
Дзе рубеж ляжыць?
Можа, гэта сны наснілі?
Можа, міражы?

Не, не сны і не паданкі,
Не міражны зрок —
Над блакітна-сіняй дэллю
Рэдзенькі дымок;
Лёгкай, белай павуцінай
Сцэлецца туман,
А па беразе вацінай
Лёг мурог-дыван.
Як прыемна з гэтай сіні
Слухаць гоман хваль,
Піць бальзам чароўнай сілы
І глядзець у даль!..
Гэта край мой таямнічы,
Край надзей і мар.
Ён сыноў на подзвіг кліча,
Ён —
тварэц, пясняр!

НАШ ДРУГ

ВІЛЬНЮС, СІОЗ ПІСЬМЕННІКАВ.
Пісьменнікі Саветскай Беларусі глыбока смуткуюць у сувязі са смерцю выдатнага літоўскага пісьменніка, грамадскага дзеяча, вялікага сябра беларускай літаратуры Антанаса Венцлава і выказваюць сваё шчырае спачуванне сям'і і ўсім блізкім нябожчыка.

НЕЧАКАНАЯ вестка аб смерці друга цяжка бянтэжыць. Ніяк не могуць пагадзіцца думка і сэрца, што памёр вялікі друг беларускіх пісьменнікаў, дбалы знаўца нашай літаратуры...

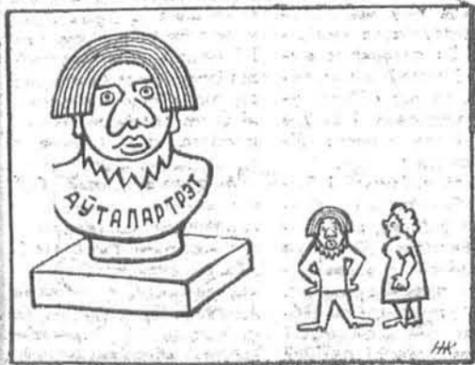
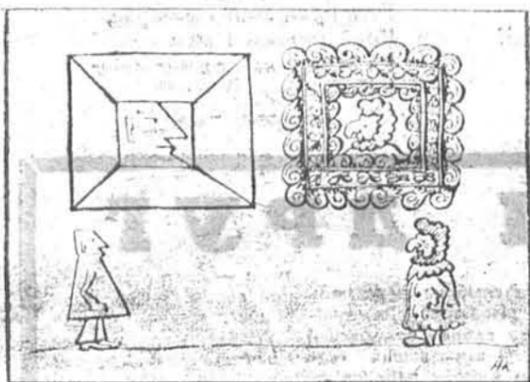
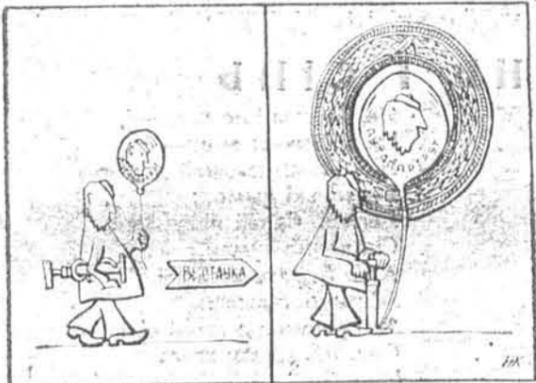
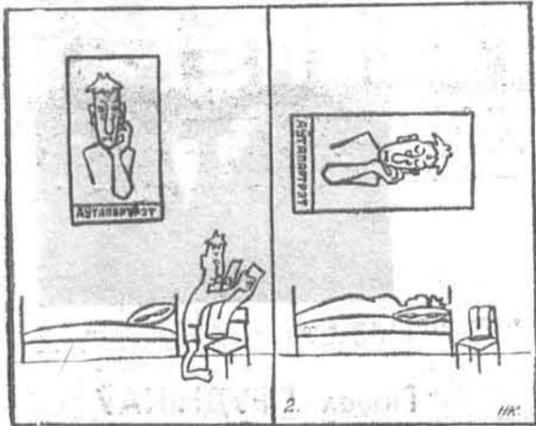
Не толькі мне, але і многім нашым пісьменнікам пашэнціла блізка ведаць яго, нават неаднойчы гутарыць з ім за дамашнім сталом. Яшчэ зусім нядаўна я быў яго гасцем на дачы ў цудоўнай блакітнай Паланзе. Антанас запрасіў мяне да сябе. Ён многа распываў пра сваіх сяброў, беларускіх пісьменнікаў Пётруся Броўку, Максіма Танка, Івана Мележа, Івана Шамякіна, Міхася Лынькова, Янку Брыля. Ён цікавіўся літаратурнай спадчынай Янкі Купалы і Якуба Коласа, паказваў унікальныя выданні нашых пісьменнікаў на літоўскай мове.

туры — спарышы, на адной вельмі трывалай галінцы».

А. Венцлава па-сыноўнаму любіў сваю рэспубліку, свой народ, і для росквіту яго аддаваў усё свае сілы і талент. Ён неаднаразова казаў, што і ў мове нашых рэспублік ёсць адменна павучасна, і ў гэтай павучасці шмат своеасаблівага і роднага, што збліжае і яднае нашы народы.

ТОЛЬКІ АЎТАПАРТРЭТ...

Мал. М. КАРАБКО.

Ва ўсім гэтым што не назавуць маленькім!

28 сакавіка. Прагнулася рана — разбудзіў муж, злосна лінуўшы дзвярыма. Відаць, зноў нічога не знайшоў у халадзільніку. Не вільні пан, паснедае ў сталойцы. Хіба ж я вівата, што ягонае прабоўны дзель пачынаецца з васьмі гадзін раніцы? Нічога, вечарам на пармлю як след, адыдзе.

Ох і не люблю ж я хадзіць у магазіны!.. Што ні апрані — нішто на цябе не зірне нават. Усе шныпараць вачамі па прылаўках, каўбасу, мяса шукаюць. Я ж купляю толькі пельмені. Гэта — цуд! Улічэнні у вар — і гатова.

У чарзе ля насі чалавек рыць. Раптам нейкі мучына з сумкай лезе наперад.

— Салідны чалавек, а без чаргі. — Заўважваю яму.

— Я займаю, — атрымаецца.

Хлусіць, відома. Інчэ і сведкаў шукае. Вось гэты! Абавязкова трэба запомніць знешні выгляд — прыгадзіцца для адмоўнага героя будучай аповесці.

3 красавіка. Сёння ў саюззе абсерваванне новага рамана Андрэя К. а краўчыка не пашыла сукенку. Інчэ даводзіць што дамаўляліся на 10 красавіка. Во дытра! Быццам я не помню. Даводзея паўдня вісць вост думно! Затрэ я; я вылучалася! Драматург Лявон Д. не адрываў ад мяне вачэй. А цяперса Ганна В. аж зубамі сьрыгатага ад заіздраці!

Лявону Д. вельмі гдзе белыя нейлонавыя паўці і сіні галынтусы. Вось такім будзе галоў-

ны герой маёй новай аповесці — прыгажун і гарэза з кантанавым чубам і блантнымі вачамі. І імя яму дам — Лявон...

5 красавіка. Гэтыя пельмені мне шлуўбі перападуць. Зімой яшчэ як-віяк, а куды дзверіх дзець? У сумачку не лезуць, у руках несці — сорамна. А тут лінчэ сустрэлася так званая

вак дымант падняў — чаму без чаргі. Рыцар! Не можа ўважыць жанчыне... Не, нам трэба часцей паказваць надобных тыпаў у сваіх творах. Вялікіска бітваваць нахабніцаў!

10 красавіка. На лістку календара чытаю: «Схадайце да краўчыка на прымерку сукенкі». А я ўжо тую сукенку знасіла і адала

Асноўнае — здароўе зберагчы. Адначынак патрэбен. Поўдзень. Мора, Сонечныя ванны. Сёння ж загадаю мужу, ніхай піна заліку, атрымлівае аднукенны, каб я змагла выкупіць пудзёнку. Сам жа ён ніхай зноў сдзе да бацьноў у вёску, рыбачыць і самагонку п'е.

15 красавіка. Лявон Д. запрасіў у гасці на прам'еру сваёй «Раздучыцы». Я; дурніца, прыбралася, завіўку зрабіла. Спадэвалася сядзець з ім у ложы. А ён жонку прывалок. Здыўлілася, павонна званіца, калі ты маеш талант драматурга? Грошы ракой пльвуды, вакол — атрысець, балерыны, пісьменніцы. Гасцініцы. Рэстараны. Ягожкі тут проста лішняя. Вось ён пасля спектакля запрасіў усіх выкапаўцаў, сяброў і знаёмых у буйфет. Кожная з нас, жанчыны, гатова павіншаваць аўгара шыра, а пацалункам. Ці ж таёе робіцца пры жонцы? Штэ і адзі было многа, ды не ханца распавясаці, свабоды. Бедны Лявон зроду і даў інаватыва поаіры. Я разуменю яго, Улі хлосец. Яго становішча — сюжэт для рамана, а то і трагедыі... Марна прайшоў вечар, што ні таяжы.

16 красавіка. Зноў разбудзіў муж, злосна лінуўшы дзвярыма. Ну чаго злавачца? Павінен жа ўрашце-раніт зразумець, што я іму не домработніца. Іншы б ганарыўся, што яго жонка — пісьменніца, А ён...

Да друку падрыхтаваў. Акім ЧЫЖ.

ЖЫЦЦЁ — ШТУКА СКЛАДАНАЯ

З дзённіка пісьменніцы Адальфiны ЛІЦЫН

Сяброўка дзяціства, Вера С. Грыбчыц — на ўвесь магазін.

Адарка!! Інўжо гэта ты, Адарка Дасраза?! А помніш, як мы разам гусеі пасвілі? Цябе яшчэ драцілі: «Казя Дасраза»...

І рагона, ж дурнак. Во культура! Пастаўнічай праце, а прэсы не чытае. Інакш ведала б, што я — не Адарка, а Адальфiна. І не Дасраза, а Ліцын. Надарыцца шыпадак, на нарадзе якой, дзе будзе прысутніцаць міністр асветы, выступіло і расказу, якіх педагогаў трымаюць яны ў сталіцы.

7 красавіка. Набегла ў магазін «Сінтэтыка», там японскія кофтанкі давалі. Чарга влізшая. Добра, што суседка Люся пусціла перад сабой. Праўда, не абмыслася без экзэсаў: нейкі дзі-

ў камісійны магазін. Вось яскравы прыклад, калі жыццё мудрай пашываць задум і панаў. Складаныя штука гэта жонцы.

12 красавіка. Праплакала ўвесь дзень. Мучынам явоні не зразумець нашай жаночай чужывасці. Інш, мола, і ў лютарна не глядзіцца. Таму і перны ў парадзе. А тут... Падумаць толькі — новую зярнічыну на пераносеі ўгледзеся. На-трабна яна мне!.. Калі па дакументах інчэ і срыба гадоў няма. Праўду пісалі класні, што праца пісьменніца — катарга. Усе беды ад працы: думаеш многа, хмурынешся. — воль і атрымлівай маршчыны! Не, трэба менш думаць. Калі бець талант, некалі ўсё выльецца само сабой.

Аляксандр ЛІХАЧ

Браты БАРОУКІ

МІМАХОДЗЬ

У магазіне «Дывая рыба» грамадзяні з вудамі абслугоўвалі без чаргі.

Скульптару-абстрактчыністу гаварылі: «Не вай дурія».

Тупую брытву цырульніца пацыенты востра адчувалі на сваёй скуры.

З ПАДСЛУХАНАГА

— Міхася, колькі ў цябе дзяцей?
— А, п'яна, з тусі.
— Дайце, як было? Парадзілася дачка —

рыштуі паса.
— Дык зно і дзвер.
Як бець «Вольга», дык выйдзе замуж і сляпая Вольга.

Запісаў А. ШОЦКІ.

Валянцін СТАЛЬМАХОУ

СЛОУНІК

ГРАЦЫЯ — багіня, што прапала без весткі.
КІРМАШ — своеасаблівая кансерваторыя. Кожны спрабуе сілу свайго голасу.
ЗЛО — дабро з адмоўным знакам.

РЭУНАСЦЬ — любоў, якая глядзіць праз павелічальнае шкло.

ЖАНІЦЬБА — спроба завесці ўласнага дамавіка.

ЗМІКІЦІУ

- Дзе ты быў, скажы, суседзе?
- У гасцях. Дайшоў воль ледзьве.
- Што з табой зрабілі гасці?
- Паламалі, бачыш, косці.
- Ай-яй-я! За што, суседзе?
- Бо ў гасцях суседку ўгледзеў.
- Нельга ж так было рабіці!
- Гэта я ўжо й сам змікіціў.

РАГУ

У той сталойцы на рагу Вам ветліва дадуць рагу. Шкада, што мяса ў тым рагу — Як у каровы на рагу.

Павел ШЫБУТ

ШРАЦІНКІ

- Летам і качка прачка.
- Зяць атрымаў у пасаг... цешчу.
- Ягоная торба даўно грашовым кашалём стала.
- Не меў гадзінніка, таму адставаў ад часу.
- Не ў грашах справа, калі ў руках пава.
- Чалавек усё можа, нават перастаць быць чалавекам.
- Марная работа: галіць бараду, калі баляць зубы.
- Толькі гандаль плёткамі не прыбытковы: за што купляюць, за тое і прадаюць.

«Літаратура і искусство» — орган Міністэрства культуры і правлення Саюза пісателёў БССР. Мінск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах
Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдвецтва ЦК КП Беларусі.

Ізданне 63856 АТ 07773

Адрас рэдакцыі: Мінск, вул. Захарова, 19.

Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адзназнага сакратара — 33-44-04, аддзела літаратуры — 33-22-04, аддзела тэатра кіно і музыкі — 33-24-62, аддзела вышэйшчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-24-62, аддзела публіцыстыкі — 33-24-62, аддзела культуры — 33-21-53, выдавецтва — 33-22-19, бухгалтэрыі — 32-15-87.

Рупанісаў рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Л. Я. ПРОКША.

Рэдакцыйная калегія: З. І. АЗГУР, В. М. АПАДАУ, А. Ц. БАЖКО [намеснік галоўнага рэдактара], Б. І. БУР'ЯН, А. І. БУТАКОУ, А. С. ГРАЧАНИКАУ, К. Л. ГУБАРЭВІЧ, І. М. ДАБРАЛЮБАУ, В. У. ІВАШЫН, А. С. КАЗЛОУСКІ, П. М. МАКАЛЬ, У. Л. МЕХАУ [адзназна сакратар], Р. К. САБАЛЕНКА, І. А. САНКОВА, М. Г. ТКАЧОУ, Ю. М. ЧУРКО, Р. Р. ШЫРМА.